

**დარღვევები თანდებულთა გამოყენებისას
თანამედროვე ქართული პრესის ენაში**

უზუსტობები, რომლებიც თანდებულთა ხმარებისას შეინიშნება პრესის ენაში, ძირითადად ორგვარი ხასიათისაა: ერთი მხრით, გვაქვს საკუთრივ ქართულ ნიადაგზე განვითარებული და, მეორე მხრით, სხვა ენის გავლენის შედეგად მიღებული დარღვევები.

საკუთრივ ქართულ ნიადაგზე წარმოქმნილად ითვლება ის დარღვევები, რომლებიც ენის განვითარების პროცესში წარმოიშობა. მაგალითისათვის შეიძლება დავგვესახელებინა -თვის თანდებულისა და -გან თანდებულიანი მოქმედებითის ფუნქციის გაფართოება თანამედროვე ქართულში და ამასთან დაკავშირებით სადავო ფორმების გაჩენა სალიტერატურო ენაში (სარწყავად გამოიყენება და რწყვისთვის გამოიყენება; ნაყოფისაგან მოამზადა და ნაყოფიდან მოამზადა), ასევე -თვის და გამო თანდებულიანი ფორმები მიზეზის გარემოების გადმოსაცემად (წესების დარღვევისათვის დასაჯეს და წესების დარღვევის გამო დასაჯეს).

აქვე შეშოვა შეცდომათა ის დიდი ჯგუფი, რომელსაც ენის ბუნების გაუთვალისწინებლობა თუ არცოდნა იწვევს (გზაში მიდის; მუხლამდე თოვლზე მიაბიჯებს).

ქართული ენა ზმნის აქტიური ფორმების ენაა. უცხო ენობრივ გავლენაზე როცა ვლაპარაკობთ, პირველ ყოვლისა, ენაში პასიური კონსტრუქციების მოჭარბებას ვგულისხმობთ. პასიური კონსტრუქციების მოჭარბება კი, თავის მხრივ, თანდებულიანი კონსტრუქციების მოჭარბებას იწვევს. თანდებულიანი კონსტრუქციების ხშირი ხმარება, და ისიც ენისათვის არაბუნებრივ პირობებში, თანდებულთა არასწორი გამოყენების შესაძლებლობებს ზრდის. მიუხედავად ამისა, თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენა, სამეცნიერო ლიტერატურისა და პრესის ენა გარკვეულ შემთხვევებში ამგვარ კონსტრუქციებზე უარს ვერ იტყვის. მოთხოვნა იმისა, რომ საწყისე-

ბითა და მიმღეობებით შედგენილი კონსტრუქციები ყველგან ზმნის პირიანი ფორმით შეიცვალოს, საქმის არასასურველი გამართილება იქნებოდა. ასეთი კონსტრუქციები უნდა გამოვიყენოთ, თლონდ ისინი ჯერ უნდა მოვაწესრიგოთ, სალიტერატურო ენის ნორმებს მიუუსადაგოთ. ამასთან მაქსიმალურად უნდა გამოვიყენოთ ქართული ზმნის შესაძლებლობანი — მისი მრავალპირიანობა და ის ამოუწურავი შინაარსობრივი ნიუანსები, რომელთაც ზმნის ფორმა ამა თუ იმ სიტყვაწარმოებითი აფიქსის დართვით იძენს.

უცხო ენის გავლენის შედეგს წარმოადგენს ის უამრავი ლექსიკურ-სინტაქსური კალკი, რაც პრესის ენაში გვხვდება და რასაც ალბათ ძნელად თუ მოეძებნება გამართლება.

სათანადო რუსული შესიტყვეების გავლენით უნდა აიხსნას ქართულში ერთი და იმავე ფუნქციით -ში და -ზე თანდებულთა მონაცვლეობის წინ წამოწევა და სალიტერატურო ენაში მოცილე ფორმების გაჩენა (ბაზარში იყიდა და ბაზარზე იყიდა).

საილუსტრაციო მასალა მეტწილად ბოლო წლების ჟურნალ-გაზეთებიდან არის ამოკრებილი. ძირითადად დარღვევათა ისეთი შემთხვევებია განხილული, რომლებშიც თანდებულის შეცვლა აზრის მართებულად გავების შესაძლებლობას იძლევა. ზოგჯერ დამატებითი მასალის წესით ისეთი შემთხვევებიც არის გათვალისწინებული, რომლებშიც ჩვენთვის საინტერესო ესა თუ ის სახელი სინტაგმის წევრად სწორად არ არის გამოყენებული, ამდენად მხოლოდ თანდებულის შეცვლას ამ შესიტყვებისათვის აზრი არა აქვს.

იმ დარღვევებს, რომელთაც სისტემური ხასიათი არა აქვთ და გარკვეულ კანონზომიერებას არ ექვემდებარებიან, აქ არ განვიხილავთ (მაგ., **ორ მეტრზე იქით გადახტა**).

დარღვევათა ნიმუშები დალაგებულია ცალკეული თანდებულების მიხედვით, ხოლო თანდებულების შიგნით კი იმ ფორმების მიხედვით, რომელთაც სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით უპირატესობა ენიჭება მოცემულ თანდებულიან სახელთან შედარებით. ზოგჯერ ქვესაკითხად გატანილია ცალკეული შესიტყვებაც და, ჩვეულებრივ ისე, როგორც საანალიზო კონტექსტში გვხვდება, ე. ი. უმართებულო ფორმით.

აქვე შევნიშნავთ, რომ რომელიმე თანდებულის ფუნქციებზე საუბრისას ჩვენ მხოლოდ იმ ფუნქციას ვასახელებთ, რომელიც მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში გვჭირდება.

1.-ზე თანდებულაინი სახელები უთანდებულო მიცემითის

ნაცვლად

ყ უ რ ა დ ლ ე ბ ა ს მ ი ა ქ ც ე ვ ს (მ ი ა პ ყ რ ო ბ ს) რ ი მ ე ზ ე

ყურადღებას მიაქცევს თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში გავრცელებული მყარი ფრაზეოლოგიური ერთეულია. ამავე მნიშვნელობით შედარებით იშვიათად იხნარება ყურადღებას მიაპყრობს¹. ზმნები მიაქცევს, მიაპყრობს სუბიექტის გარდა ორ-ორ ობიექტს შეიწყობენ: ის მას მას (ყურადღებას). იმ საგნის გამო-მხატველი სახელი, რომელსაც ყურადღებას მიაქცევენ (მიაპყრობენ), წინადადებაში ირიბი დამატებაა, იგი უთანდებულო მიცემითში დაისმის. მაგ.: „გზაში ყურადღება მიაქციე იმ ქალს“ (ს. კლდ.); „ყურადღება მიაპყრო გამომძიებელმა ოქრუას სიტყვებს“ (ფგ. ნინოშ.).

ყურადღება მიაქცია (მიაპყრო) ქალს, სიტყვებს, საკითხს (უთანდებულო მიცემითში დასმული სახელით) სინტაქსურად სწორად გაფორმებული კონსტრუქციებია. მას ნორმატული ხასიათი აქვს და გაბატონებულია ქართულ სალიტერატურო ენაში.

ამ გამოთქმათა გვერდით ყურადღებას იქცევს ისეთი კონსტრუქციები, რომლებშიც ირიბი დამატება უთანდებულო მიცემითის ნაცვლად -ზე თანდებულაინი ფორმით არის წარმოდგენილი.

მაგალითად:

ჩვენ გვინდა თქვენი ყურადღება მივაქციოთ ზოგიერთ მომენტსა და გარემოებაზე (კომ.). [შწერალი] მოთხრობის უკანასკნელ სტრიქონამდე მიაქცევს ყურადღებას დედა-შვილის ჯახსად ურთიერთობაზე („მაცნე“). მთელი ყურადღება უნდა მიექცეს [მომვლელი პერსონალის] ზელების მდგომარეობაზე (კომ. შრომა²). [შან] ყურადღება მიაპყრო პროფუქციის თვითღირებულების შემცირებაათვის ელექტურ ღონისძიებათა გატარებაზე („გამარჯვ. გზა“). მორწმუნეთა მიერ ყურადღებას მიაპყრობენ იმაზე, რომ არსებობს ორი სამყარო („თბილ.“).

¹ მიაპყრობს ზმნა ბუნებრივ შესიტყვებებს ქმნის სახელებთან თვალი, მწერა, გულისყური ახლ ქართულში (მაგ.: მომავალს იმედის თვალი მიაპყრო, მწერა წარსულს მიაპყრო, გულისყური მიაპყრო) და სახელთან ყური ძველ ქართულში, ყურისა მიაპყრობა ძვ. ქართულში ყურის დაგდებას ნიშნავდა. მაგ.: „ყური მიუბყრა ყოველმან მან ერმან სმუნად“ ნეუმ. მკ (ილია აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973). ყურადღება მიაპყრო კი სწორედ ამ გა-

ყურადღებას მიაქცევს (მიაპრობს) მომენტსა და გარემოებაზე, ურთიერთობაზე, (ხელების) მდგომარეობაზე, (ღონისძიებათა) გატარებაზე, იმაზე — ზე თანდებულნი სახელის გამოყენება ყველა შემთხვევაში არ არის მართებული. კონსტრუქცია ირიბ დამატებას — უთანდებულო მიცემითის ფორმას ითხოვს, თანდებულნი კონსტრუქცია უთანდებულო მიცემითბრუნეიანი კონსტრუქციით უნდა შეიცვალოს. შესაბამისად ასე: ყურადღებას მიაქცევს (მიაპრობს) მომენტსა და გარემოებას, ურთიერთობას, (ხელების) მდგომარეობას, (ღონისძიებათა) გატარებას, იმას...

ასეთი სურათი გვექნება დრო-კილოთა პირველი და მეორე ჯგუფის ფორმებთან. დრო-კილოთა მესამე ჯგუფის ფორმებთან და საწყისთან კი ჩვენთვის საინტერესო სახელებს (ე. ი. სახელებს, რომლებიც წინადადებაში ირიბი დამატების ფუნქციას ასრულებენ), -თვის თანდებულნი პირმიუმართავი დამატებები ენაცვლებიან და გვაქვს ასე: ყურადღება მიუქცევია, მიექცია, მიექციოს, ყურადღების მიქცევა საკითხისათვის, სიტყვებისათვის, (ღონისძიებათა) გატარებისათვის. მაგ.: „ის კი არავეს მოუვიდა ფიქრად, რომ ყურადღება მიექცია ჯოხებისათვის“ (ი. გოგება); ასევე -თვის თანდებულნი იქნება ეს სახელები შესიტყვებებთან: ყურადღება მიუპყრია, მიეპყრო, მიეპყროს, ყურადღების მიაპრობა. უნდა აღინიშნოს, რომ მიაპრობს ზმნით შედგენილ ამ გამონათქვამთა გამოყენების შემთხვევები II თურმეობითსა და III კავშირებითში პრაქტიკულად ძალზე იშვიათია².

შემოთქმულის თანახმად დრო-კილოთა ჯგუფების მიხედვით ასეთი სურათი გვაქვს:

დრო-კილოთა I ჯგუფი: ყურადღებას აქცევს, ყურადღებას ატყვევდა, ყურადღებას აქცევდეს³ საკითხს; ყურადღებას მიაქცევს

მონათქვამთა ადგილს იჭერს ხოლმე ზეპირსა თუ წერით მტკველებში, რაც არ არის მიზანშეწონილი.

² III სერიაში ვგვე დორმები იქნება შესიტყვებებს ყურადღებას აქცევს და ყურადღებას იპყრობს, მაგრამ კონტექსტები, რომლებშიც ეს გამონათქვამები გამოიყენება, რა თქმა უნდა, სავსებით განსხვავებული იქნება. მაგ.: „ამ საკითხისათვის არაერთ მეცნიერს მიუქცევია (მიუპყრია) ყურადღება“ და „ამ საკითხს არაერთი მეცნიერის ყურადღება მიუქცევია (მიუპყრია)“. პირველი წინადადების ყურადღება მიუქცევია (მიუპყრია) ფორმისათვის ამოსავალია ყურადღებას მიაქცევს (მიაპრობს), ხოლო მეორისათვის კი — ყურადღებას აქცევს (იპყრობს).

³ ყურადღებას აპყრობს (აპყრობდა, აპყრობდეს) დორმები არა გვაქვს.

(მიაპყრობს), ყურადღებას მიაქცევდა (მიაპყრობდა), ყურადღებას მიაქცევდეს (მიაპყრობდეს) **საკითხს**.

დრო-კილოთა II ჯგუფი: ყურადღება მიაქცია (მიაპყრო), ყურადღება მიაქციოს (მიაპყროს) **საკითხს**.

დრო-კილოთა III ჯგუფი: ყურადღება მიუქცევია (მიუპყრია), ყურადღება მიუქცეო (მიუპყრო), ყურადღება მიუქციოს (მიუპყროს) **საკითხისათვის**.

საწყისი: ყურადღების მიქცევა (მიპყრობა) **საკითხისათვის**.

რაც შეეხება ზენით წარმოდგენილ კონსტრუქციას ყურადღებას მიაქცევს (მიაპყრობს) + -ზე თანდებულისანი სახელი, იგი სემანტიკურად ახლოს მდგომარეობს ყურადღებას გაამახვილებს, ყურადღებას შეაჩერებს, ყურადღებას გადაიტანს + -ზე თანდებულისანი სახელი კონსტრუქციის ახლოვებით ჩანს ვაკეთებული. გამორიცხული არ არის აგრეთვე *обратить внимание на что-н.*-ის გავლენაც.

ირიბი დამატების ფუნქციას ასრულებს და, შესაბამისად, უთანდებულო მიცემითით უნდა შეიცვალოს -ზე თანდებულისანი სახელი **კონვერტზე** შემდეგ წინადადებაში:

კონვერტზე აუცილებლად გაუკეთეთ წარწერა („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: **კონვერტს გაუკეთეთ წარწერა** (ან: **კონვერტზე გაუკეთეთ წარწერა**).

მეორე-მესამე დღეზე აღდმყოფის მდგომარეობა შეიძლება მკვეთრად გაუარესდეს („სოფლ. ცხოვრ.“). ქორწინების მეორე თვეზე იურიმ პირველი საყვედური ჰკადრა მიუღღეს („სოფლ. ცხოვრ.“).

მეორე-მესამე დღეზე, მეორე თვეზე და სხვა მსგავსი გამოთქმები დროის გარემოებებზე უთანდებულო მიცემითის ფორმით იხმარება: **მეორე-მესამე დღეს** შეიძლება ავადმყოფის მდგომარეობა გაუარესდეს; **ქორწინების მეორე თვეს** იურიმ პირველი საყვედური ჰკადრა მიუღღეს. შდრ.: „უკვე მესამე დღეს თოვლის საფარის სიმაღლემ ლენტეხში სამ მეტრს მიაღწია“ („კომ.“).

ე. წ. ნანათესაობითარი მიცემითით ჯობს შეიცვალოს -ზე თანდებულისანი **შუადღეზე** შემდეგ მაგალითებში:

ჭურაბმა ახალი თანამშრომლის მიღების ამბავი **შუადღეზე** (უნდა იყოს: **შუადღისას**) გაიგო („ცისკ.“). **შუადღეზე** (უნდა იყოს: **შუადღისას**)... მავრა ზაბახიძემ შეიღიშვილები... ეზოში გაიყვანა სათამაშოდ („კომ.“).

2. -ზე თანდებულისანი სახელები უთანდებულო ნათესაობითის ნაცვლად

აქ წარმოდგენილი დარღვევები ერთი რიგისაა. ჩვენთვის საინტერესო -ზე თანდებულისანი სახელები მათთან სინტაგმაში შემავალი წევრის მსაზღვრელი სახელებია. მსაზღვრელად გამოყენებული არსებითი სახელი ქართულში ნათესაობითს ბრუნვაში ისმის. ამიტომ რომელიმე გულზე (თვალზე, კუჭზე, ბრონქებზე...) ოპერაცია, კათედრაზე მასწავლებელი, შრომაზე უფლება, დაავადებაზე დიაგნოზი, საქმეზე გამოძიება, გაგზავნაზე ნებართვა, შეჯიბრებაზე მონაწილე, ძეგლზე გათხრა და ამ ბოლო დროს ფართოდ ფენომოკიდებული სოფლებზე შეფობა და ბილეთებზე დაკვეთა ქართული ენობრივი სისტემისათვის უცხო და არამართებული შესიტყვებებია. -ზე თანდებულისანი სახელები ყველა შემთხვევაში წარმოდგენილ შესიტყვებაში უთანდებულო ნათესაობითით უნდა შეიცვალოს. სახელდობრ ასე: გულის (თვალის, კუჭის, ბრონქების...) ოპერაცია, კათედრის მასწავლებელი, შრომის უფლება, დაავადების დიაგნოზი, საქმის გამოძიება, გაგზავნის ნებართვა, შეჯიბრების მონაწილე, ძეგლის გათხრა, სოფლების შეფობა, ბილეთების დაკვეთა.

მაგალითად:

უფრო ცუდად არის საქმე პრეგრამებზე („ლენ. გზათ“). შდრ.: ამ კაცს საქმე ცუდადა.

გულზე სხედისხვა სახის... ოპერაცია უკვე გაუქოდა 100 ათასზე მეტ ავადმყოფს („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ.: გულის ოპერაცია „შეოცნ. საუკუნის ოპერაცია“ („კომ.“).

ჩვენ მაგალითისათვის მოვიყვანეთ თვალზე ოპერაციის შემთხვევაში წინასწარ ჩატარებული ღონისძიება („სოფლ. ცხოვრ.“). მწლავრ საოპერაციო ბლოკში... გაკეთებენ ყველზე რთულ ოპერაციებს აღამიანის კუჭზე, ფილტვებზე, ბრონქებსა და აღამიანის სხვა დაზიანებულ ორგანოებზე („კომ.“).

ინსტიტუტი აცხადებს კონკურსს ფიზიოლოგიის კათედრაზე უფროს მასწავლებლის თანამდებობაზე („თბილ.“).

კათედრაზე ბუნებრივი ფორმა იქნებოდა ასეთი კონტექსტისათვის: ფიზიოლოგიის კათედრაზე ბევრი უფროსი მასწავლებელია. მაგრამ: ინსტიტუტი აცხადებს კონკურსს ფიზიოლოგიის კათედრის უფროსი მასწავლებლის თანამდებობის დასაკავებლად.

მოხუცებულობით პენსიის დანიშვნა არ ზღუდავს მოქალაქის უფლებას შრომაზე („თბილ.“). შდრ.: შრომის უფლებებისათვის („თბილ.“).

ამ დიაგნოზზე დიაგნოზის დასმა მარტო კლინიკური მონაცემებით ძალიან ძნელია („სოფლ. ცხოვრ.“).

ამ საქმეზე გამოძიება სამ თვეს ვაგრძელდა („კომ.“).

[ისინი] აბრებენ სასამართლოს წესით მიიღონ ნებართვა ვიტენამში მედიკამენტების გაგზავნაზე („თბილ.“).

[გამგებობა] იძლევა ნებართვებს კოოპერატიული ბინების უკანონო გაცვლაზე („სოფლ. ცხოვრ.“).

ლახარეიანი ნებისმიერი დონის შეჯიბრებაზე სასურველი მონაწილეა („თბილ.“).

ძეგლზე გათხრების დაწყებისთანავე აღმოჩნდა... წარწერიანი ქვა („კომ.“).

დმანისის დანგრეულ სოფლებზე შეფოხა იესრა თბილისის ყველარაიონმა („კომ.“).

ისარგებლეთ ავიაბალეტებზე დაკვეთის მაგიდების მომსახურებით („თბილ.“). შდრ.: ტელეფონით ავიაბილეთის დაკვეთისათვის... (იქვე).

სპორტის ამბების ენაში მატჩი მსოფლიო პირველობაზე შესიტყვების გვერდით მსოფლიო პირველობის მატჩიც გვხვდება. -ზე თანდებულებიანი შესიტყვება (მატჩი მსოფლიო პირველობაზე) რუსულის კალკია. უპირატესობა ნათესაობითი ბრუნვის ფორმიან კონსტრუქციას უნდა მიეანიჭოთ.

მაგალითად:

მატჩები მსოფლიო პირველობაზე (რეზიუმე, „კომ.“). ბრეტენდენტის გამარჯვებით დასრულდა მსოფლიო პირველობაზე მატჩის 21-ე პარტია („კომ.“). შაბათს ბიჭვინთაში საზეიმოდ დაიხურა მატჩი-ჭადრაკში მსოფლიო პირველობაზე ქალთა შორის („კომ.“).

აჯობებდა ასე: მსოფლიო პირველობის მატჩები; ... მსოფლიო პირველობის მატჩის 21-ე პარტია; შაბათს ბიჭვინთაში საზეიმოდ დაიხურა მოჭადრაკე ქალთა მსოფლიო პირველობის მატჩი. შდრ.: „გუშინ გაიმართა ა. კარპოვსა და ე. კორჩნოის შორის მსოფლიო პირველობის მატჩის ოცდამეათე პარტია“ („კომ.“).

აქვე უნდა განვიხილოთ კიდევ ერთი შესიტყვება ტურნირი... პრიზზე. ივარაუდება, რომ ტურნირი ვისიმე სახელობის თუ რომელიმე ორგანიზაციის მიერ დაწესებული პრიზის გათამაშებას ეძღვნება.

მაგალითად:

გრძელდება საერთაშორისო ტურნირი მინი-ფეხბურთში ყოველკვირეულ „ნედელის“ პრიზზე („სოფლ. ცხოვრ.“). 10 იანუარს... გაიმართება III საკავ-

შირო ტურნირი მინი-ფეხბურთში გაზეთ „იზვესტიას“ ყოველკვირეული დამატების „ნედელიას“ პრიზზე („სოფლ. ცხოვრ.“).

ტურნირი... პრიზზე ქართულისათვის არაბუნებრივი შესიტყვევაა. აჯობებდა ... პრიზის გათამაშების ტურნირი. შდრ.: ევროპის ქვეყნების ჩემპიონთა თასის გათამაშება, თასების მფლობელთა თასის გათამაშება.

ამის მიხედვით ზემოთ მოყვანილი მაგალითები ასე გასწორდება: გრძელდება ყოველკვირეულ „ნედელიას“ პრიზის გათამაშების ტურნირი მინი-ფეხბურთში; 10 იანვარს... გაიმართება გაზეთ „იზვესტიას“ ყოველკვირეული დამატების „ნედელიას“ პრიზის გათამაშების III საკავშირო ტურნირი მინი-ფეხბურთში (შდრ.: „ხვალ... დაიწყება „ნედელიას“ პრიზის გათამაშების ფინალური ტურნირი“. „თბილ.“).

8. -ზე თანდებულიანი სახელები უთანდებულო მოქმედების ნაცვლად

... პენსიონერებს აქვთ თუ არა საქალაქო ტრანსპორტზე უფასოდ მგზავრობის უფლება? („თბილ.“). ... ვგელა მოსწავლეს ექნება ამონეშენტი საქალაქო ტრანსპორტზე მგზავრობისათვის („თბილ.“). აღრე ისინი ერთად ცურავდნენ იახტაზე („ლიდლო“). ... როგორია რისკის წილი ლიდერზე ფრენის დროს („კომ.“). [იგი] გამოდიოდა ცხენ „ჩემპიონზე“ („თბილ.“).

გამოყენებული ტრანსპორტის სახეობის დასახელება გადაადგილების შინაარსის მქონე ზმნებთან ქართულში მოქმედებითი ბრუნვის ფორმით ხდება. მაგ.: ტრამვაით, ავტობუსით, მანქანით, მეტროთი, მატარებლით, ნავით, გემით, თვითმფრინავით... წავიდა, იმგზავრა, გაემგზავრა, იმოგზაურა. ასევე: გადაცურა, იფრანა... (შდრ.: ცხენით, ურმით... მოვიდა, წავიდა, გზას გაუდგა, გაემართა...

შესაბამისად, ზემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში -ზე თანდებულიანი ფორმები მარტივი მოქმედებითი უნდა შეიცვალოს: ტრანსპორტით მგზავრობის უფლება, ტრანსპორტით სამგზავროდ (და არა: მგზავრობისათვის), ერთად ცურავდნენ იახტით, ლიდერით ფრენის დროს, გამოდიოდა ცხენ „ჩემპიონით“.

იბერიული ანბანის ასოთა ნაწილი ამოკითხულ იქნა 160 გრადუსზე მათი შემობრუნების გზით („თბილ.“). ... ძველებური სასახლე... მოაბრუნეს 78 გრადუსზე („ახ. კომ.“).

უნდა იყოს: 180 გრადუსით შემობრუნების გზით, 78 გრადუსით მოაბრუნეს.

რაც შეეხება სასაქონლო პროდუქციის წარმოებასა და მოცუბას, 25%-ზე მეტია, ვიდრე საბჭოთა შეურყეობებში („ისე სკოლაში“).

უნდა იყოს: 25%-ით მეტია.

ვაცხადებთ... ბრძოლის შედეგს; — დაიწყეთ... კიდეც დამტკრეულ რუსულ ენაზე („ცისკა“).

უნდა იყოს: დაიწყეთ დამტკრეული რუსულით.

ვინც ხმარობთ გახზე მომუშავე მცირე სიმძლავრის ინდივიდუალური გათბობის ქვაბებს, გახსოვდეთ... („ცნ. ფურც.“).

მოცემულ კონტექსტში გაზით ან გაზის საწვავით მომუშავე უნდა იყოს. შდრ.: „...საქვაბები მუშაობდნენ ბუნებრივი გაზის საწვავით“ („თბილ.“).

გაზით ან გაზის საწვავით მომუშავე ქვაბის ნაცვლად შეიძლება ბოდა გაზის ქვაბი გვეთქვა. ეს არ ეწინააღმდეგება ქართული ენის ბუნებას. შდრ.: გაზის ქურა, გაზის ზელსაწყობები (მაგ.: „ისეთ შემთხვევაში გაზის ხელსაწყობების ჩართვა სასტიკად აკრძალულია“. „თბილ.“), ნავთის ღამფა, წყლის ფქვილი (=წისქვილი), ქარის წისქვილი...

იმას ჭამს, რასაც ათასობით ბატონი — ზორცს, რძის ნაწარმს, ზეთზე დამზადებულ კერძებს („კომ.“).

უნდა იყოს: ზეთით დამზადებულ კერძებს (აჯობებდა ზეთიანი კერძი, შდრ.: ნიგვზიანი კერძი).

...შემდეგ კი მივხვდეთ რასს, წესს პატარა ბაღს... რომელიც ვეტებორგიდან 20 კილომეტრზეა დაშორებული („აფელა“).

უნდა იყოს: 20 კილომეტრითაა დაშორებული.

4. -ზე თანდებულიანი სახელები -ში თანდებულიანი სახელების ნაცვლად

-ზე და -ში თანდებულის ერთ-ერთი ფუნქცია მოქმედების ადგილის ჩვენებაა, ამასთან, „-ში“ შინაგან სივრცეს გულისხმობს (სიღრ-

მეს ან შემოზღუდულ რასამე), -ზე კი — ზედაპირს⁶. -ში გვიჩვენებს, რომ ვინმე ან რამე რისამე შიგნით იმყოფება ან მოძრაობს გარედან შიგნით მიმართულებით⁷. -ზე გვიჩვენებს, რომ ვინმე ან რამე რომელიმე საგნის მალა, თავზე, ზედაპირზე არის მოთავსებული ან მოძრაობს რისამე ზედაპირზე⁷.

იმ შემთხვევაში, როცა ჭირს სივრცობრივი საზღვრების დადგენა და ზემოთ წარმოდგენილი დაპირისპირება -ზე და -ში თანდებულითა გამოყენებისა ხელშესახები არ არის, ასევე ამ თანდებულითა სხვა ფუნქციით გამოყენებისას და სალიტერატურო ენაში დამკვიდრებული კალკების პარალელურ ფორმათაგან ერთ-ერთისათვის უპირატესობის მინიჭებისას ენობრივ ტრადიციას ეძლევა გადამწყვეტი მნიშვნელობა.

ეურნალ-გაზეთების ფურცლებზე მრავლად გვხვდება ისეთი შემთხვევები, როცა დაცული არ არის სალიტერატურო ქართულში დამკვიდრებული წესი -ზე და -ში თანდებულითა გამოყენებისა.

მაგალითად:

ავტობუსზე, ტრანსპორტზე ავიდა

... № 11 მარშრუტის ავტობუსზე ავედი („თბილ.“). ბაქანი მხოლოდ სამ ვაგონს სწვდება და დანარჩენ ვაგონებზე ისეა განწყობილია („სოფლ. ცხოვრ.“). კონტროლიორს იშვიათად ნახავთ ტრამვაიზე, ავტობუსზე, ტროლეიბუსზე („თბილ.“). ავლენ თუ არა ტრანსპორტზე, ვაფაციცებით იწყებენ ადგილის ძებნას („თბილ.“). ავა ტრანსპორტზე რომელიმე ვაგონში, თავისუფალ ადგილსაც მონახავს და მამბაპურად გაიშოტება („თბილ.“).

ტრანსპორტი ზემოთ წარმოდგენილი ილუსტრაციების მიხედვით არის „გადასაზიდ, გადასაყვან საშუალებათა ესა თუ ის სახე“ (ქველ). ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ტრანსპორტის რომელიმე კონკრეტული სახე ივარაუდება. ადამიანი ადის, შედის (მიმართულება გარედან შიგნით), იმყოფება, ზის, ვისმე ხვდება (შინაგან სივრცეში) ვაგონში, ტრამვაიში, ტროლეიბუსში, ავტობუსში, ... ტრანსპორტში. -ზე თანდებულიანი ფორმის გამოყენება ამ ფუნქციით არამართებულია. -ზე თანდებულიანი ფორმა ადის ზმნასთან (ავტობუსზე ავიდა, ვაგონზე ავიდა...) მხოლოდ მაშინ იქნება გამართლებული, თუ ვინმე ვაგონს, ავტობუსს... მალა, სახურავზე, ზემოდან მოექცევა (ვთქვათ, შესაყეთებლად, შესაღებავად...).

⁶ ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1953, გვ. 620.

⁷ ქველ.

⁷ ქველ.

ბ ა ზ ა რ ზ ე უ ი დ ის

[იგი] იღვკა ვოლგოგრადის ბაზარზე და ყიდდა ფორთხალს („სოფლ. ცხოვრ.“). ქალაქ ტუაფსეს ბაზარზე ციტრუსებით მრავალ მოგებრეს შეგვხვდით („კომ.“). საკოლმეურნეო ბაზრებზე... ზლომად იყიდება სტაფილო („სოფლ. ცხოვრ.“). მისთვის პირველი შემთხვევა როდია რუსეთის ბაზრებზე ხეტიალი („კომ.“). ... კრასნოდარის შხარის ბაზრებზე ძირითადად საქმიანობენ... აფხაზეთის ასსრ რაიონებიდან ჩამოსული სპეკულანტები („კომ.“).

-ზე და -ში თანდებულიანი ფორმები ნშირად ერთსა და იმავე სტატიაში ერთსა და იმავე ზმნასთან გვხვდებია:

ქ. როსტოვის ცენტრალურ საკოლმეურნეო ბაზარში მანდარინსა და ლიმონს ჰყიდდა... შეგვჩემანი ქალი („სოფლ. ცხოვრ.“). ზემოთ დასახელებული ქორვაჭრები... როსტოვის ცენტრალურ საკოლმეურნეო ბაზარზე... ჰყიდდნენ მანდარინს, ლიმონს, ხურმას (ქვევ).

ქალაქ ანაპის ცენტრალურ ბაზარში ვნახეთ ოთხმოც წელს მიღწეული მოხუცი („კომ.“). იმავე ბაზარზე ვნახეთ... დაზღვე დახვევებული მანდარინი (ქვევ).

ბაზარი ამ ილუსტრაციებში ნახმარია მისი ყველასათვის ცნობილი მნიშვნელობით, კერძოდ, ეს არის „სურსათ-სანოვაგისა და ფართო მოხმარების საგნებით ვაჭრობისათვის განკუთვნილი ადგილი“ (ქვევლ). ბაზარი ამ მნიშვნელობით ზემოთ მოყვანილ ზმნებთან ბუნებრივ შესიტყვებებს მხოლოდ -ში თანდებულიანი ფორმით შექმნის. სახელდობრ: ბაზარში დვას, ბაზარში ყიდის, ბაზარში შევხვდით, ბაზრებში იყიდება, ბაზრებში ხეტიალი, ბაზრებში საქმიანობენ. -ზე თანდებულიანი ფორმა, რომელიც ბოლო წლების პრესის ენაში სჭარბობს კიდევაც -ში თანდებულიანი ფორმას, მართებულად არაა.

სხვა მნიშვნელობით ბაზარი ნიშნავს „საქონლის მიმოქცევის სფეროს“ (ქვევლ). ამ გაგებით ბაზარი სათანადო ილუსტრაციებში მხოლოდ -ზე თანდებულიანი ფორმით იქნება წარმოდგენილი. მაგალითად:

ახლო მომავალში წიგნის ბაზარზე გამოვა კრებული „ქართული ფოლკლორი“ („თბილ.“). იტალიაში უცხოელი ეარსკვლეობის „იმპორტის“ აკრძალვის გაუქმებამ ქვეყნის საფეხბურთო ბაზარზე ფასების ზრდა გამოიწვია („მლელო“). ... პროდუქციას შეინახავს საგარეო თუ საშინაო ბაზარზე ფასების აწევის მოლოდინში („თბილ.“). თუ გავითვალისწინებთ შრომის ბაზარზე შექმნილ საერთო ვითარებას, ეს განცხადება ძნელია ვინმემ სერიოზულად მიიღოს („თბილ.“).

ბაზარს კიდევ ერთი შინაარსობრივი ნიუანსი აქვს — ეს არის „ქვეყანა (ქვეყნები), სადაც სხვა ქვეყნის საქონელი გააქვთ გასასაღებლად. მაგ.: ბურჟუაზია ახალ ბაზრებს ეძებდა“ (ქეგლ).

ბაზარი ამ გაგებითაც სათანადო კონტექსტში -ზე თანდებულ-ლიანი იქნება.

ზღვაზე გავიდა, ტბაზე ბანაობა

სეინერი ზღვაზე გავიდა („ლიტ. საქ.“). ... სანიტარული რეჟიმის გამო მდინარე მტკვარზე, ლისის და კუს ტბებზე დროებით აკრძალულია თევზის ჭერა და ბანაობა („თბილ.“). ფარავნის, ტაბაწყურისა და სალამოს ტბებზე თევზის პროდუქტიულობა ერთ ჰექტარზე 19 კილოგრამს არ აღემატება („საქ. ბუნ.“). მდინარე რიონზე წყლის დონემ... 3,5 მეტრიით მოიმატა („კომ.“).

-ზე თანდებულადიანი ფორმების გამოყენება ბუნებრივი იქნებოდა ასეთ კონტექსტებში: საბანაოდ, სათევზაოდ წავიდნენ ზღვაზე, ტბაზე; მდინარე მტკვარზე, რიონზე ახალი ხიდი ააშენეს.

შემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში კი ერთადერთ სწორ შესიტყვებებს მხოლოდ -ში თანდებულადიანი ფორმები შექმნის. სახელდობრ: სეინერი ზღვაში გავიდა (შდრ.: „[ბერძნები] გემებში ჩასხდნენ და ზღვაში გავიდნენ“. — „სოფლ. ცხოვრ.“); მდინარე მტკვარში, ლისისა და კუს ტბებში აკრძალულია თევზის ჭერა და ბანაობა; ფარავნის, ტაბაწყურისა და სალამოს ტბებში თევზის პროდუქტიულობა... მდინარე რიონში წყლის დონემ... მოიმატა (შდრ.: „წვიმების შედეგად მტკვარში წყლის დონემ... მეტრ-ნახევარზე მეტი მოიმატა“. — „კომ.“).

(მუხლამდე) თოვლზე მივაბიჯებს

მივაბიჯებთ სრულიად უმწიკლო, მუხლებამდე მომდვარ თოვლზე, რომელსაც წინმსწავლი კვლავს ხშირად ვენაცვლებით ერთმანეთს. ... ძალიან უჭირს სტეპოს და ჩვენ მას წინ არ ვაყენებთ („მნათ.“).

თოვლზე (ზე თანდებულადიანი ფორმა) მივაბიჯებთო მაშინ შეიძლება ითქვას, როცა თოვლი მოყინულია ან დატყეპნილი, ე. ი. როცა შეიძლება თოვლის ზედაპირზე გავლა. როცა თოვლი მუხლამდე გწვდება (თუნდაც უკვე გაკვალული), ე. ი. როცა თოვლში მუხლამდე ვეფლობით, თოვლზე მივაბიჯებთო ვეღარ ვიტყვი — კონ-

ტექსტი -ში თანდებულიან ფორმის ითხოვს: მუხლამდე თოვლში მი-
ვაბიჭებთ².

ქ უ ჩ ა ზ ე გ ა ჩ ე რ ე ბ ა

ქუჩა ადგილის გარემოებად -ზე თანდებულიანი ფორმით გვევლება მაშინ, როცა საუბარია რომელიმე კონკრეტულ ქუჩაზე. მაგ.: — რომელ ქუჩაზე ცხოვრობს? — ბარათაშვილის ქუჩაზე, ამ ქუჩაზე, ჭავჭავაძის ქუჩის პარალელურ ქუჩაზე, ე. ი. როცა კითხვის პასუხად რომელიმე კონკრეტული ქუჩის დასახელება ან ჩვენება-მითითება ივარაუდება. ასევე: მიდის, სეირნობს, მეგობარი შეხვდა, მანქანა გააჩერა... ბარათაშვილის ქუჩაზე, ტაბიძის ქუჩაზე, ჭავჭავაძის ქუჩის პარალელურ ქუჩაზე, ქუჩის დასახელების გარეშეც -ზე თანდებულიანი ფორმა გვაქვს ზმნასთან გადადის: ტაბიძის ქუჩაზე გადადის, ქუჩაზე გადადის (შდრ.: გადასასვლელზე, ხიდზე გადადის).

სხვა შემთხვევაში, როცა კონტექსტის მიხედვით თვითონ ფაქტი გვანტიერებს და არა კონკრეტულად ის ადგილი, სადაც ეს ფაქტი მოხდა, ქუჩა -ში თანდებულიანი ფორმით იქნება წარმოდგენილი. მაგ.: ქუჩაში მიდიოდა, ქუჩაში ეგდო, ქუჩაში იბოვა, ქუჩაში გავიდა, ქუჩაში გავარდა, ქუჩაში ხეტიალობს, მთელი დღე ქუჩაშია, მანქანა ქუჩაში გააჩერა, ქუჩაში სროლის ხმა გაისმა, თბილისის ქუჩებში ხალხმრავლობაა.

არასწორად არის ნახმარი -ზე თანდებულიანი ფორმა შემდეგ წინადადებებში:

ტრანსპორტით გადატვირთულ ქუჩაზე მანქანის გაჩერება სამოძრაო ნაწილის ერთი რიგის გაუქმებას ნიშნავს („თბილ.“). ...ემაწვილმა ქუჩაზე უმეტესადეურთოდ მიტოვებული ტაქსი დაინახა („სოფლ. ცხოვრ.“). [გოგონა] ქუჩაზე... მისეიარნობდა („თბილ.“). დგას ავტომობილი ქუჩაზე („სიხ.“). ...გავერანებულ ქუჩებზე რომ მივდიოდით, უფრო ძლიერ ვივრძენით, რა დიდი... ამოცანა იდგა გერმანელი ხალხის წინაშე („თბილ.“). შეზობელ ქუჩებზე კი შვის პირველი სხივების გამოჩენიდანვე (=გამოჩენისთანავე) იწვევა ქალაქის ხმაურიანი ცხოვრება („თბილ.“).

² აქვე შევნიშნავთ, რომ სემანტიკურად არც მიაბიჭებს არც მარჯველ შერჩეული მუხლამდე თოვლში მდგარი კაცის სიარულის გადმოსაცემად და არც უშეწყვლო — თოვლის ებითებად. ასევე არც სიტყვა მომდგარი³ აუცილებელა კონტექსტისათვის. იგი ამძიმებს ბუნებრივ გამოთქმებს მუხლამდე (და არა მუხლებამდე!) თოვლი, მუხლამდე ტალახი, მუხლამდე წყალი. შდრ.: „მუხლამდე ტალახში მივტოპავდი“ (კ. გამს.).

უნდა იყოს: ქუჩაში გაჩერება, ქუჩაში დაინახა, ქუჩაში მიხეირ-
ნობდა, ქუჩაში დგას, ქუჩებში რომ მივდიოდით, ქუჩებში იწყება
ცხოვრება.

დაოსტატება ქსოვაზე

360 მოსწავლე მეცადინეობს თბილისის ბავშვთა სამხატვრო სკოლაში. მეხუ-
თე კლასიდან ისინი დაოსტატდებიან ფერწერაზე, ქანდაკება-
ზე, კერამიკაზე, მხატვრულ ქსოვაზე („ხოფლ. ცხოვრ.“).

დაოსტატება — ოსტატად გახდომა, გაწვრთნა, გაწაფვა, დახე-
ლოვნება (ქეგლ) — ხდება რაიმე საქმიანობაში — ხატვაში, ხაზვაში,
ქსოვაში. -ზე თანდებულებიან სახელთა გამოყენება მსგავს შესიტყვე-
ბებში არამართებულია. ზმნასთან შესიტყვებაში შემავალი მეორე
წევრი, ჩვეულებრივ, ნაზმნარი სახელია. არსებითი სახელი უშუა-
ლოდ დაოსტატებასთან სინტაგმას ვერ შექმნის, იგი ყოველთვის გა-
შუალებულია მოქმედების გამომხატველი სახელით. მაგ.: დაოსტატ-
და ქვის თლაში, პარკეტის დავებაში. ზემოთ წარმოდგენულ წინადა-
დებაში ფერწერა, ქანდაკება, კერამიკა გარკვეული ტიპის საქმიანო-
ბას გულისხმობს. სახელდობრ: ფერწერა — ფერით, საღებავით ხატ-
ვის ხელოვნება; ქანდაკება — ძერწვით, თლით ან ჩამოსხნით გამო-
სახულებათა გამოყვანის ხელოვნება; კერამიკა — გამომწვარი თიხის
ნაკეთობათა დამზადების ხელოვნება (ქეგლ). სწორედ ამიტომ არის
მათი გამოყენება შესაძლებელი დაოსტატება ზმნასთან, ოღონდ, რა
თქმა უნდა, -ზე თანდებული -ში თანდებულებით უნდა შეიცვალოს.
დაოსტატდებიან რაში? — ფერწერაში, ქანდაკებაში, კერამიკაში,
მხატვრულ ქსოვაში.

ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე ზ რ დ ა

66 წლის სოჭი ამ კორთში ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე და ს ი ს ხ ო ზ ე ზ რ დ ა შ ი
ერთ-ერთ საუკეთესო ზედ ითვლება („საქ. ბუნ.“). 127 წლის სოქიას შესაძლებ-
ლობა... ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე ზ რ დ ა შ ი ძალზე დიბალია („საქ. ბუნ.“). ... [მათი]
მაქსიმუმი ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე, ს ი ს ხ ო ზ ე და მ ო ც უ ლ ო ბ ა ზ ე ზ რ დ ა შ ი
ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავდება („საქ. ბუნ.“). მისი ზ რ დ ა ს ი-
მ ა ლ ლ ე ზ ე... ბევრად აქარბებს სხვა ზეების ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე ზ რ დ ა ს („საქ.
ბუნ.“).

ს ი მ ა ლ ლ ე ზ ე, ს ი ს ხ ო ზ ე, მ ო ც უ ლ ო ბ ა ზ ე ზ რ დ ა, როგორც ჩანს, ტერ-
მინებად გამოყენებული შესიტყვეებებია (შდრ. სპორტული ტერმი-

ნები სიმაღლეზე, სიგრძეზე ხტომა), მაგრამ ზრდა და -ზე თანდებუ-
ლი აქ არ გამოგვადგება.

ზრდა ორგანიზმის, ცოცხალი არსების მიერ განვითარების შემ-
დგომი საფეხურების მიღწევა — სიდიდის, სიმაღლის... მომატება,
თანდათანობითი ყოველმხრივი დასრულება (ქვევლ). ამიტომ ზრდა
სთან სიმაღლის, სისხოსა და მოცულობის დასაბელება მიზანშეწო-
ნილი არაა. სიმაღლე, სისხო და მოცულობა -ში თანდებულისანი
ფორმით ბუნებრივ შესიტყვებებს ქმნიან იმატებს ზმნასთან: სიმაღ-
ლეში, სიგანეში (სისხოში), მოცულობაში, წონაში იმატებს (ანტო-
ნიმური მნიშვნელობა აქვს იკლებს ზმნას — სიმაღლეში, წონაში...
იკლებს). მაგ.: „ამ სიყვარულს მან ვერ უღალატა მაშინაც კი, როცა
ს ი მ ა ლ ლ ე შ ი „კატასტროფულად“ და ი წ ყ ო მ ა ტ ე ბ ა და,
საცა წესი და რიგია, კალათბურთს უნდა დაკავშირებოდა“ („ლელო“).

ზემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში სინტაქსურად გაუმარ-
თავი (და გაუმართლებელი) შესიტყვებებია ასევე ზრდაში ითვლება,
ზრდაში შესაძლებლობა, ზრდაში მაქსიმუმი. უმჯობესი იქნებოდა:
... ზრდის მიხედვით ითვლება, ზრდის შესაძლებლობა, ზრდის მაქსი-
მუმი.

ამ გასწორებათა მიხედვით ილუსტრაციები ასეთ სახეს მიიღებს:
66 წლის სოჭი სიმაღლესა და სისხოში მატების მიხედვით ერთ-ერთ
საუკეთესო ხედ ითვლება; 127 წლის სოჭის სიმაღლეში მატების შე-
საძლებლობა... ძალზე დაბალია; [მათი] სიმაღლეში, სისხოსა და მო-
ცულობაში მატების მაქსიმუმი ერთმანეთისაგან მნიშვნელოვნად
განსხვავდება; სიმაღლეში მატების მიხედვით იგი ბევრად აჭარბებს
სხვა ხეებს.

შეიძლებოდა ასეც: 66 წლის სოჭი ზრდის მიხედვით ერთ-ერთ
საუკეთესო ხედ ითვლება; 127 წლის სოჭს ზრდის ძალზე მცირე შე-
საძლებლობები აქვს; [მათი] ზრდის მაქსიმუმი ერთმანეთისაგან მნიშ-
ვნელოვნად განსხვავდება; იგი სხვა ხეებზე უკეთ იზრდება.

მ ო ნ ა წ ი ლ ე ო ბ ა ს ი ლ ე ბ ს (მ ო ნ ა წ ი ლ ე ო ბ ს)

გ ა მ ო ფ ე ნ ა ზ ე

მონაწილეობას იღებს (მონაწილეობს) სინტაგმის წევრად -ში
თანდებულისან სახელს ითხოვს. მაგ.: მონაწილეობას იღებდა (მონა-
წილეობდა) მუშათა მოძრაობაში, სოფლად გაშლილ სოციალისტურ
შეჯიბრებაში, დიდ სამამულო ომში. ასევე მართებული შესიტყვე-
ებია სპექტაკლში, კონკურსში, გამოფენაში, ბაზრობაში... მონაწი-
ლეობა მიიღო; მაგრამ: სპექტაკლზე იყო (ე. ი. სპექტაკლს ესწრე-

ბოდა); კონკურსზე მიწვეული იყო ქიურის წევრად; დემონსტრირებული იყო ხალხური შემოქმედების გამოყენაზე; ბაზრობაზე დიდძალი სურსათ-სანოვავე გამოიტანეს.

-ზე თანდებულისანი სახელის გამოყენება შესიტყვებასთან მონაწილეობას იღებს, როგორც ეს ქვემოთ მოყვანილ მაგალითებშია, მართებული არ არის, -ზე თანდებული -ში თანდებულთა უნდა შეიცვალოს. ასე მაგალითად:

ყველა ამ გამოფენაზე (უნდა იყოს: გამოფენაში) საბჭოთა საქართველოც მონაწილეობს („ხამშ.“). იგი საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობის მიღწევათა გამოფენაზე (უნდა იყოს: გამოფენაში) მონაწილეობს და შრომაში მოპოვებული წარმატებებისათვის დაგილოებულა ავტომატურად „მოკეიჩით“ („კომ.“). საბჭოთა კავშირი მონაწილეობს ყველა საერთაშორისო გამოფენასა და ბაზრობაზე (უნდა იყოს: ბაზრობაში) („ხამშ.“). განსაკუთრებით აღსანიშნავია თბილისელი ინვა გუტიაელოვას... მონაწილეობა ტურნირზე (უნდა იყოს: ტურნირში) („კომ.“). შონარდი, რომელსაც 18 წელი შეუსრულდება აგვისტომდე, მონაწილეობას ვერ მიიღებს ვაბუჯთა პირველობებზე (უნდა იყოს: პირველობებში) („ლელო“). [იგი] ბუნოს-აირცის ოლიმპიადაზე (უნდა იყოს: ოლიმპიადაში) მონაწილეობდა („თბილ.“). სან-რემოს კინოფესტივალზე (უნდა იყოს: კინოფესტივალში) ოცდახუთი ქვეყანა და ამდენივე მხატვრული ფილმი მონაწილეობდა („კომ.“).

შუა გზაზე იქნებოდა

შუა გზაზე ბუნებრივ შესიტყვებებს ქმნის ზმნებთან დგას, დევს, მიდის, ჩერდება... გამონათქვამებში შუა გზაზე დგას, შუა გზაზე მიდის, შუა გზაზე ჩერდება რეალურად არსებული ფაქტია დასახელებული. ე. ი. ადგილი, სადაც ვინმე მიდის, დგას ან ჩერდება, ასევე, სადაც რაიმე დევს, გზის შუა ნაწილია. ერთ-ერთი ამ შესიტყვებათაგან, კერძოდ შუა გზაზე გაჩერდა, გადატანითი მნიშვნელობითაც იხმარება და ნიშნავს: დაწყებული საქმე არ (ვერ) დაამთავრა, შუაზე (დაუმთავრებლად) შეწყვიტა (ქველ). მაგ.: „რაკი საქმე დაიწყო [ლუარსაბმა], შუა გზაზე აღარ უნდოდა გაჩერება“ (ეპ. გაბ.).

შუა გზა იქნებოდა, იყო ზმნებთან -ში თანდებულისანი ფორმითაა დადასტურებული (შდრ.: შუა ლხინში იქნებოდნენ, შუა ქეიფში რომ იყვნენ...). შუა გზაში იქნებოდა, შუა გზაში რომ იყო ამბობენ მაშინ, როცა მავანს სავალი გზის ნახევარი უკვე გავლილი აქვს.

შუა გზა იყო, იქნებოდა ზმნებთან -ზე თანდებულისანი ფორმით (შუა გზაზე იყო, შუა გზაზე იქნებოდა), როგორც ეს ქვემოთ მოყვანილ ილუსტრაციებშია, მართებული არ არის:

... ყუთებით დატვირთული ავტომანქანა მდინარეზე ბუჩქში შევიდა, შუა გზაზე ეცარ იყო, რომ ძრავა ჩაქრა („კომ.“). ... ზღრაბმა შესძლო ჯღმბერის შემორიგება და მანქანაში ჩასვა. „ვილისი“ ნელა გაუყვა გზას... შუა გზაზე იქნებოდნენ, რომ უცებ ანზორმა შუქრის მუხლებზე თავის ქალა დაუგდო („ცისკ.“).

უნდა იყოს: შუა გზაშიც არ იყო, შუა გზაში იქნებოდნენ. (იხ. აგრ. გვ. 200).

ქორწილზე მიიპატიეთა

მიიწვია, მიიპატიეთა, წავიდა, იყო, დაიგვიანა... ზმნებთან ქორწილი - ში თანდებულობია: ქორწილში მიიწვია, ქორწილში მიიპატიეთა, ქორწილში წავიდა, ქორწილში იყო... მაგალითად:

პირველი თამადაც არის, ამა ერთი ქორწილში დაიპატიეთ („თბილ.“). შარშან მისი ქალიშვილის... ქორწილშიც კი ვიყავი („კომ.“).

-ზე თანდებულობიანი ფორმები, როგორც ეს ქვემოთ მოყვანილი ილუსტრაციებშია წარმოდგენილი, მართებული არ არის:

მალე ქორწილზე მიიპატიეთებულმა ხალხმა იწყოდნენ („სოფლცხოვრ.“). მარტენ ლიპარტელიანმა ქორწილზე ოდნავ დაიგვიანა (იქვე). კომპაგმირლები არ უნდა დადიოდნენ... ზომის გადასულ, დიდ ქორწილებზე („ახ. კომ.“). [იგი] სულ ქუჩაშია, ბიჭებთან ერთად დადის ქორწილებზე („ახ. კომ.“).

მინდორზე ზის

მძლოლმა მანქანა შეაჩერა, რათა მგზავრებს საშუალება მისცემოდათ დამტვარიყვენ მინდორზე მშვილად მჭდარი მაიუნების ცქერით („კომ.“).

ბუნებრივი შესიტყვებებია: მინდორში წავიდა („მინდორში წავივალ, სწორებო!“), მინდორში ზის (თვითმფრინავი ტრიალ მინდორში დაჭდა), მინდორში კარვები გაშალეს..., ე. ი. - ში თანდებულობიანი ფორმები.

ზოგჯერ მინდორს ფეხბურთის მოედნის ნაცვლად ხმარობენ. მაგალითად:

თბილისელი ფეხბურთელები მინდორზე „თვალდახუჭული“ ხედავენ ერთმანეთს („აღელა“). უფროსი მწვრთნელი... მოეკითხეთ — მინდორზეაო, გვიხსრა დარაჯმა („სამშ.“).

მინდორზე ამ კონტექსტისათვის ცუდად შერჩეულ სიტყვაა.
უნდა იყოს: მოედანზე.

წესრიგზე მოჰყავს

წესრიგის ერთ-ერთი ძირითადი მნიშვნელობა ასეთია: წესის მიხედვით გამართული რისამე ვითარება (ქეგლ). ამ ფუძისაგან არის ნაწარმოები ზმნა აწესრიგებს: წესრიგს ამყარებს, უწესრიგობას ბოლოს უღებს (ქეგლ). ეგევე მნიშვნელობა აქვს გამოთქმას წესრიგში მოჰყავს. ეს გამოთქმა ქართულში რუსულის (привести в порядок) გავლენით გავრცელდა, განსხვავებული შინაარსობრივი ნიუანსი შეიძინა და სალიტერატურო ენაში არსებობის უფლება მოიპოვა. გამოთქმას წესრიგში მოჰყავს აწესრიგებს ზმნასთან შედარებით ოფიციალური და საქმიანი ელფერი აქვს. ამიტომაც არის, რომ იგი უპირატესად საქმიანი ურთიერთობის სფეროში გამოიყენება. მაგ.: წესრიგში მოჰყავთ საცხოვრებელი სახლები („კომ.“). გზები წესრიგშია მოყვანილი („კომ.“).

ბოლო დროს პრესის ენაში წესრიგში მოჰყავს — -ში თანდებულიან კონსტრუქციას წესრიგზე მოჰყავს — -ზე თანდებულიან კონსტრუქცია ენაცვლება.

მაგალითად:

...აუცილებელია წესრიგზე მოიყვანოთ თქვენი ავტომანქანები („თბილ.“). როდის მოიყვანენ ჩვენს ქუჩას წესრიგზე? („თბილ.“). სამი დღის განმავლობაში ეზო და სახლ-კარი წესრიგზე მოვიყვანეთ („სოფლ. ცხოვრ.“).

წესრიგზე მოჰყავს (-ზე თანდებულიანი ფორმა) ყველაფერი რიგზეა შესიტყვების ანალოგიით ჩანს გაკეთებული. სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით უპირატესობა ტრადიციულ -ში თანდებულიან წესრიგში მოჰყავს კონსტრუქციას უნდა მიენიჭოს.

ბინაზე

1. ბინა არის ოჯახის საცხოვრებლად გამოყოფილი ნაწილი სახლისა, შენობისა. ბინა, ჩვეულებრივ, ოთახისა თუ ოთახებისა და დამხმარე სათავსოებისაგან შედგება (მაგ.: მზიანი ბინა, სამოთახიანი ბინა). ეს ბინის ერთ-ერთი და შედარებით ახალი, მაგრამ თანამედროვე ქართულში ყველაზე მეტად გავრცელებული მნიშვნელობაა.

ბინა ამ გაგებით სათანადო კონტექსტებში -ში თანდებულობა (მაგ.: „ყველანი ცალ-ცალკე ბინაში ვცხოვრობთ“. — „თბილ.“). -ზე თანდებულობა ფორმა, რომელიც -ში თანდებულობა ფორმის ფუნქციით იხმარება თანამედროვე ქართულში, რუსულის კალკია. მაგალითად:

[აბესალომი] რამდენიმე დღის შემდეგ თავისი ოთხი ბავშვით ახალშერთული მეუღლის ბინაზე (უნდა იყოს: ბინაში) გადასახლდა („განთიადი“).

ბინაშილი [ვაიმართება] განსვენებულის ბინაზე (უნდა იყოს: ბინაში) („თბილ.“).

ასეთი განცხადებები გაზეთების ფურცლებზე საქმარი არაა და, რაც მთავარია, -ში და -ზე თანდებულობა ფორმები თავისუფლად იხმარება ერთმანეთის გვერდით. მაგ.: „სამოქალაქო პანაშვიდი... განსვენებულის ბინაში — პლესანოვის პროსპექტი 2/8“ („თბილ.“). და „პანაშვიდი... ბინაზე — პლესანოვის გამზ. 2/8“ (იქვე). შდრ.: панихида на квартире...

მ. ბინაში და განსაკუთრებით კი ბინაზე ფორმები თანამედროვე ქართულში შინ ზმნისართის ნაცვლად იხმარება. შინ ნიშნავს თავის ოჯახში, თავის სახლში, თავის ბინაში. მაგ.: შინ მიიპატიჟა, შინ (არ) დახვდა, მთელი საღამო შინ გაატარა. სათანადო კონტექსტებში სწორედ შინ ფორმას უნდა მივანიჭოთ უპირატესობა ბინაში, ბინაზე ფორმებთან შედარებით. მაგალითად:

ოპერაციის შემდეგ ავადმყოფის მდგომარეობა იმდენად გაუმჯობესდა, რომ ახლა ის ბინაში იმყოფება („სოფლ. ცხოვრ.“). საათობით მისატარებია მასთან... ბინაში („ლიტ. საქ.“). საღისპეტყეროს სამუდამოდ შეიძლება ბინაზე გამოვიძახოთ... ზელოსანი („სოფლ. ცხოვრ.“). აღმინისტრაციამ დაწერა წამლის ბინაზე მიტანის პრაქტიკა („სამშ.“). აქვე შევიძლიათ... ბინაზე გამოვიძახოთ მზარეული („თბილ.“). შდრ.: Здесь вы сможете... вызвать на дом повара («Вечерний Тбилиси»).

ბინაში და ბინაზე ფორმები ზემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში შინ ზმნისართით უნდა შეიცვალოს: შინ იმყოფება, მისაუბრია მასთან შინ, შინ გამოვიძახოთ, დაწერა წამლის შინ მიტანის პრაქტიკა, შინ გამოვიძახოთ მზარეული.

ზ ა ფ ხ უ ლ ზ ე , ზ ა მ თ ა რ ზ ე

გაზაფხული და შემოდგომა დროის გარემოებებამ -ზე თანდებულს დაირთავს (გაზაფხულზე, შემოდგომაზე), ზაფხული და ზამთარი კი — -ში თანდებულს (ზაფხულში, ზამთარში).

არამართებული ფორმები ზაფხულზე და ზამთარზე არის გამოყენებული შემდეგ მაგალითებში:

...ზ ა ფ ხ უ ზ ე მას ისევ მიუღიან ამერიკაში („კომ.“). დიდი, ნათელი ოთახის კედლები სულერთაოდ ელენესეული ნახატებითაა მოფენილი — თბილისი გახაფხულზე, თბილისი ზ ა ფ ხ უ ზ ე, თბილისი შემოდგომაზე, თბილისი ზ ა მ თ ა რ ზ ე („ახ. კომ.“).

ბ ო ლ ო წ უ თ ე ბ ზ ე

შსპინძლებმა — კაუნასელმა სპორტსმენებმა შეძლეს ბ ო ლ ო წ ა მ ე ბ ზ ე გადამწყვეტი ტყორცის განხორციელება („თბილ.“). ... მათ მხოლოდ ბ ო ლ ო წ უ თ ე ბ ზ ე დაუთმეს „სპარტაკს“ ვანარჯეობა („ლილო“).

უნდა იყოს: ბ ო ლ ო წ ა მ ე ბ შ ი, ბ ო ლ ო წ უ თ ე ბ შ ი (მაგ.: „ბ ო ლ ო წ უ თ ე ბ შ ი „კალევმა“ კარგად ითამაშა“. — „თბილ.“). შდრ.: ბ ო ლ ო ხ ა ნ ე ბ შ ა, ბ ო ლ ო წ ლ ე ბ შ ი.

ნ. -ზე თანდებულებიანი სახელები -თვის თანდებულებიანი სახელების ნაცვლად

ამ რიგის დარღვევათა დიდ ჯგუფს ქმნის სახელითა და სახელზმნით (საწყისითა და მიმღობით) შედგენილი სინტაგმები. მაგ.: სახელმწიფოზე მიყიდვა, ჩაბარება; სახელმწიფოზე მიყიდული, ჩაბარებული; ადრესატზე ჩაბარება; (თანამდებობის) პირებზე მიცემა; სოფელზე მიცემული; (სხვა) პირზე გადაცემა; მომხმარებელზე მიწოდება; ბავშვებზე განკუთვნილი; მოსწავლეებზე გამოგზავნილი.

დასახელებულ შესიტყვებებში საწყისი და მიმღობა ზმნის პირიანი ფორმით რომ შევცვალოთ, ფორმას შეიცვლის შესიტყვების მეორე წევრიც — სახელიც და იგი უთანდებულო მიცემითაის ფორმით წარმოგვიდგება: სახელმწიფოს მიჰყიდა, ჩააბარა; ადრესატს ჩააბარა; (თანამდებობის) პირს მისცა; სოფელს მისცა; (სხვა) პირს გადასცა; მომხმარებელს მიაწოდა; ბავშვებს განუკუთვნა (მიაკუთვნა); მოსწავლეებს გამოუგზავნა. სახელმწიფოს, ადრესატს, პირს, სოფელს, მომხმარებელს, ბავშვებს, მოსწავლეებს ორობიექტიან ზმნებთან (მიჰყიდის, ჩააბარებს, მისცემს, გადასცემს, მიაწოდებს, განუკუთვნებს, გამოუგზავნის) შეწყობილი ირიბი დამატებებია, რომელთაც დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმებთან და საწყისითა და მიმღობით შედგენილ კონსტრუქციებთან -თვის თანდებულებიანი დამატება ენაცვლება: სახელმწიფოსათვის მიყიდვა, ჩაბარება; სახელმწი-

ფოსთვის მიყიდული, ჩაბარებული; აღრესათისთვის ჩაბარება; (თანამდებობის) პირისთვის მიცემა; სოფლისთვის მიცემული; (სხვა) პირისთვის გადაცემა; მომხმარებლისთვის მიწოდება; ბავშვებისთვის განკუთვნილი; მოსწავლეებისთვის გამოგზავნილი. ასე რომ, -ზე თანდებულის გამოყენება მსგავს შესიტყვებებში მართებული არ არის.

მაგალითად:

ნედლეულის სახელმწიფოზე მიყიდვის დაელება შესრულებული ვადამდე („ახს.“). მკვლარად გაიზარდა... პროლეტების სახელმწიფოზე მიყიდვა („გამარჯვ. დროშა“). ... მოპოვებული ბუნებულის მთლიანად სახელმწიფოზე ჩაბარება უზრუნველყოფს წლიური გეგმის შესრულებას („სოფლ. ცხოვრ.“). ... სახელმწიფოზე ჩაბარებული ათთველი ღორის წონამ 78 კილოგრამი შეადგინა („განთ.“, ეანი). ... ცეკემირს [დაიკლეს] მოსახლეობაზე მისაჯიდად წლიურად დაეზადებინა 200,000 ცალი ბეტონის ბლი („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ.: ვადაზე აღრე შესრულებს სახელმწიფოსათვის აურმის მიყიდვის დაელება („სოფლ. ცხოვრ.“). ... ყურადღებას ეუთმობთ სახელმწიფოსათვის ჩაბარებული რძისა და ხორცის ხარისხს („სოფლ. ცხოვრ.“).

ზოგჯერ ქუჩების გაუნათებლობის გამო დამტარებლებს უძნელდებათ აღრესატებზე დებუების... ჩაბარება („გამარჯვ. ვაზა“). ... თანამდებობის პირებზე ქრამის მიცემის საბაბით გუჯეჯინა... ცხველიანებისა და სულაქველიძისაგან მიიღო 7,500 მანეთი („ახს. კომ.“). სასოფლო საბჭო... მნიშვნელოვან მუშაობის ეწყვა ინისათვის, რათა წარმარებას განვახორციელოთ სოფელზე მიცემული ყველა დაელება („განთ.“, ეანი). (აქობებდა ახვ: სასოფლო საბჭო... დიდ მუშაობას ეწყვა სოფლისთვის მიცემულ დაელებათა შესასრულებლად). ... გაში გამოწერილია სხვა პირზე გადასაცემად („თბილ.“). ... ჩამორჩენა გეგვს ეელურად მოზარდი სამკურნალო ბილაების... მომხმარებელზე მიწოდების საქმეში („სოფლ. ცხოვრ.“). ბავშვებზე განკუთვნილი დახმარება ენიშნებათ... ბავშვის დაბადების მომდევნო თეიდან („თბილ.“). (შდრ. იქვე: ბავშვებისთვის განკუთვნილი დახმარების მიღების უფლება აქვთ თქვენს...). ნორს ტიმირიაზეველთა ჯგუფის მონაწილე მოსწავლეებზე გამოგზავნილ იქნა სპეციალური საგზურები („გამარჯვ. დროშა“). (აქობებდა ახვ: ნორს ტიმირიაზეველთა წრის წევრებს სპეციალური საგზურები გამოუგზავნეს).

როგორც ზემოთ ითქვა, თრობიექტიანი ზმნის ირიბ დამატების დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმებთან -თვის თანდებულისანი სახელი ენაცვლება. ამიტომ არაა მართებული „არც შვილებზე დაუქლია ზრუნვა“ („წინსვლა“). უნდა იყოს: არც შვილებისთვის დაუქლია ზრუნვა. ასევე: „დაგროვილი თანხებით შევიქლით ჩაგვიტარებინა რეკონსტრუქცია... მუშა-მოსამსახურებზე გადაგვეცა წახალისების თანხები“ („სოფლ. ცხოვრ.“). უნდა იყოს: მუშა-მოსამსახურებისთვის მიგვეცა პრემიები.

ასევე არასწორად არის შერჩეული -ზე თანდებუდიანი ფორმა შემდეგ ილუსტრაციებში:

კოპერაციულ ბინათმშენებლობაზე (უნდა იყოს: ბინათმშენებლობისთვის) სახელმწიფო მშენებლის მიერ... გაეცემულია... 130 მალიონ მანეთზე მეტი გრძელვადიანი სესხი („თბილ.“).

შრომის მოწინავე ადამიანებზე (უნდა იყოს: მოწინავე მშრომელებისთვის) ჩვენს კოლმეურნეობაში დაწესებულია პრემიალური ანაზღაურების სისტემა („სოფლ. ცხოვრ.“).

საკონკურსო მასალების მიღების უკინსკენელი ვადა 1976 წლის 1 სექტემბერი... კონკურსზე (=კონკურსს) აღვიღებლად გაუკეთეთ წარწერა: „საკონკურსო კონკურსზე“ (უნდა იყოს: კონკურსისათვის) („სოფლ. ცხოვრ.“).

ორგანიზაციებზე ბილეთები გაიყიდება 13 და 14 სექტემბერს („თბილ.“). შდრ. იგივე განცხადება, გამოქვეყნებული გახდა „კომუნისტში“: „ორგანიზაციებისთვის ბილეთები გაიყიდება 13 და 14 სექტემბერს“.

... ადგილობრივი მოსახლეობა რძის პროდუქტებზე (უნდა იყოს: პროდუქტებისთვის) მეურნეობას აკითხავდა ყოველდღიურად („სოფლ. ცხოვრ.“).

[ტურბაზა] 130 კაციზეა გათვალისწინებული („სამშ.“). შდრ.: დარბაზი 150—200 კაცისთვის არის გათვალისწინებული („თბილ.“). ... თანხა გათვალისწინებულია... ბინათმშენებლობისთვის („თბილ.“).

შეიძლება ასეც გვეთქვა: ტურბაზა 130-ადგილიანია, დარბაზი 200-ადგილიანია. (შდრ.: „წლეულს საექსპლოატაციოდ გადაეცა ახალი 100-ადგილიანი სასადილო“. „სოფლ. ცხოვრ.“).

ასევე:

ამას წინათ ბონისში საექსპლოატაციოდ გადაეცა ახალი რაიონული ცენტრალური საავადმყოფო-სტაციონარი, გათვალისწინებული 240 ადგილზე („კომ.“).

აჯობებდა ხსენებული საექსპლოატაციოდ გადაეცა 240-ადგილიანი ახალი რაიონული ცენტრალური საავადმყოფო-სტაციონარი.

6. -ზე თანდებუდიანი ფორმები მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმის ნაცვლად

ქვემოთ მოყვანილ საილუსტრაციო მასალაში -ზე თანდებუდიანი საწყისებით მიზნის გარემოებებია გადმოცემული. ამ ფუნქციით კი ქართულში მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმები გამოიყენება.

მაგალითები:

ოფიცერმა გააწყვიტა, დრო აღარ დაეკარგა პიროტექნიკოსთა ძეგნაზე (უნდა იყოს: **საძებნელად**) („კომ.“). სტომატოლოგიაში მრავალი წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა ძიება ახალი შენადნობის შექმნაზე (უნდა იყოს: **შესაქმნელად**) („კომ.“). ყურძნის კრეფაზე (უნდა იყოს: **საკრეფად**) გამოსულთა ყოინამ ახმაურა ზერები („სოფლ. ცხოვრ.“).

გამოთქმები: წავიდა, გაგზავნა... პურზე, შაქარზე, კარაქზე... სახუმრო მეტყველების ნიმუშებია. შდრ.: „აღზევანს მივალ მარილზე“ (**ხალხ.**). მსგავსი მაგალითები პრესის ფურცლებზეც გვხვდება. მაგალითად:

... დედამ ცხრა წლის ვაი... გაზის ბალონზე გაგზავნა („თბილ.“). [ნიჭუნა] ნავთზე გაგზავნეს („სოფლ. ცხოვრ.“). თოშამ ერთხელ კიდევ მოუზოდია ლაფრენტის და სასწორზე გავარდა („ცისკ.“).

ეგვე გამოთქმები -თვის თანდებულითაც იხმარება: გაზის ბალონისთვის, ნავთისთვის გაგზავნა; სასწორისთვის გაიქცა (გავარდა). რადგან კონტექსტი ზმნასთან შესიტყვების ერთ-ერთ წევრად მიზნის გარემოებას გულისხმობს, სტილისტიკური თვალსაზრისით -თვის თანდებულიან სახელს მიზნის გარემოებად მყოფადის მიმღობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმა სჯობს. მიმღობის ეს ფორმა შუამავალი რგოლი იქნებოდა სახელსა (რომელიც უკვე დამატების ფუნქციით აღიჭურვებოდა) და ზმნას შორის. ასეთ მიმღობებად მსგავსი კონტექსტებისათვის გამოგვადგებოდა მოსატანად, საყიდლად, საშოვნელად... მაგ.: დედამ ვაი გაზის ბალონის მოსატანად გაგზავნა; ბიჭი ნავთის მოსატანად, საყიდლად გაგზავნეს; სასწორის მოსატანად გაიქცა. აგრეთვე: გაგზავნეს, წავიდა პურის, კარაქის, შაქრის... მოსატანად, საყიდლად.

... გეოგრაფიის ინსტიტუტი აცხადებს კონკურსს შემდეგ ვაკანტურ თანამდებობაზე („თბილ.“). ... გამოაცხადეს კონკურსი გიორგი ლეონიძის ძეგლის მართებზე („ლიტ. საქ.“).

ასეთი შინაარსის განცხადებაში მრავლად გვხვდება პრესის ფურცლებზე. -ზე თანდებულიანი სახელის ხმარება შესიტყვებასთან კონკურსს აცხადებს მართებული არაა. კონკურსს, ჩვეულებრივ, აცხადებენ ვაკანტურ თანამდებობათა დასაკავებლად (და არა თანამდებობაზე!); საუკეთესო სპორტსმენის გამოსავლინებლად; საუკეთესო ძეგლის, სახლის პროექტის, სიმღერის, ნარკვევის, საბავშვო მოთხრობის და სხვ. შესაქმნელად. ასევე: საუკეთესო სიმღერისა-

თვის, სახლის პროექტისათვის, ნარკვევისათვის. -ზე თანდებულისან სახელთა გვერდით პრესაში ასეთი ფორმებიც გვხვდება. სალიტერატურო ენაში სწორედ ამ ფორმებს ენიჭება უპირატესობა. მაგ.:

...უნივერსიტეტი აცხადებს კონკურსს შიმდევი ევანტურო თანამდებობის დასაკავებლად („თბილ.“). თბილისის შშპომელთა დეპუტატების საქალაქო საბჭოს აღმასკომი საქართველოს არქიტექტორთა კავშირთან ერთად აცხადებს... კონკურსს „რევოლუციური მოძრაობისა და საბჭოთა საზღვარგარეთის გამოჩენილ მოღვაწეთა მემორიალის“ პროექტის შესაქმნელად („თბილ.“). გაზეთ „კომუნისტის“ რედაქცია აცხადებს კონკურსს საუკეთესო ნარკვევისათვის („კომ.“).

7. -ზე თანდებულისანი სახელები -გან თანდებულისანი სახელების ნაცვლად

ძროხაზე მიიღო

საშუალოდ თვითეულ ძროხაზე გვევლინება 800 კილოგრამის ნაცვლად მიიღო 900 კგ რძე („კომ.“). ...თითოეულ ფურზე 79 კგ რძე მიიღო („წინხელა“). ...თითოეულ ქუბზე 10 გოქი მიიღო („სოფლ. ცხოვრ.“). თვითეულ ცხვარზე რაიონში საშუალოდ მიღებულა 3 კილოგრამი და 92 გრამი მატყლი („სოფლ. ცხოვრ.“). თვითეულ კვარცხმდებელ დედალზე 9 ცალი მეთი [კვარცხი მიიღო] („სოფლ. ცხოვრ.“).

ძროხაზე, ფურზე, ცხვარზე, ქუბზე, დედალზე... მიიღო და მათი მსგავსი შესიტყვებები პროფესიული სასაუბრო მეტყველებისთვის არის დამახასიათებელი⁹. სალიტერატურო ენაში -ზე თანდებულის ნაცვლად -გან თანდებული უნდა გამოვიყენოთ: მიიღო (ჩამოწველა) ძროხისაგან, ფურისაგან, ცხვრისაგან, ქუბისაგან, დედალისაგან... მაგ.: „თითოეული საფურაყე ფურისაგან გვემის ზევით ჩამოწველილია 190 კილოგრამი რძე“ („გამარჯვ. ვა“).

8. -ზე თანდებულისანი სახელები -თან თანდებულისანი სახელების ნაცვლად

ადამიანთა ცხოვრება დედანიწაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ოკეანის სიკოცხლის დაცვაზე („იხვ სკოლაში“). შეიღებში სიძლიერების წარმოქმნა დაკავშირებულია, როგორც დედებზე, ასევე შამებზეც¹⁰ („თბილ.“). ჩვენი ქვეყნის სახალხო მეურნეობის მძლავრი აღმავლობა უშუალო კავშირშია სოფლის მეურნეობის წარმოების ზრდაზე („კომ. დროშა“).

⁹ Трудности русского языка, М., 1974, გვ. 241.

¹⁰ ამ წინადადიდან მხოლოდ ხაზგასმულ სინტაქსს ვასწორებთ.

დაკავშირებულია, კავშირშია -თან თანდებულებიან სახელს ითხოვს სინტაგმის წევრად; დაკავშირებულია სიცოცხლის დაცვასთან, დედებთან, მამებთან; კავშირშია წარმოების ზრდასთან. მაგრამ: დამოკიდებულია სიცოცხლის დაცვაზე, დედებზე, მამებზე, წარმოების ზრდაზე.

რადგან ორ, ურთიერთკავშირში მყოფ მთელენას შორის რაღაც დამოკიდებულებაც ივარაუდება და, პირიქით, სემანტიკურად ამ ორი ზმნის მონაცვლეობა კონტექსტში დასაწვები, თღონდ დაკავშირებულია -თან თანდებულებიან სახელთან იხმარება, დამოკიდებულია კი — ზე თანდებულებიან სახელთან.

ნეი ნაპირზე (უნდა იყოს: ნაპირთან) გაჩერდა („ცისკ.“). (მაგრამ: მგზავრი ნაპირზე გადმოვიდა). ჩვენ... სადავთ როდი გვაქვს დაბლაგომელთა საკომუნიკაციო კედლის გაზრდის ხელშეწყობაზე (უნდა იყოს: ხელშეწყობასთან) („წინსვლა“). პირად საკუთრებაზე (უნდა იყოს: საკუთრებასთან) ეს რა ხელი აქვსო („კომ.“). მანქანა გავრის საკონტროლო პუნქტზე (უნდა იყოს: პუნქტთან) დააკავეს („სოფლცხოვრ.“).

მ. -ზე თანდებულებიანი სახელი -კენ თანდებულებიანი სახელების ნაცვლად

მიემართება მოედანზე

... ვ. ი. ლენინის სახელობის მოედანზე მიემართებოდნენ ლამაზად გაფორმებული კოლონები („კომ.“).

ხალხის კოლონები, ხალხის ტალღა, ხალხის ნაკადი ყოველთვის გარკვეული მიმართულებით მიემართება, კერძოდ: წითელი მოედნისაკენ, ტრიბუნებისაკენ, სტადიონისაკენ, ვ. ი. ლენინის სახელობის მოედნისაკენ...

-ზე თანდებულებიანი ფორმა კი ბუნებრივი იქნებოდა ასეთ კონტექსტში: ვ. ი. ლენინის სახელობის მოედანზე ერთმანეთს ცვლიან ლამაზად გაფორმებული კოლონები.

ასევე: სადგურ „წერეთლის გამზირზე“ მიემართებით. ამ კარგად მონანს ამ დიდი ნაგებობის მომავალი კონტურები („კომ.“). უნდა იყოს: სადგურ „წერეთლის გამზირისაკენ“ მიემართებით (შდრ.: „მანქანებით მიემართებით სასტუმრო „რომაისაკენ“. — „კომ.“).

გეზი (კურსი) აიღო ოკეანეზე

გაივლის ივლისის მცხუნვარე კოლხური დღეები... და კაპიტანი კვლავ მშფოთვარე ოკეანეზე აიღებს გეზს („საშშ.“).

გეზი, კურსი — არის სვლის მიმართულება (გემისა, თვითმფრინავისა). **გეზის, კურსის აღება** — გარკვეული მიმართულებით სვლა — კენ თანდებულიან სახელს ითხოვს სინტაგმის წევრად. მაგ.: **თვითმფრინავმა, გემმა კურსი, გეზი აიღო ჩრდილოეთისაკენ, შორეული აღმოსავლეთისაკენ.** „[ტანკერმა] „სოხუმმა“ გეზი იტალიისაკენ აიღო“ („კომ.“).

გეზი, კურსი გადატანითი მნიშვნელობითაც იხმარება. ეს არის **მიმართულება, ორიენტაცია** (პოლიტიკაში, ეკონომიკაში, საზოგადოებრივ საქმიანობაში (ქეგლ).

როცა **კურსის, გეზის აღება** უშუალოდ სვლის მიმართულების ჩვენებასთან კი არაა დაკავშირებული, არამედ იგი გარკვეული მოსაზრებებით, შეხედულებებით ხელმძღვანელობას, მოქმედებას გულისხმობს, თანდებულიანი სახელის გამოყენება მასთან მიზანშეწონილი არ არის. ამ შემთხვევაში -კენ თანდებულის გამოყენება ისევე არამართებულია, როგორც -ზე თანდებულისა. „კოლმეურნეობას კურსი აქვს აღებული მევენახეობის სწრაფ განვითარებაზე“ („კომ.“). უნდა იყოს: -კოლმეურნეობას მევენახეობის სწრაფი განვითარების კურსი აქვს აღებული. ერთადერთი ბუნებრივი ფორმა ნათესაობითის ფორმაა. შდრ.: საბჭოთა ქვეყანამ ქვეყნის კოლექტივიზაციის (ელექტრიფიკაციის, ინდუსტრიალიზაციის) კურსი, გეზი აიღო.

10. -ზე თანდებულიანი სახელები -გამო თანდებულიანი სახელების ნაცვლად

ქვემოთ წარმოდგენილ წინადადებებში -ზე თანდებულიანი სახელები მიზეზის გარემოების ფუნქციას ასრულებენ, მაგრამ -ზე თანდებულიანი სახელების გამოყენება ამ ფუნქციით მართებული არ არის. მიზეზის გარემოებას ქართულში -გამო თანდებულიანი სახელი გადმოსცემს.

მაგალითად:

ეს სამი მოქალაქე სამართალში იყო მიცემული ფასების დამახინჯების საკითხზე (უნდა იყოს: დამახინჯების გამო) („გამარჯვდროშა“). აღნიშნული ხერხი (გამოიყენა)... ჯიბის ქურდობაზე (უნდა იყოს:

ქურდობის გამო) 4-ჯერ ნასამართლევმა ირაკლი ცხელიანმა („თბილ.“). არ იფიქროს, რომ ჩვენ აქ უკმაყოფილებას გამოვთქვამდეთ ოთახების განლაგებასა თუ ფართზე (უნდა იყოს: ფართის გამო) („კომ.“). პროკურატურამ რატომღაც მოსპო... მექრთამეობაზე (უნდა იყოს: მექრთამეობის გამო) აღძრული საქმე („კომ.“). მეორე დილით ოქტომბრის ქუჩაზე, როინშვილის ეზოში, ჩონჭოლი ატულა. წუზდნენ დაკარგულ ქათმებზე (უნდა იყოს: წუზდნენ ქათმების დაკარგვის გამო) („სოფლ. ცხოვრ.“).

11. -ზე თანდებულიანი სახელი შესახებ თანდებულიანი სახელის ნაცვლად

სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით -ზე თანდებულიან სახელებთან შედარებით უპირატესობა უნდა მიენიჭოს შესახებ თანდებულიან სახელებს შემდეგ წინადადებებში:

[ასინი] სისხლის სამართლის სამძებრო განყოფილებას ზუსტ ჩვენებას აძლევდნენ თაივანო სპარცხინო დანაშაულზე (უნდა იყოს: დანაშაულის შესახებ) („თბილ.“). ა. შენგელიას შემოქმედებაზე (უნდა იყოს: შემოქმედების შესახებ) მოხსენებით გამოვიდა... ვლ. ჯიბუტი („ლიტ. საქ“). ყველაფერი რძეზე (უნდა იყოს: რძის შესახებ) („სოფლ. ცხოვრ.“). რა გააკეთეს საბოს წევრებმა... როცა საკითხი ისილევოდა [მისთვის] მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მინიჭებაზე (უნდა იყოს: მინიჭების შესახებ) („კომ.“). სკოლის დირექციამ შრომის კოლმეურნეობის კომკავშირის გრებაზე გამოიტანა საკითხი იმ კოლმეურნე მოსწავლეებზე, რომლებიც არ დადოიდნენ სისტემატურად სკოლაში („გამარჯვ. დროსა“). აჯობებდა ასე: სკოლის დირექციამ... კრებაზე დასვა საკითხი იმ კოლმეურნე მოსწავლეების შესახებ...

12. შემოკლებული -ზე თანდებულიანი შესიტყვებები

...გოგონები სამშეტრიან ტრამპლინზე ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს („ლელო“). [მან] სამშეტრიან ტრამპლინზე ნესაე ადგილი დაიკავა („კომ.“). ...ნელი კმეა გაიმარჯვა დეირზე („კომ.“). ტაიჭზე, ორქელსა და ლერძზე გაიმარჯვა ა. ტაჩოვმა (რსფსრ), ზგოლებზე — ა. დიტიატინმა („კომ.“). ნიარსმაღლის ორქელზე მსოფლიოს ჩემპიონი გახდა ამერიკელი ა. დრედერიკი („თბილ.“).

ტრამპლინი ქეგლ-ის მიხედვით არის „სპეციალური ასახლეტი მოწყობილობა სიმაღლიდან ხტომისას სივრცეში სხეულის ფრენის მანძილის გასაზომად ან რთული და მრავალფეროვანი მოძრაობის შესასრულებლად“. ე. ი. ტრამპლინი არის სპეციალური სპორ-

ტული ნაგებობა, მოწყობილობა, საიდანაც ხტებთან. ტრამპლინიდან ხტომა სპორტული თამაშების ერთ-ერთი სახეობაა. შეჯიბრებებში ტრამპლინიდან ხტომაში იმართება (მაგ.: „დამთავრდა შეჯიბრება წყალში ტრამპლინიდან ხტომაში“ „კომ.“). ჩემპიონობის, გამარჯვების, მედლის, საპრიზო ადგილის მოპოვება ტრამპლინიდან ხტომაში შეიძლება.

ასევე: დვირი, ორძელი, ღერძი, ტაიჭი, რგოლები ტანვარჯიშისათვის განკუთვნილი სპორტული იარაღებია — ყველა მათგანზე გარკვეული სახის ვარჯიში სრულდება. შეჯიბრება ცალკეულ იარაღებზე ვარჯიშში იმართება (მაგ.: „შეჯიბრების უკანასკნელ დღეს გაიმართა პირადი პირველობა ცალკეულ იარაღებზე ვარჯიშში“ „თბილ.“). ჩემპიონობის, გამარჯვების, მედლის, საპრიზო ადგილის მოპოვება დვირზე, ორძელზე, ტაიჭზე, ღერძზე, რგოლებზე შესრულებული ვარჯიშის მიხედვით ხდება (მდრ.: შეჯიბრება ბადროს ტუორცნაში, ბირთვის კვრაში, კოკით ხტომაში).

ზემოთ მოყვანილ ილუსტრაციებში წარმოდგენილი ტრამპლინზე ეჯიბრებიან ერთმანეთს, ტრამპლინზე მესამე ადგილი დაიკავა, დვირზე, ტაიჭზე, ღერძზე, რგოლებზე გაიმარჯვა, ორძელზე ჩემპიონი გახდა, ღერძზე პირველი ადგილი მოიპოვა შემოკლებული შესიტყვებები პროფესიული მეტყველების ნიმუშებია და სალიტერატურო ენაში მათი გამოყენება სასურველი არ არის. უნდა იყოს: გოგონები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ სამმეტრიანი ტრამპლინიდან ხტომაში; [მან] სამმეტრიანი ტრამპლინიდან ხტომაში მესამე ადგილი დაიკავა; ნელი კიმმა გაიმარჯვა დვირზე ვარჯიშში; ტაიჭზე, ორძელსა და ღერძზე ვარჯიშში (ასპარეზობაში) გაიმარჯვა ა. ტკაიოვმა, რგოლებზე ვარჯიშში — ა. დიტიატინმა.

-ში

1. -ში თანდებულობის სახელები უთანდებულო მიცემითის ნაცვლად

ა) ამგვარ დარღვევათა ერთ ჯგუფს ქმნის ისეთი შემთხვევები, როცა ზმნასთან პირის მიხედვით შეწყობილ სახელს, ჩვეულებრივ, ირიბ დამატებას, -ში თანდებული ერთვის. მაგალითად:

თავმჯდომარემ სიმთვრალე რომ შეატყო, ვაეროდა, მიბლიოთეკაში შეაფარა თავი („კომ.“). თავს აფარებს კლდეთა ნაპრალებში,

გამოქვაბულებში, ბარდებში (საქ. ბუნ.). დაბნეული ხალხი ეზო-
ებსა და სახლებში აფარებდა თავს (კომ.). ვისწრაფვით ახლებუ-
რად ავადოთ თვითყული უბნის ინსპექტორის ნუსაობა, რათა ისინი ღრმად ჩას-
წვდნენ სოფლის ცხოვრებაში (გამარჯვ. დროშა). ეს ლექსი მთელ ქა-
ლაქში მოეფინა (ახ. კომ.).

თავს აფარებს, სწვდება, ეფინება ზმნები ირიბ ობიექტურ პირს
ითხოვენ. ამ პირის ფარდი სახელები კი ზემოთ მოყვანილ ილუს-
ტრაციებში იმის გამო, რომ თავისი მნიშვნელობით ადგილის გარე-
მოებებს უახლოვდებიან, უთანდებულო მიცემითის ნაცვლად -ში
თანდებულს ირთავენ, რაც არ არის მართებული. უნდა იყოს: თავს
აფარებს, თავი შეაფარა ბიბლიოთეკას, კლდეთა ნაპრალებს, გამოქ-
ვაბულებს, ბარდებს, სახლებს (მდრ.: „[ხავეშეხმა] მღვთის
შეაფარეს თავი“ კომ.); ღრმად ჩასწვდნენ სოფლის ცხოვ-
რებას (მდრ.: „მთაფარია კარგად ჩავსწვდე, ყველა მიმდინა-
რე პრატესს“ ახ. კომ.); ლექსი მთელ ქალაქს მოეფინა.

მგვე სახელები -ში თანდებულებიანი ფორმით და წინადადებაში
ადგილის გარემოების ფუნქციით ბუნებრივი იქნებოდა ასეთ წინა-
დადებაში: ბიბლიოთეკაში შევიდა; კლდეთა ნაპრალებში, გამოქვა-
ბულებში, ბარდებში იშალება; სოფლის ცხოვრებაში ბევრა სიახლეა;
ქალაქში გადმოვიდა საცხოვრებლად.

მძლეოსნობაში დაბრუნდა

აქვე განვიხილავთ შესიტყვებას მძლეოსნობაში დაბრუნდა, რო-
მელშიც თანდებულებიანი სახელის გარდა ზმნის ფორმაც არის შე-
საცვლელი.

ქეგლ-ის მიხედვით დაბრუნება ზმნის ერთ-ერთი მნიშვნელობა
ასეთია: უკანვე მიიქცევა, უკანვე მივა, ისევ იქ მივა, საიდანაც წა-
მოვიდა, გაიმობრუნდება. ამ ზმნასთან ბუნებრივ შესიტყვებებს
ქმნიან სახელები, რომლებიც წინადადებაში ადგილის გარემოების
ფუნქციას ასრულებენ. ეს სახელები -ში, -ზე, -თან თანდებულებიანი
მიცემითში დაისმის. მაგ.: სოფელში, ქალაქში, თეატრში, მოედანზე,
სცენაზე, მდინარესთან დაბრუნდა.

დაუბრუნდება დაბრუნდება ზმნის საობიექტო ქცევის ფორმაა.
იმევე ქეგლ-ის მიხედვით მას მნიშვნელობის თვალსაზრისით უკანვე
დაბრუნების, მობრუნების შინაარსთან ერთად წინანდელ მდგომა-
რობაში ჩადგომის, შეწყვეტილი საქმიანობის განახლების ნიუან-

სიცი ახლავს. სახელი, რომელიც ამ შინაარსს იგუვებს, ბუნებრივ შესიტყვებას შექმნის დაუბრუნდება ზმნასთან. უბირველეს ყოვლისა, აქ შემოვა თითქმის ყველა სახელი, რომელიც შეიძლება დაბრუნდება ზმნასთან შეგვეხედეს, ოღონდ შესიტყვებას ახლა დაუბრუნდება ზმნის განსხვავებული შინაარსობრივი ნიუანსი ექნება.

შეუღაროთ ერთმანეთს წყვილები, რომლებსაც ზმნური ფორმები დაბრუნდა და დაუბრუნდა ქმნიან. სოფელში, სკოლაში, თეატრში დაბრუნდა ნიშნავს: სოფლიდან, სკოლიდან, თეატრიდან წასული ისევ სოფელში, სკოლაში, თეატრში მოვიდა. ხოლო მეორე წყვილები — სოფელს, სკოლას, თეატრს დაუბრუნდა ნიშნავს: ისევ წინააღმდეგ მდგომარეობაში ჩადგა — სოფლად ცხოვრება თუ შეწყვეტილი საქმიანობა განაახლა, სკოლაში მასწავლებლობა თუ მეცადინეობა, თეატრალური მოღვაწეობა განაგრძო.

ეს განსხვავებული შინაარსობრივი ნიუანსი, რომელიც დაბრუნდა და დაუბრუნდა ზმნურ ფორმებს შორის არსებობს, არ არის გათვალისწინებული შემდეგ კონტექსტში:

— როგორ შეელით სპორტს?

— უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საკმაოდ ძნელი აღმოჩნდა, რადგან სპორტმა ჩემს ცხოვრებაში სთანადო ადგილი დაიკავა. ამიტომ ძალიან განვიცდიდი, მაგრამ უფრო ის მამშვიდებდა, რომ ოდესმე მძლეოსნობაში მაინც დაებრუნდებოდი („ლელო“).

კონტექსტის მიხედვით, ეს ადგილი ასე უნდა გასწორდეს: ის მამშვიდებდა, რომ ოდესმე მძლეოსნობას ისევ დაუბრუნდებოდი (ე. ი. სპორტის ამ სახეობაში ისევ განვაგრძობდი ვარჯიშს). შდრ.: „ფეხბურთის ბევრი მიმომხილველი საბოვს რამსეის დაუბრუნდეს ფეხბურთს და გახდეს ბირმინჰემის კლუბის მენეჯერი“ („ლელო“).

ასევე არ არის შართებული გამოთქმები რინგზე დაბრუნდა, გუნდში დაბრუნდა (სპორტს ჩამოცილებული, სხვა გუნდში გადასული თუ გამოჯანმრთელებული სპორტსმენი), რადგან ამ გამოთქმებში რინგზე და გუნდში სპორტსმენის მხოლოდ ფიზიკურად დაბრუნება კი არ ივარაუდება, არამედ ამ გუნდში თამაშის, კრივში ვარჯიშის განახლება. ამ შინაარსს კი რინგს დაუბრუნდა, გუნდს დაუბრუნდა შესიტყვებები გადმოსცემს.

ასევე არამართებული გამოთქვამებია მწყობრს დაუბრუნდა და ცხოვრებაში დაბრუნება.

მაგალითად:

... უნდა აღენიშნოთ, რომ თბილისის დინამოს ფეხბურთელები ყოველი დაშვების შემთხვევაში პუნქტუალურად მკურნალობდნენ, ... ზუსტად იცავდნენ რეჟიმს და ყველა (= ყოველი) ღონის ხმარობდნენ, რათა რაც შეიძლება მალე, ღრთის გაუქმიანებლად დაბრუნებოდნენ მწყობრს („დელო“).

მწყობრს არ უბრუნდებიან. მწყობრში, ჩვეულებრივ, დგებიან. თანაც და- ზმნისწინიანი ფორმა — **მწყობრში დადგა** — რეალურ ეითარებას გადმოსცემს (მაგ.: ჯარისკაცები **მწყობრში დადგნენ**), ხოლო ჩა- ზმნისწინიანი ფორმას — **მწყობრში ჩადგა** — გადატანითი მნიშვნელობა აქვს და რისამე **ამუშავებას, ამოქმედებას** ნიშნავს (მაგ.: **მწყობრში ჩადგა** პურკომპინატის დიდი საწარმო). კონტექსტს ამ მნიშვნელობათაგან არც ერთი არ უღვება. **მწყობრი** ამ წინადადებაში, თანაც **დაუბრუნდება** ზმნასთან, სავსებით უადგილოდ ნახმარი სიტყვაა. ფრაზა სტილისტიკურად გაიმართება, თუ **დაუბრუნდება** ზმნასთან **მწყობრის** ნაცვლად **ფეხბურთის მოედანს** ვისმართ: ... ღრთის გაუქმიანებლად **დაბრუნებოდნენ ფეხბურთის მოედანს**.

ჩვენი მთავარი ამოცანაა, რა თქმა უნდა, წინანდელივით არის ყველაზე უფრო გაგრძელებული დაფიქრების — გულსისხლძარღვების, კბოს, ჯრების ადრეული დიაგნოსტიკის, მკურნალობის ეფექტურ საშუალებათა ძიება, აგრეთვე რეაბილიტაციის მეთოდების სრულყოფა — ავადმყოფობაგადატანილი ადამიანების დაბრუნება სრულფასოვან ცხოვრებაში (სოფლ. ცხოვრ.).

ცხოვრებას თავიდან იწყებენ, ცხოვრებას ძველებურად განაგრძობენ, ადამიანს სიცოცხლეს უბრუნებენ, მაგრამ **ცხოვრებაში დაბრუნება** არ ხდება. ავტორს, როგორც ჩანს, უნდოდა ეთქვა, რომ „ჩვენი მთავარი ამოცანაა რეაბილიტაციის მეთოდების სრულყოფა იმ მიზნით, რომ ავადმყოფობაგადატანილი ადამიანი სავსებით განკურნებული დაუბრუნდეს თავის საყვარელ საქმიანობას“ ან კიდევ: „რომ ავადმყოფობაგადატანილი ადამიანი კვლავ საზოგადოების სრულფასოვან წევრად დარჩეს“.

ბ) დარღვევათა მეორე ჯგუფს ქმნის ისეთი **-ში** თანდებულებიანი სახელები ღრთის გარემოების ფუნქციით, რომლებიც სალიტერატურო ენაში მხოლოდ უთანდებულო მიცემითით გადმოიცემა. საილუსტრაციო მასალა რაიონული გაზეთებიდანაა ამოკრებილი. მაგალითად:

1970 წელში გეგმა შესრულებული იქნა 103,8 პროცენტით („უნდ. გზით“). აღმასკომმა 1971 წელში სამეგრე ვანიხილა ეს საკითხი („კვათ. შად.“). ამის შე-
13. ჭარბელი სიტყვის კულტურის საკითხები, 111

დგად მიმდინარე წელში უკვე წითელათი დავადების რამდენიმე შემთხვევა გვაქვს („ლენინელი“). საკითხი გასულ წელში განვიხილეთ კოლმეურნეობის წევართა სიერთო კრებაზე („ქიათ. მად.“). ახალ წელში ზესტაფონელი მეტალურგები კვლავ დიდი ამოცანების წინაშე დგანან („ლენინელი“). მოსწავლეთა მიღება წარმოებდა წლის ყველა დროში („საქ. აგიტ.“).

უნდა იყოს: 1970 წელს, მიმდინარე წელს, გასულ წელს, ახალ წელს, წლის ყველა დროს.

ასევე:

თამაში პირველ ოც წუთში მძიმე და ნერვული იყო („კომ.“).

აჯობებდა: პირველ ოც წუთს თამაში მძიმე და ნერვული იყო. ან: თამაშის პირველი ოცი წუთი მძიმე და დაძაბული იყო.

2. -ში თანდებულიანი სახელები უთანდებულო ნათესაობითის ნაცვლად

-ში თანდებულიანი სახელები ქვემოთ წარმოდგენილ მაგალითებში პირმიუმართავი დამატების ფუნქციას ასრულებენ. ქართულისათვის ბუნებრივ სინტაქსურ ყალიბს აღვადგენთ, თუ ამგვარ -ში თანდებულიან სახელებს სუბსტანტიური განსაზღვრებებით შევცვლით. მაგალითად, წინადადება „... ინსტიტუტი ახორციელებს კომპლექსურ კვლევას სასოფლო დაბების და გეგმარებასა და განაშენიანებაში“ („ახ. ცხოვრ.“), უკეთესი იქნებოდა ასე ჩამოყალიბებულიყო: ინსტიტუტი ახორციელებს სასოფლო დაბების დაგეგმარებისა და განაშენიანების კომპლექსურ კვლევას.

ს. ვირსალაძის სახელობის სამედიცინო პარაზიტოლოგიისა და ტროპიკული მედიცინის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი აცხადებს კონკურსს საორგანიზაციო-მეთოდურ განყოფილებაში უმცროსი მეცნიერი თანამშრომლის ვაკანტურ თანდებობაზე („თბილ.“).

უნდა იყოს: განყოფილების... თანამშრომლის ვაკანტური თანდებობის დასაკავებლად.

ისინი მოწოდებული არიან ნიშნულში უჩვენონ კოლექტივის წევრებს კომუნისტური მორალის დაცვაში, სამსახურებრივი მოვალეობის კეთილსინდისიერად შესრულებაში („საქ. აგიტ.“).

აჯობებდა ასე: ისინი მოწოდებული არიან კოლექტივის წევრებს კომუნისტური მორალის დაცვისა და სამსახურებრივი მოვალეობის კეთილსინდისიერად შესრულების ნიშნად უჩვენონ.

ჩვენი პოლიტინფორმატორები დროულად ესაუბრებიან ყოველ მნიშვნელოვან მოვლენას ქვეყნის, რესპუბლიკის, რაიონის თუ საწარმოს ცხოვრებაში („საქ. ავტ.“).

აჯობებდა ასე: ჩვენი პოლიტინფორმატორები დროულად ესაუბრებიან ქვეყნის, რესპუბლიკის, რაიონის თუ საწარმოს ცხოვრებაში ყოველ მნიშვნელოვან მოვლენას.

ანციფრებს ადამიანს ამ კაცის აზრის დიაპაზონი... ორიგინალობა მთელი რიგი საკითხების არა მარტო დაყენებაში, არამედ მათს გადაწყვეტაში („ლიტ. საქ.“).

აჯობებდა: ადამიანს აოცებს ამ კაცის აზრის დიაპაზონი, საკითხთა დასმისა და გადაწყვეტის ორიგინალობა.

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში თითქმის ერთი და იგივე ვარჯიშებით მკურნალობა, განსაკუთრებით კი გულის იშემიით დაავადებულ ავადმყოფებში, შესაძლებელია ნაკლებეფექტური გამოდგეს („თბილ.“).

აჯობებდა: ... ერთი და იმავე ვარჯიშებით მკურნალობა, განსაკუთრებით კი გულის იშემიით დაავადებული ავადმყოფებისა, ... (მღრ.: „ამბულატორიის პირობებში ქმედითი აღმოჩნდა ქლორეთილის ბლოკადით იმ პირთა მკურნალობა, რომლებიც დაავადებული არიან შარდის ბუშტის ანთებით“ („სოფლ. ცხოვრ.“).

მერკვილადის წერილში დავინახეთ ქეშარიტება, რომელმაც უნდა პოვოს მხარდაჭერა, გადაწყვეტოს ყველაზე აქტუალური პრობლემა ბავშვთა ფეხბურთში („ფეხბ.“).

აჯობებდა: ... გადაწყვეტოს ბავშვთა ფეხბურთის ყველაზე აქტუალური პრობლემა.

... მეურნეობაში შეთავსებით მუშად მუშაობდა თბილისის რესტორან „ივერიის“ მიმტანი რუსო ბრომელი („კომ.“).

უნდა იყოს: ... რესტორან „ივერიის“ მიმტანი...

უმაღლესი სასწავლებლების კომპაგშირის კომიტეტების მუშაობაში, როგორც კონფერენციასზე ითქვა, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რგოლია სტუდენტთა შრომითი აღზრდა („თბილ.“).

აჯობებდა: როგორც კონფერენციაზე ითქვა, უმაღლესი სასწავლებლების კომკავშირის კომიტეტების მუშაობის უმნიშვნელოვანესი რგოლია სტუდენტთა შრომითი აღზრდა.

ნაყენს სვამენ მუცელში შეკრულობის დროს („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: ...კუჭის შეკრულობის დროს. შდრ.: „კუჭის შეკრულობის დროს სასურველია... გრილი წყლის დაღვევა“ („სოფლ. ცხოვრ.“).

თბილისის შრომის წითელი დროშის ორდენოსანი სახელმწიფო უნივერსიტეტის ენების სწავლების ახალი მეთოდების¹¹ ლაბორატორია იწვევს მსმენელებს ინგლისურ, ფრანგულ და გერმანულ ენებში სწავლების II და III ციკლებზე („თბილ.“).

უნდა იყოს: ინგლისური, ფრანგული და გერმანული ენების სწავლების II და III ციკლებზე მეცადინეობის გასაგრძელებლად.

ასევე არაბუნებრივი ჩანს -ში თანდებული სპორტული შეჯიბრების აღმნიშვნელი სახელებით შედგენილ ასეთ შესიტყვეებებში: მატჩში (ტურში, ტურნირში, პირველობაში...) გაიმართა (შედგა, მოეწყო, ჩატარდა, გადაიდო, დამთავრდა...) პარტია.

ტურნირი, ტური, მატჩი, პირველობა, პარტია... ერთმანეთთან გარკვეულ მიმართებაში მყოფი ცნობებია. საქადრაკო ტურნირი, მაგალითად, ტურებად იყოფა, ტური — პარტიებად (ტური სპორტული შეჯიბრების ერთი ნაწილია; პარტია — ერთი ხელი თამაში); ცალკეული პარტიებისაგან შედგება საქადრაკო მატჩი, რომლის დროსაც ორი პირველება იბრძვის ჩემპიონის სახელის მოსაპოვებლად; ტურებად და ცალკეულ შეხვედრა-მატჩებად იყოფა საფეხბურთო ჩემპიონატი და სხვ. თანდებულისან ფორმათა უთანდებულო ნათესაობითი შეცვლა ვიწრო მნიშვნელობის მქონე საივლების მსხვილ ერთეულებში ბუნებრივად გაერთიანებისა და სასურველი შინაარსის ქართულისათვის დამახასიათებელი კონსტრუქციით შეცვლის შესაძლებლობას მოგვცემს. მაგალითად: მატჩის (ტურის, ტურნირის, პირველობის...) პარტია გაიმართა (შედგა, მოეწყო...). შდრ.: გაიმართა წარმოდგენის პირველი ნაწილი, დამთავრდა სპექტაკლის

¹¹ ლაბორატორიის სახელად უფრო ბუნებრივი ჩანს ახალი მეთოდებით ენების სწავლების ლაბორატორია (მაგრამ: ენების სწავლების ახალი მეთოდების შემუშავება).

მეორე მოქმედება, დამთავრდა საველე სამუშაოების პირველი ეტაპი...

მაგალითად:

გუშინ გაიმართა ა. კარპოვსა და ვ. კორჩნოს შორის მსოფლიო პირველობის შატჩის ოცდამეათე პარტია („კომ.“). გაიმართა „ა“ კლასის მეორე ლიგის მეოთხე ზონის გუნდების ოცდამეათათხმეტე ტურის შატჩი (კომ.“). გაიმართა სსრ კავშირის ჩემპიონატის ორი შატჩი (კომ.“).

როგორც ზემოთ აღენიშნეთ, ჩვენთვის საინტერესო შესიტყვევები პრესის ენაში -ში თანდებულნიან სახელითაც გვსვდება. მოვიყვანთ მაგალითებს:

... კარპოვ-კორჩნოს შატჩში გაიმართა 31-ე პარტია („ლელო“). შახათს ბიჭვინთაში... ნ. გაფრინდაშვილ-მ. ჩიბურდანიძის შატჩში მესამე პარტია შედგა („ლელო“). ... ა. კარპოვ-ვ. კორჩნოს შატჩში XVII პარტია გათამაშდა („ლელო“). ... ნ. გაფრინდაშვილ-მ. ჩიბურდანიძის შატჩში ვახვლო კიდევ ერთმა, მეექვსე „სამუშაო კვირამ“ („სოფლ. ცხოვრ.“). ქართველმა მოჭადრაკემ ბოლო ტურში ყაიმიტ დაამთავრა შეხვედრა („ლელო“). ამ მიმდინარე მოჭადრაკეთა საერთაშორისო ტურნირის მეათე ტურში ხუთი პარტია ყაიმიტ დამთავრდა („კომ.“). თბილისის ვაჟთა პირველობაში დღეს დასკვნითი, XVII ტური გაიმართება („ლელო“). ... ვაჟთა საერთაშორისო ტურნირში კიდევ სამი... ტური გათამაშდა („ლელო“). შესარჩევ ქვეჯგუფში უკანასკნელ შეხვედრაში ქართველი კალათბურთელები დამარცხდნენ ესტონელებთან — 88:92 („კომ.“).

ამგვარ და მსგავს შესიტყვევებში -ში თანდებულნიან სახელის ჩმარება ქართულისათვის ბუნებრივი არ არის. -ში თანდებულნიან სახელი უთანდებულლო ნათესაობითი უნდა წეიცვალოს. შესაბამისად უნდა იყოს: გაიმართა კარპოვ-კორჩნოს შატჩის 31-ე პარტია; ... ბიჭვინთაში შედგა ნ. გაფრინდაშვილ-მ. ჩიბურდანიძის შატჩის მესამე პარტია; გათამაშდა ა. კარპოვ-ვ. კორჩნოს შატჩის XVII პარტია; ... ვახვლო ნ. გაფრინდაშვილ-მ. ჩიბურდანიძის შატჩის კიდევ ერთმა, მეექვსე „სამუშაო კვირამ“; ქართველმა მოჭადრაკემ ბოლო ტურის შეხვედრა ყაიმიტ დაამთავრა; ... მოჭადრაკეთა საერთაშორისო ტურნირის მეათე ტურის ხუთი პარტია ყაიმიტ დამთავრდა; დღეს გაიმართება თბილისის ვაჟთა პირველობის დასკვნითი, XVII ტური; ვაჟთა საერთაშორისო ტურნირის კიდევ სამი... ტური გათამაშდა; შესარჩევი ქვეჯგუფის უკანასკნელ შეხვედრაში

მ. -ში თანდებულიანი სახელები უთანდებულო
მოქმედებითის ნაცვლად

გამოთქმები ნახშირია შემასმენლის ფუნქციაში, ამ მნიშვნელობაში შეესატყვისება, მოცემულია ისტორიულ თანმიმდევრობაში, თამაში მაღალ ტემპში დაიწყო, ბურთი ნახტომში მოიგერია, სვიტრში ჩაცმული, სპორტულ ფორმაში მეცადინეობა და ბევრი სხვა უცხოენობრივი კონსტრუქციებია. -ში თანდებულიანი ფორმები უთანდებულო მოქმედებითით უნდა შეიქცეალოს, სახელდობრ ასე: ნახშირია შემასმენლის ფუნქციით, ამ მნიშვნელობით შეესატყვისება, მოცემულია ისტორიული თანმიმდევრობით, თამაში მაღალი ტემპით დაიწყო, ბურთი ნახტომით მოიგერია, სვიტრით, სპორტული ფორმით მეცადინეობა და სხვ.

მაგალითები:

ფრაზეოლოგიზმი „took fire“ — „გაიციხლა“ ნახშირია შემასმენლის ფუნქციაში (უნდა იყოს: ფუნქციით) („უფ სკოლაში“). ამ მნიშვნელობაში (უნდა იყოს: მნიშვნელობით) Plusquamperfekt-ი ქართულში შეესატყვისება II თურმეობითს („უფ სკოლაში“). [პირველ ტომში] ამ ლიტერატურის განხილვა ისტორიულ თანმიმდევრობაშია (უნდა იყოს: ისტორიული თანმიმდევრობითა) მოცემული („უფ სკოლაში“). ფოტოგრაფიანმა [მასში] გააერთიანა ერთ სტილიში (უნდა იყოს: ერთი სტილით) შესრულებული პორტრეტები (თბილ.). (შდრ.: „ნაწარმოები რელისტური სტილითაა შესრულებული“). — „სოფლ. ცხოვრ.“). ... თამაში მაღალ ტემპში (უნდა იყოს: მაღალი ტემპით) დაიწყო („კომ.“). [შეკარემ] აკრობატულ ნახტომში (უნდა იყოს: აკრობატული ნახტომით) მოიგერია ბურთი („დელო“). შდრ.: „გაბეღიას აკრობატული ნახტომით მოუხდა... ბურთის... მოგერიება“ („კომ.“). წერტილებში (უნდა იყოს: წერტილებით) ნებადართული არაა გაიგზავნოს მაგარი და ბასრი ნივთები („თბილ.“). (შდრ. იქვე: „წერტილებით, ბანდეროლებითა და ამანათებით აკრძალულია გაიგზავნოს ფული“). [ფიშერი] ყველა პარტიზან თაყის ცნობილ სვიტრში ჩაცმული (უნდა იყოს: სვიტრით) ცხადდებოდა („ცნ. ფურც.“). მოსწავლეებს ამ მხრივაც ვაფასებთ, რომ მათ სპორტულ ფორმაში (უნდა იყოს: სპორტული ფორმით) მეცადინეობის ჩვევები გამოეუმუშაოთ („თბილ.“). ... შეგძლიათ გაისციროთ სუფთა პაერზე მსუბუქი, მოხერხებულ ტანსაცმელში (უნდა იყოს: მსუბუქი, მოხერხებული ტანსაცმლით, „სოფლ. ცხოვრ.“). [იგი] ისე იყო გართული ვაჭრობაში, ფულის შთენაში (უნდა იყოს: ვაჭრობით, ფულის შოვნით), რომ კბილის ტყვიელსაც კი არაფრად აგდებდა („სოფლ. ცხოვრ.“). (შდრ.: [იგი] მითან საუბრით იყო გართუ-

ლი. — „კომ.“). სამხედრო ხარჯების რეკორდულ ზრდაში (უნდა იყოს ზრდით) ... დანტერესებული არიან ამერიკის სამხედრო-სამრეწველო მონოპოლიები („კომ.“).

სასაუბრო მეტყველების ნიმუშია ტელეფონში საუბრობს, სალიტერატურო ენაში ტელეფონით საუბრობს გვაქვს. მაგალითად:

ასეთია, მაგალითად, ის ქუთაისელი ებრაელი, რომლის მხოლოდ ხმა გვესმის და ისიც ტელეფონში (უნდა იყოს: ტელეფონით) საუბრობს („კომ.“).

განსწავებული შინაარსობრივი გაგება უკავშირდება გამოთქმებს: ყუთებში ეწყო და ყუთებით ეწყო. ერთ შემთხვევაში ხაზგასმულია ჭურჭელი, რაშიც რაღაც ჩააწყვეს, რაშიც რაღაც ეწყო. მეორე შემთხვევაში აქცენტი რაოდენობრივ მხარეზეა გადატანილი — ყუთებით მიიტანეს, ყუთებით ეწყო, ე. ი. ბევრი მოიტანეს, ბევრი იყო.

ქვემოთ მოყვანილ ილუსტრაციაში თევზის სწორედ რაოდენობრივი მხარეა წინ წამოწეული (თევზი მაცივარში ყუთებით ეწყო, ე. ი. ბევრი იყო, მაგრამ გასაყიდად მაინც არ გამოქონდათ), ამიტომ -ში თანდებულიანი კონსტრუქციის ნაცვლად მოქმედებით-ბრუნვიანი კონსტრუქცია უნდა გამოვიყენოთ: „ქალაქის სასურსათო მაღაზიაში... მომხმარებლები რიგში იდგნენ და თევზის მოტანას ელოდნენ. მაცივარში კი თევზი ყუთებში ელაგა (უნდა იყოს: ყუთებით ეწყო), დახლზე გამოტანას კი რატომღაც აჭიანურებდნენ“ („კომ.“).

4. -ში თანდებულიანი სახელი უთანდებულო ვითარებითის ნაცვლად

ქართულში ბუნებრივი გამოთქმებია იაფად, ძვირად, მამასისხლად, ცეცხლის ფასად, ჩაღის ფასად, კიტრის ფასად გაყიდა (იყიდა, მიჰყიდა).

პრესის ენაში დიდასტურებული თავის ფასში, ორმაგ ფასში, გრომებში გაყიდა არამართებული გამონათქვამებია. -ში თანდებულიანი ფორმის ნაცვლად ვითარებითი ბრუნვის ფორმა უნდა გამოვიყენოთ.

მაგალითად:

ვინ დამიფასებს, რომ კიტრი თავის ფასში (უნდა იყოს: ფასად) გაყიდო (იბიღო). [ხარხები] ორმაგ და სამმაგ ფასში (უნდა იყოს: ფა-

სად) ყიდიან იშვიათი მოხმარების საგნებს („თბილ.“). [ეს მოჭალაქეები] რადე გროშებში (უნდა იყოს: გროშებად) ჰყიდიან ჩვენი რესპუბლიკის სახელსა და ღირსებას („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ.: არის შემთხვევები ერთი და იგივე მოსაშაადებელი წამლის სხვადასხვა ფასად გაყიდვისა (კომ.“). [მას] გახზარაბული ჰქონდა [მანდარინი] სბეკულაციურ ფასად გაეყიდა როსტოვში (კომ.“).

ასევე:

ერთი-ორჯერ მოძრავი კინო ეწვია ამ სოფლებს... მაგრამ ეს ხომ მომსახურებაში (უნდა იყოს: მომსახურებად) არ ჩაითვლება („სოფლ. ცხოვრ.“). შენობის კედლები სხვადასხვა ფერში (უნდა იყოს: სხვადასხვაფერად) შეიღებება („თბილ.“). დიოქსიდის უშუულებანი ამბულეებში (უნდა იყოს: ამბულეებად ან ამბულეების სახით) („სოფლ. ცხოვრ.“).

ბ. -ში თანდებულიანი სახელები -ზე თანდებულიანი სახელების ნაცვლად

გზაში მიდის

გზა სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება. 1. ძირითადი და ყველასათვის ცნობილი მნიშვნელობით გზა არის „ზოლი, გაკვალული ან გაყვანილი დედამიწის ზედაპირზე, რომელიც განკუთვნილია ადამიანის, ტრანსპორტის და სხვ. მიმოსვლისათვის, მგზავრობისათვის, — სავალი“ (ქეგლ). მაგ.: საავტომობილო გზა, რკინი(ბ)გზა, საურმე გზა, საცალფეხო გზა, სასოფლო გზა. გზის ამ გაგებით (ე. ი. გზა, როგორც მიმოსვლისათვის განკუთვნილი ნაწილი მიწისა) ხმარებისას -ზე და -ში თანდებულთაგან მხოლოდ -ზე შექმნის მართებულ შესიტყვებებს. მაგ.: გზაზე მიდის, დაინახა, ფეხი დაუცდა, წაიქცა, ეგდო, ეყარა... -ში თანდებულიანი ფორმები ამგვარ შესიტყვებებთან მართებული არ არის.

გზა ამ გაგებით კონკრეტული საგნის სახელია. მას მრავლობითი რიცხვის ფორმაც აქვს. მაგ.: საავტომობილო გზები, საანაონო გზები... სათანადო კონტექსტებში გზები -ზე თანდებულიანი იქნება. მაგ.: „მსოფლიოს გზებზე ავტოკატასტროფების შედეგად ყოველწლიურად 250.000 ადამიანი იღუპება“ („სოფლ. ცხოვრ.“).

გადატანითი მნიშვნელობით გზის ეს გაგება ივარაუდება ქართულში გავრცელებულ მყარ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში ცხოვრების გზა, მოღობული გზა (ამ შესიტყვებათა გზა სათანადო კონტექსტებში მხოლოდ -ზე თანდებულიანი შეიძლება იყოს), (სწორ) ვზაზე დააყენა, შუა გზაზე გაჩერდა.

მაგალითად:

ჩემი ცხოვრების გზაზე ბევრ საინტერესო ადამიანს შევხვედრივარ („კომ.“). ... მან მოლიბდულ გზაზე სიარული არჩია („სოფლ. ცხოვრ.“). ამ ახალგაზრდების სწორ გზაზე დაყენებას... თანასოფლელებიც ცდილობდნენ („სოფლ. ცხოვრ.“). შუა გზაზე გაჩერება მარცხს ნიშნავდა („ხაქ. ქალი“). ცხოვრების შუა გზაზე შემომამაძაძა („გამს.“).

2. გზა სხვა გაგებით, თითქოსდა დაცლილი საგნობრივი მნიშვნელობისაგან, **მგზავრობას, მოგზაურობას, ზოგადად სვლას** უკავშირდება. მაგ.: **გზა მშვიდობისა უსურვა** ნიშნავს **შინ მშვიდობით მისვლა, მშვიდობით მგზავრობა უსურვა**. **გზის** ამ გაგებით (ე. ი. **გზა, როგორც სვლა, მგზავრობა, მოგზაურობა**) ხმარებისას **-ზე** და **-ში** თანდებულთაგან მხოლოდ **-ში** შექმნის მართებულ შესიტყვებებს. მაგ.: **გზაში** (ე. ი. **გზად ყოფნის, სვლის, მგზავრობის დროს**) **დაიღალა, მოშვიდა, შემოაღამდა, წვიმამ მოუსწრო...**

მაგალითად:

შეხვედრები **გზაში** (სათური, „სოფლ. ცხოვრ.“). **გზაში** ბავშვებს ავღიარში მოუსწრო („კომ.“). საერთოდ კი ბაუერი **გზაში** იცოტრვანახევარ დღეს (—რვა დღენახევარს) („ლელო“). **გზაში** გამოცეცადით ინტერნაციონალიზმის გრძნობის სიღაღე („თბილ.“).

ასევე ბუნებრივი შესიტყვებებია **მთელი დღე გზაშია** და **შუა გზაში** (იხ. გვ. 178).

გზაში (**-ში** თანდებულისანი) ფორმა უმართებულოდ არის გამოყენებული **გზაზე** (**-ზე** თანდებულისანი) ფორმის ნაცვლად შემდეგ წინადადებებში:

მოხუცი კაცი მიდის **გზაში**. ეტუობა წისქვილისაკენ აუღია **გზი** („სოფლ. ცხოვრ.“).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, **მიდის ზმნა** ბუნებრივ წყვილს ქმნის **-ზე** თანდებულისან ფორმასთან — **გზაზე მიდის** (სიარული მხოლოდ **გზაზე** — გზის ზედაპირზე შეიძლება). შდრ. ო. ქილაძის ცნობილი რომანის საბელწოდება „**გზაზე ერთი კაცი მიდის**“.

რას ფიქრობდნენ **გზის მშენებლები**, რომლებმაც გაუნათებლად, შემოუხლუდავად და სავაით ნიშნის გარეშე მოატოვეს **გზაში** დაყრდელი ხრეში? („კომ.“).

უნდა იყოს: გზაზე დაყრილი ხრეში. შდრ. იმავე სტატიაში: „გა-
დაჭარბებული სიჩქარით მიმავალი „ქვიგული“ გზაზე დაყრილ
ხრემის დიდ გროვას შეეჯახა“.

— ნოდარ, გააჩერე მანქანა, ბავშვიანი ქალია!

— ...ნუ იცი გვეთი რამეების აჩემება. გზაში მგზავრს რა გამოლევს
(„ცისკ.“).

უნდა იყოს: გზაზე მგზავრს რა გამოლევს.

... მოვალენი არიან დაიცვან სანიტარულ-პიგიენური წესები ქუ-
ჩებში, ორღობებში, გზებში („სოფლ. ცხოვრ.“).

როგორც ჩანს, ქუჩებისა და ორღობების ანალოგიით გზაც
-ში თანდებულთ გაუფიქრებელით. უნდა იყოს: დაიცვან წესები ქუ-
ჩებში, ორღობებში, მაგრამ: გზებზე, გზაჯვარედინებზე (ასევე: მი-
დის, ხრეში ეყარა გზაზე, მაგრამ: ქუჩაში, ორღობეში).

ასე რომ, იმის მიხედვით, თუ კონტექსტით რა ივარაუდება,
მოქმედება, რომელიც გზის ზედაპირზე, ე. ი. გზაზე ხდება, თუ გზად
ყოფნის დროს, ე. ი. გზაში, გვაქვს -ზე და -ში თანდებულნი ფორ-
მები. კონტექსტი ყოველთვის იძლევა მათი გამიჯვნისა და სწორად
გამოყენების შესაძლებლობას.

ეს ცოდნა ჩვენმა აქტივმა... პარტიის თეთრი წყაროს რაიკომისა და გაზეთ
„სოფლის ცხოვრების“ რედაქციის მიერ მოწყობილ სამეურნეო ანგარიშის შეს-
წავლისა და დაწერვის სემინარში მიიღეს („სოფლ. ცხოვრ.“).

სემინარში ბუნებრივ შესიტყვებას შექმნიდა მონაწილეობის
მიღებახთან. მაგ., ასე: სემინარში მონაწილეობა მიიღეს რაიონის
მშრომელებმა. ზემოთ წარმოდგენილ კონტექსტში კი სემინარი -ზე
თანდებულთ უნდა ვიხმაროთ: ცოდნა... სემინარზე მიიღეს. შდრ.:
„სემინარზე მიღებულ ცოდნა დიდად გვეხმარება... მუ-
შაობის სწორად მოწყობაში („საქ. ავიატ.“).

არ არის სწორი..., თითქოს წელს წასვლა აკრძალული იყოს შვიი ზღვის
სანაპიროებში, ყირიმში („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: შვიი ზღვის სანაპიროზე (მხოლოდითი რიცხვის
ფორმით!).

მან ყოველგვარი ნებართვის გარეშე სამზარეულოდან აივანში გასას-
ვლელი კარები ურთდ ჩაქეტა („თბილ.“).

უნდა იყოს: აიფანზე გასასვლელი კარი ყრუდ ჩაქეტა.

რამდენსამე გამოფენაში ჩემმა ფერტილოებმა ყურადღება მიიქციეს („თბილ.“).

უნდა იყოს: გამოფენაზე ყურადღება მიიქციეს, მაგრამ: მონაწილეობა მივიღე გამოფენაში.

— სადა, ბიჭო, დღღაშენის საფლავი? — ჰკითხა გამხდარმა. — საბურთალოში („ლიტ. საქ.“).

დღეს თუ დიდებში ცხოვრობდა, ხვალ ვაკეში გადაბარგდებოდა, მერე ავლაბარში, ორთაქალაში, საბურთალოში („კომ.“).

უნდა იყოს: საბურთალოზე. შდრ.: „საბურთალოზე, ვაკეში, გლდანში... თავს იწონებენ ეაზის ხეივანები („სოფლ. ცხოვრ.“).

როგორც ცნობილია, ტომონიმები საბურთალო, ვერა, კუჯია ტრადიციულად -ზე თანდებულთ იხმარება (საბურთალოზე, ვერაზე, კუჯიაზე). დიდუბე, ვაკე კი — -ში თანდებულთ (დიდუბეში, ვაკეში).

შავკანიან იმიგრანტებს... უარს ეუბნებიან თანამდებობაზე დაწინაურებაში, არ უმატებენ ზეღუასს („კომ.“).

თანამდებობა დაწინაურება ზმნასთან ზედმეტია. დაწინაურება, რომელიც თავად გულისხმობს სამსახურში წინ წაწევას, უფრო სამსახურისმგებლო თანამდებობაზე დანიშვნას (ქველ), სივსებით საკმარისია სასურველი შინაარსის გადმოსაცემად. შეიძლება სამსახურში (და არა თანამდებობაზე) დაწინაურებაც გვეთქვა. ასე მაგ.: შავკანიან იმიგრანტებს უარს ეუბნებიან სამსახურში დაწინაურებაზე (შდრ.: უარს ეუბნება ცოლობაზე).

მ. -ში თანდებულთანი სახელები მამლეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმისა და -თვის თანდებულთანი სახელების ნაცვლად

რადგან რაიმე იხარჯება, სკირდება, მუშაობას ეწევიან, რასმე იყენებენ, ითხოვენ, იღებენ... გარკვეული მიზნით, ბუნებრივია, რომ სახელი, რომელიც კონტექსტში მიზნის გარემოებად ივარაუდება, -ში თანდებულთის ნაცვლად (როგორც ეს ქვემოთ მოყვანილ მაგალითებშია) მიმლეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმით ან -თვის თანდებულთ იქნეს წარმოდგენილი.

მაგალითად:

სათბურების აგებაში რამდენი ცემენტი, რკინა, შინა და სხვა საშენებლო მასალა დაიხარჯა („კომ.“).

უნდა იყოს: რამდენი ცემენტი... დაიხარჯა სათბურების ახაგებად.

ბევრი შრომა არ დაგვიჩირღა დ. ლიფიას განცხადებას სისწორის დადგენაში („კომ.“).

უნდა იყოს: დიდი შრომა არ დაგვიჩირღებია... განცხადების სისწორის დასადგენად.

ასეთი პასუხისმგებლობა კი ჰერზე შეტად გვესაჭიროება ნეგატიურ მოვლენებთან ბრძოლაში („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: გვესაჭიროება ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

არბიტრობას მოგთხოვენ იმის დადგენაში (უნდა იყოს: დასადგენად), თუ ვინ ვინ შეაცდინა („კომ.“).

მტვერსასრუტი „რაკეტა“ მსუბუქია და მოსახერხებელი ხმარებაში („თბილ.“).

უნდა იყოს: ... „რაკეტა“ სახმარად მსუბუქი და მოსახერხებელია.

ბავშვები თავისუფალ დროს თახის წივრებს ეხმარებიან, ან სპორტისა და მუსიკის დაუფლებაში იყენებენ („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: სპორტისა და მუსიკის დასაუფლებლად იყენებს (შდრ.: გასართობად, სასეირნოდ, წიგნის წასაკითხად, სავარჯიშოდ... იყენებს). აქვე შევნიშნავთ, რომ სპორტისა და მუსიკის დაუფლება ვერ არის მარჯვედ შეჩვეული სინტაგმა. აჯობებდა: თავისუფალ დროს სპორტსა და მუსიკას ახმარს.

... ჭარხალი ჭართოდ გამოიყენება ადამიანის კვებაში (უნდა იყოს: საკვებად) („სოფლ. ცხოვრ.“). ... მანდარინი გამოიყენება მიპერტონით დაავადებულ ბირთა კვებაში (უნდა იყოს: საკვებად) („სოფლ. ცხოვრ.“).

მწიშნელოვანი რეზერვები გვაქვს საწარმოო სიმძლავრეთა გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებაში (უნდა იყოს: ახამაღლებლად) („კომ.“).

ეგვივე აზრი რთული ქვეყნობილი წინადადებითაც შეიძლება გადმოგვეცა: მწიშნელოვანი რეზერვები გვაქვს იმისათვის, რომ ავამაღლოთ საწარმოო ძალთა ეფექტიანობა.

კომისია... ნაყოფიერ მუშაობას ეწევა თბილისის მაღალი კულტურის ქალაქად გადაქცევაში (უნდა იყოს: გადახატვევად) („თბილ.“).

მინდობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმის ნაცვლად შეიძლება -თვის თანდებულის გამოყენება: ... მუშაობას ეწევა თბილისის მაღალი კულტურის ქალაქად გადაქცევისათვის. შეიძლება ასეც: კომისია... ნაყოფიერ მუშაობას ეწევა იმისათვის (იმ მიზნით), რომ თბილისი მაღალი კულტურის ქალაქად იქცეს.

თბილისის № 1 აქტოშემკეთებელი ქარხანა ავრძელებს... ავტომატიზაციის მიღებას კაპიტალურ შეკეთებაში უგანწესოდ („კომ.“). შდრ. იქვე: ქარხანა ავრთვევ იღებს უგანწესოდ ძრავებს კაპიტალური შეკეთებისათვის.

ბავშვთა შრომით აღზრდაში (უნდა იყოს: შრომითი აღზრდისათვის) დიდი მნიშვნელობა აქვს ოჯახის სიჯანსაღს („სოფლ. ცხოვრ.“). სიმსუქნის წინააღმდეგ ბრძოლაში (უნდა იყოს: საბრძოლველად) დიდი მნიშვნელობა აქვს მკურნალობის ფიზიკურ მეთოდებს („სოფლ. ცხოვრ.“).

7. ჩემპიონატი კალათბურთში

მხედველობაში გვაქვს ისეთი შესიტყვებები, რომლებიც სპორტის სახეობისა (ჭადრაკი, ხელბურთი, ჩოგბურთი, ჭიდაობა, ტანვარჯიში, ჭოკით ხტომა...) და სპორტული ღონისძიებების აღმნიშვნელი სიტყვებისაგან (შეჯიბრება, ჩემპიონატი, ტურნირი, პირველობა...) შედგება. ხელბურთი, ჭადრაკი... ამ შესიტყვებებში, ჩვეულებრივ, -ში თანდებულიანია.

მაგალითად:

სერდლოვსკში გაიმართა კალათბურთში სსრ კავშირის ჩემპიონატის (უმაღლესი ლიგა) მორიგი მატჩები („სოფლ. ცხოვრ.“). კალათბურთში მსოფლიო ჩემპიონატის ფინალურ ტურნირში დაუმარცხებლად მხოლოდ ორი ნაკრები იბრძვის („სოფლ. ცხოვრ.“). ხელბურთში, ვაკის საცურაო აუზში იწყება სსრ კავშირის ჩემპიონატი წყალბურთში („კომ.“). გუშინ თბილისში დაიწყო მრავალქილის პროგრამაში შემავალი საკავშირო შეჯიბრება ანბანისფორმის სტილით ცურვაში („კომ.“), აღნიშნულში დამთავრდა ტრადიციული სავრთაშორისო ტურნირი თანამედროვე ხუთქილში („კომ.“).

-ში თანდებულიანი სპორტის სახეობის გამომხატველი სახელი კონტექსტში ზედმეტისა და მიტმასნებულის შთაბეჭდილებას ტოვებს, იგი ამძიმებს ფრაზას და თითქოს წინადადების წევრებს შორის ბუნებრივ კავშირს წყვეტს. ფრაზა თანდებულიანი ფორმისაგან

განიტვირთება და წინადადების წევრებს შორის ბუნებრივი კავშირი აღდგება, თუ სპორტის სახეობის დასახელების ნაცვლად, სადაც ეს შესაძლებელია, სპორტის ამ სახეობის(ადმი) მიმდევრობას აღვნიშნავთ. მაგალითად, ნაცვლად გამოთქმებისა ვაჟთა საკავშირო პირველობა ჭადრაკში, ქალთა საკავშირო ჩემპიონატი კალათბურთში, ქალთა საერთაშორისო ტურნირი ტანვარჯიშში, საკავშირო ჩემპიონატი წყალბურთში, ... ვიტყვი: მოჭადრაკე ვაჟთა საკავშირო პირველობა, კალათბურთელ ქალთა საკავშირო ჩემპიონატი, ტანვარჯიშე ქალთა საერთაშორისო ტურნირი, წყალბურთელთა საკავშირო ჩემპიონატი... მაგალითად:

სვერდლოვსკში დამთავრდა „ა“ კლასის უმაღლესი ლიგის კალათბურთელ ვაჟთა გუნდების ჩემპიონატის მატჩები („თბილ.“). ბაქოში დამთავრდა მაგიდის ჩოგბურთელთა საკავშირო ჩემპიონატი („სოფლ. ცხოვრ.“). სიგრძეზე მხტომელ ქალთა შორის თავი გამოიჩინეს... ილიკო საბომ და... ლილია ალფეევამ („კომ.“).

-თვის

I. -თვის თანდებულებიანი სახელი მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმის ნაცვლად

ძველ ქართულში დანიშნულებასა და მიზანს ვითარებით ბრუნვაში დასმული სახელი გადმოსცემდა. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, მიზნის ჩვენება და დანიშნულების გადმოცემა „ძალიან ახლოს დგას“ ერთმანეთთან: „მიზნისა და დანიშნულების გადმოცემა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ მეტყველების ნაწილთან გვაქვს საქმე. თუ საგნის სახელია, იგი რამესთვის ან ვინმესთვის შეიძლება იყოს დანიშნული, ზმნით გადმოცემული მოქმედება კი დროში იწლებს. აქ მოქმედების დანიშნულება მიზანს გამოხატავს“¹². ე. ი. არსებითი სახელები (და ნაცვალსახელები) დანიშნულებას გადმოსცემდა, ნაზმნარი სახელები კი, რომლებსაც ზმნური თვისებები, კერძოდ კი, დროის გამოხატვის უნარი ჰქონდათ შენარჩუნებული, — მოქმედების მიზანს. მაგალითად:

¹² თ. შარაძენიძე, მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვების წარმოება და ფუნქციები ძველ ქართულში, სახელის ბრუნვის ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, თბ., 1956, გვ. 430.

სირცხვლ არს ჩემდა (ხანძო.)¹³. მხატვრისადა მიეცა (გიორგი მთაწმიდელი)¹⁴.

მიიღის საზრდელი საგლახკოჲ კორცთა თვსთა განსამტკიცებლად (ხანძო.)¹⁵.

ჩემდა, მხატვრისადა (ნანათესაობითარი ვითარებითს) ფორმები ახალ ქართულში -თვის თანდებულიანმა სახელმა შეცვალა: ჩემთვის, მხატვრისთვის. ახალ ქართულში დანიშნულებას -თვის თანდებული ვადმოსცემს. მაგ.: დედამ შვილისთვის კაბა შეკერა, დედას შვილისთვის კაბა შეუკერავს, შვილისთვის კაბის შეკერვა, შვილისთვის შეკერილი კაბა. -თვის თანდებულიანი სახელი წინადადებაში პირმიუპართაფი დამატების ფუნქციას ასრულებს.

მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმა მოქმედების მიზანზე მიუთითებს და წინადადებაში მიზნის გარემოების ფუნქციას ასრულებს. მაგ.: სამშობლოს დასაცავად იბრძვის. მყოფადის მიმღეობამ ახალ ქართულში გაიფართოვა გამოყენების არე და მთლიანად შეცვალა მიზნის გარემოების გადმოსაცემად ძველ ქართულში გაბატონებული მასდარული (საწყისიანი) კონსტრუქციები დაჭდა წერად ტიპისა (აღაჭდა წერად ანდერძისად“. — რუსთაველი).

თანამედროვე პრესისა და სამეცნიერო ლიტერატურის ენაში მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმების ნაცვლად აშკარად შეინიშნება -თვის თანდებულიანი საწყისების მოჭარბება. თანდებულისათვის, რომელიც დანიშნულებას გადმოსცემს, მიზნის გადმოცემის ფუნქციის შეთავსება მოულოდნელი არ არის, მაგრამ სალიტერატურო ენა -თვის თანდებულიან საწყისთან შედარებით მიზნის გარემოების გადმოსაცემად უპირატესობას ანიჭებს მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმას, როგორც ენის განვითარების ვრცელ მანძილზე ძირითადსა და გაბატონებულს. -თვის თანდებულიანი ფორმები ამ (მიზნის გარემოების) ფუნქციით მხოლოდ გარკვეულ შემთხვევებში უნდა ვიხმაროთ.

მყოფადის მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმით უნდა შეე-

¹³⁻¹⁵ ილუსტრაციები ამოღებულია თ. შარაძენიძის ზემოთ დასახელებული წერილიდან, გვ. 425—428.

¹⁴ ილუსტრაცია ამოღებულია ა. შანიძის წიგნიდან „ქართული გრამატიკის საფუძვლები“, გვ. 621.

ევალოთ -თვის თანდებულიანი საწყისები ქვემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში:

მანქანის ყიდვისთვის (უნდა იყოს: ხაყიდლად) მან ცოტაოდენი თანხა გაიღო (კომ.“). [მძღოლმა ჩვენი სურვილის შესრულებისთვის (უნდა იყოს: შესასრულებლად) სიჩქარეს უმატა (კომ.“). სიკვდილი მინც უკან არ იხვედა. სიცოცხლის გადაარჩენისთვის (უნდა იყოს: გადასარჩენად) იხმეს გამოცდილი უქიმები (კომ.“). [კონტინენტების] 30 პროცენტი დაშალა და უუარგისი გახდა ხმარებისათვის (უნდა იყოს: ხახმარად) (კომ.“). დამის გათვებისთვის (უნდა იყოს: გასათევად) ... კარგი ადგილებია არღუნის ხეობაში (სოფლ. ცხოვრ.“). ჩაის პლანტაციების რწყვისთვის (უნდა იყოს: ხარწყავად) დღეისთვის ყველაზე გამოსადეგია... „ელ-54“ მარკის ტრაქტორი (სოფლ. ცხოვრ.“). არაინა... მისი სახელის დაცვისთვის (უნდა იყოს: დასაცავად) თავი რომ გამოიღოს (ციცკ.“). მესიმინდეები ამზადებენ საყანე ფართობებს მოხენისთვის (უნდა იყოს: მესიმინდეები საყანე ფართობებს მოსახნავად ამზადებენ) (ლენ. დროშა“). ... საჭიროა ამ საქმის მოგვარებისთვის (უნდა იყოს: ამ საქმის მოსაგვარებლად საჭიროა) მეტი ინიციატივა გამოიჩინონ ადგილობრივმა... ორგანიზაციებმა (კომ.“). ამ... მარტივი კითხვის... გარკვევისათვის (უნდა იყოს: გასარკვევად) მ საათი დაგეჭირდა (სთბილ.“). ტკივილების შენელებისთვის შეიძლება მიიღოთ (უნდა იყოს: ტკივილების დასაყუჩებლად ან დასაამებლად შეიძლება გაიყვითო) თბილი წყლის აბაზანები (სოფლ. ცხოვრ.“). გარდერობის განახლებისთვის (უნდა იყოს: გასახლებლად) არ არის აუცილებელი... კაბის ან კოსტიუმის შეძენა (საქ. ქალი“). დაყვეთის შესრულებისთვის (უნდა იყოს: შესასრულებლად) ეს ერთი მანქანა საესებოთ საგმარისი იყო (კომ.“). [ისინი] სასწრაფო ღონისძიებებს ახორციელებენ მენიჯტის წინააღმდეგ ბრძოლისთვის (უნდა იყოს: საბრძოლველად, კომ.“). ... საშემის თავიდან აცილებისთვის (უნდა იყოს: ასაცილებლად) საჭიროა წერის მტკიცე, ავტომატური ჩეეების გამოიშვება (სოფლ. ცხოვრ.“).

აქვე შეიძლება დაგვესახელებინა პრესის ენისათვის ტიპობრივი შესიტყვებები: მუშაობას ეწევა პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებისათვის; ღონისძიებებს ახორციელებს (ატარებს) კომუნისტური მორალის დამკვიდრებისათვის; იბრძვის წარსულის გადმონაშთების აღმოფხვრისათვის; ზომებს იღებს საქმეში არსებულ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის; ყველაფერს აკეთებს ხალხის კეთილდღეობის გაუმჯობესებისათვის; გულმოდგინედ შრომობს (მუშაობს) ნაკისრ ვალდებულებათა განაღებისათვის; ყველა პირობა შექმნილი მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადებისთვის; ყოველ ღონეს ხმარობს ხანძრის თავიდან აცილებისთვის.

ამგვარ და ანალოგიურ შესიტყვებებში -თვის თანდებულიანი სახელებთან შედარებით უპირატესობა მიმღეობის ვითარებითი

ბრუნვის ფორმას უნდა მიენიჭოს. სახელდობრ: მუშაობას ეწევა პროდუქციის ხარისხის გასაუმჯობესებლად; ღონისძიებებს ახორციელებს (ატარებს) კომუნისტური მორალის დასამკვიდრებლად; იბრძვის წარსულის გადმონაშთების აღმოსაფხვრელად; ზომებს იღებს საქმეში არსებულ ნაკლოვანებათა აღმოსაფხვრელად; ყველაფერს აკეთებს ხალხის კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად; გულმოდგინედ შრომობს (მუშაობს) ნაყისრ ვალდებულებათა შესასრულებლად (და არა: განაღდებისათვის ან გასანაღდებლად); ყველა პირობა შექმნილი კადრების მოსამზადებლად; ყოველ ღონეს ხმარობს ხანძრის თავიდან ასაცილებლად.

ა) -თვის თანდებულებანი საწყისი მიზნის გარემოების გადმოსაცემად გვექნება იმ შემთხვევაში, როცა მოცემულ ზმნას მყოფადის მიმღობის ფორმა არა აქვს ან სალიტერატურო ენაში იგი ნაკლებ გავრცელებულია. მაგ.: სრულყოფს და აღჭურავს ზმნებისაგან ნაწარმოები სრულყოფა, აღჭურვა (საწყისები) და სრულყოფილი და აღჭურვილი (ნაშყოს მიმღობები) გვაქვს, მაგრამ მყოფადის მიმღობები — სრულსაყოფი და აღსაჭურვი — არა გვაქვს. თუმიცა ეს ფორმები პოტენციურად სავსებით შესაძლებელი ფორმებია, სალიტერატურო ენაში ისინი არ დასტურდება. -თვის თანდებულებანი საწყისის — სრულყოფისათვის, აღჭურვისათვის — გამოყენება ამ შემთხვევაში სავსებით ბუნებრივია.

მაგალითად:

მიმდინარეობს ბრძოლა მართვის ყველა რგოლის სრულყოფისათვის („ახ. კომ.“). (მაგრამ: მიმდინარეობს ბრძოლა წარსულის მიწვევადმონაშთების აღმოსაფხვრელად, ხუთწლედის დავალებათა შესასრულებლად).

პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანიზაციები დიდ მუშაობას ეწევიან... მშრომელთა ეკონომიკური ცოდნით აღჭურვისათვის („საქ. კომ.“). (მაგრამ: დიდ მუშაობას ეწევიან მშრომელთა მატერიალური ღონის ასამაღლებლად, ხეხილის ახალი ჯიშების გამოსაყვანად).

განავითარებს და განაღდებს ზმნათა მყოფადის მიმღობები განსავითარებელი (განსავითარებლად) და განსაღდებელი (განსაღდებლად) ქველ-ში დადასტურებული ფორმებია (საილუსტრაციო მასალა კლასიკოსთა ნაწარმოებებიდანაა მოხმობილი), მაგრამ ეს

ფორმები თანამედროვე ქართულში არ იხმარება¹⁶. ბუნებრივია, განსავითარებლად და განსაღიღებლად (მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის) ფორმებთან შედარებით უპირატესობა -თვის თანდებულთან საწყისებს — განვითარებისთვის, განდიღებისთვის — მიენიჭოს.

მაგალითად:

ეს მყარ ეკონომიკურ საფუძველს ქმნის წარმოების ტექნიკისა და ორგანიზაციის განვითარებისათვის („ლენ. დროშა“). სავარაუდოდ თევზის მრეწველობის სამმართველო ატარებს ღონისძიებებს შიდა წყალსატევებში თევზის მეურნეობის შემდგომი განვითარებისათვის („საშპ.“).

ბ) -თვის თანდებულთან საწყისი გვექნება მიზნის გარემოების გადმოსაცემად მაშინაც, როცა მას (საწყისს) წინადადებაში მსაზღვრელად შედსართავი სახელი (ატრიბუტული განსაზღვრება) ან ვითარებით ბრუნვაში დასმული ზმნიზება (ვითარების გარემოება) ახლავს.

მაგალითად:

... უაღკოპოლო ღვინო... გადაეცა რესპუბლიკის ჯანმრთელობის დაცვის სამეცნიერო დაწესებულებებს ექსპერიმენტული და კლინიკური შესწავლისათვის („სოფლ. ცხოვრ.“). აუცილებელია ადგილებზე შეიმუშონ... ღონისძიებანი სოცმეჯიბრების ორგანიზაციის ქმედითობის შემდგომი ამალღებისათვის („საქ. ბუნ.“). გარკვეული მუშაობა ჩატარებული ახალგაზრდობის იდეური მომზადებისათვის („გამარჯვ. დროშა“). ყველგან გაშლილია სოციალისტური შეჯიბრება ამ თარიღის დირსეულად შეხვედრისათვის („გამარჯვ. დროშა“). ჩვენი რაიონის შრომელები კლასა და ენერჯიას არ დაიშურებენ მოსავლის დროულად და უდანაკარგოდ აღღებისათვის („სოფლ. ცხოვრ.“). პირველადი პარტიული ორგანიზაციები... სეროზულ მუშაობას ეწევიან პოლიტიკური სწავლების ნორმალურად წარმართვისათვის („კომ. განთ.“).

ასევე:

მსხვილმასშტაბიანი რუკები გამოიყენება მხარის დეტალური შესწავლისათვის („იხგ სკოლაში“).

ამ წინადადებაში -თვის თანდებულთან საწყისი (შესწავლისათვის) დარჩება იმიტომ, რომ მას განსაზღვრება (დეტალური) ახლავს, მაგრამ ეგვეე სახელი (შესწავლისათვის) შესასწავლად ფორ-

¹⁶ ზმნიზებანი გადიღებს გვაქვს გასაღიღებლად (გამარტივებულ ზმნიზინიანი ფორმა), რომელსაც განსხეივებულთ შინაარსობრივი ნიუანსი უკავშირდება.

მით უნდა შეიცვალოს ასეთ კონტექსტში: „ისინი ... ვრცელი ტერიტორიის შესწავლისათვის (უნდა იყოს: **შესასწავლად**) გამოიყენებინან“ (იქვე).

[ბრძოლა წარმოებს] ჩვენი საზოგადოებისათვის უცხო, ნეგატიური მოვლენების სრული აღმოფხვრისათვის („საქ. აგიტ.“).

აღმოფხვრისათვის აქაც დარჩება, რადგან მას განსაზღვრება (სრული) ახლავს, მაგრამ ეგევე -თვის თანდებულებიანი საწყისი მიმღობის ვითარებითა ბრუნვის ფორმით შეიცვლება შემდეგ წინადადებაში: „სუსტად წარმოებს ბრძოლა... წარსულის გადმონაშთების აღმოფხვრისათვის“ (უნდა იყოს: **აღმოსაფხვრელად**, იქვე).

გ) -თვის თანდებულებიანი საწყისის მნიშვნელობა აქვს საწყისის ნათესაობითის ფორმას, რომელსაც **მიზნით** სიტყვა ემატება.

მაგალითად:

...ენის უკეთ შესწავლის მიზნით კლასები იყოფა ქვეჯგუფებად („თბილ.“). [სადღესასწაულო გატრობის] უკეთ ორგანიზაციისა და მოსახლეობის მზარდი მოთხოვნების სრულად დაკმაყოფილების მიზნით განხორციელდა მრავალი... ღონისძიება („თბილ.“). პირადი გამორჩენის მიზნით რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ სავაჭროდ გამგზავრებულ პირებს შორის ამ მეურნეობის ათი მუშა აღმოჩნდა („კომ.“).

მიზნით სიტყვის გამოყენება ამგვარ გამოთქმებში რუსულის კალკია და ზოგჯერ საეხებით გაუმართლებელი (მხედველობაში გვაქვს ისეთი შემთხვევები, როცა სალიტერატურო ენაში მიზნის გარემოების გადმოსაცემად ერთადერთი მართებული ფორმა მიმღობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმაა)¹⁷, მაგრამ მას (**საწყისის ნათესაობითის ფორმა + მიზნით** კონსტრუქციას) ალბათ ყოველთვის გვერდს ვერ აუფლით. საქმე ეხება ისეთ შემთხვევებს, როცა საწყისის მსაზღვრელად ზედსართავი ან ზმნიზება ახლავს.

ღ) ზოგჯერ -თვის თანდებულებიანი საწყისის თავიდან ასაცილებლად სასურველ შედეგს იძლევა მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების გამოყენება. მაგალითად:

¹⁷ მაგალითად, ასეთ წინადადებებში: „[ისინი] არ მუშაობენ თავიანთი იდეური ცოდნის დონის ამაღლების მიზნით“ (უნდა იყოს: **ასამაღლებლად**, „ახ.“). „... ესაზავდით ღონისძიებებს არსებულ ნაკლოვანებათა გამოსწორების მიზნით“ (უნდა იყოს: **გამოსასწორებლად**, „ახ. ცხოვრ.“).

ღირს ჯანღონით საესე ვაყაყების ასე წიორულზე მოცდენა? რამდენი უნდა გამოიმუშაონ? ეყოფათ კი ნორმალური არსებობისათვის, ცოლ-შვილის რჩენისთვის? („თბილ.“).

აჯობებდა ასე: ... ეყოფათ კი იმისათვის, რომ ნორმალურად იცხოვრონ, ცოლ-შვილი არჩინონ?

ე) და კავშირით შეერთებული ორი მიზნის გარემოება არ შეიძლება სხვადასხვა ფორმით იქნეს წარმოდგენილი წინადადებაში. მაგალითად:

კულტურული სათოხნი კულტურების მწკრივების გასაფხვიერებლად და ნიადაგში სასუქების შეტანისთვისაა განკუთვნილი („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: კულტურულს სათოხნი კულტურების მწკრივების გასაფხვიერებლად და ნიადაგში სასუქების შესატანად იყენებენ.

ვ) ბუნებრივი გამოთქმებია იბრძვის მშვიდობისათვის, მიწის ყოველი მტკაველისათვის; მწვავე ბრძოლა მიმდინარეობს საპრიზო ადგილებისათვის, ოქროს მედლებისათვის; ემზადება გამოცდებისათვის... ამივე შინაარსის შემცველი და ასევე ბუნებრივი გამოთქმებია იბრძვის მშვიდობის დასაცავად, მიწის ყოველი მტკაველის დასაცავად; მწვავე ბრძოლა მიმდინარეობს საპრიზო ადგილების მოსაპოვებლად, ოქროს მედლების მოსაპოვებლად; ემზადება გამოცდების ჩასაბარებლად.

ერთი და იგივე შინაარსი სხვადასხვა ენობრივი საშუალებებით არის გადმოცემული: -თვის თანდებულიანი არსებითი სახელით (ან გარსებითებული საწყისით) და ნათესაობითში დასმული იმავე სახელითა და მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმით. მაგრამ ასეთი ბუნებრივი წყვილები ენაში ყოველთვის არ გვაქვს. მხოლოდ -თვის თანდებულიანი სახელი ან საწყისი სასურველი შინაარსის გადმოსაცემად საკმარისი არ არის და ამიტომ დაუმთავრებელი აზრის შემცველია შესიტყვებები მონაწილეობისთვის, გამარჯვებისთვის გაემგზავრა; მოსავლისათვის იბრძვის, სამძიმრისათვის მივიდა. სახელსა და ზმნას შორის საჭიროა შუამავალი რგოლი მიმღეობის ვითარებითი ბრუნვის ფორმის სახით. სახელდობრ, ასე: მონაწილეობის მისაღებად, გამარჯვების მოსაპოვებლად გაემგზავრა; მოსავლის მოსაწევად, მოსაყვანად იბრძვის; სამძიმრის სათქმელად მივიდა. მაგალითად:

ამ დღეებში მსოფლიოს ჩემპიონი აშშ-ში (კალიფორნია) გაემგზავრება ვაჟთა დიდ სიერთაშორისო ტურნირში მონაწილეობისათვის (უნდა იყოს: მონაწილეობის მისაღებად) („კომ.“). ამერიკის შეერთებულ შტატებში ქვეყნის ღია პირველობაში... მონაწილეობისთვის (უნდა იყოს: მონაწილეობის მისაღებად) გაემგზავრენ... ალექსანდრე მეტრეველი და თეიმურაზ გაქულია („კომ.“). მონრეალში გამარჯვებისთვის (უნდა იყოს: გამარჯვების მისაპოვებლად) მივემგზავრებით („ილელი“). უხვი მოსავლისათვის (უნდა იყოს: მოსავლის მოხავეყნად, მოსაწევად) ბრძოლას თავიდანვე ენერგიულად შევუდექით („განთ.“, ეანი). ადამიანის გარდაცვალების დღიდან დაკრძალვამდე სამძიმრისათვის (უნდა იყოს: სამძიმრის სათქმელად) მისულთ განუწყვეტლოვ იწვევენ სუფრასთან („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ.: როცა სამძიმრის სათქმელად წარვდგებით ჩვენ, მამამ აღარ დაგვაცალა და გვითხრა: „ამაო ყოველივე სამძიმარი, ჩემთვის ნუგეში აღარ არის“ (ილია).

2. -თვის თანდებულიანი სახელები უთანდებულო მიცემითის ნაცვლად

[შთავრობა] დიდ ყურადღებას იჩენს საბჭოთა ხალხის შრომისა და დასვენების პირობების სულ უფრო გაუმჯობესებისათვის („გამარჯვ. გზა“). სკკბ და შთავრობა შეუჩვენებელ ყურადღებას იჩენენ მოზარდი თაობის კომუნისტური სულისკვეთებით აღზრდისათვის („გამარჯვ. გზა“).

ყურადღება იჩენს ზმნასთან მზრუნველობის მნიშვნელობით იხმარება: **ყურადღებას იჩენს ნიშნავს მზრუნველობას იჩენს, ყურადღებანი** ვისიმე მიმართ. **ყურადღებას იჩენს** სინტაგმის წევრად ბუნებრივი ჩანს ადამიანის აღმნიშვნელ სახელებთან. მაგ.: **ყურადღებას იჩენს ავადმყოფის მიმართ, მოხუცი მშობლების მიმართ, მოზარდი თაობის მიმართ...**

ზემოთ წარმოდგენილი კონტექსტებისათვის კი უფრო ბუნებრივი იქნება **ყურადღებას მიაქცევს** შესიტყვების გამოყენება. **ყურადღების მიქცევა** უფრო ნეიტრალურია „ყურადღებათმისაქცევი“ საგნების მიმართ. **ყურადღება შეიძლება მიაქციოთ** ადამიანს, ცხოველს, ნივთს, წესრიგს, საყოფაცხოვრებო პირობის გაუმჯობესებას, **მოზარდი თაობის აღზრდას...**

ასე რომ, ზემოთ წარმოდგენილი წინადადებები ასე უნდა გასწორდეს: დიდ ყურადღებას აქცევს ხალხის შრომისა და დასვენების პირობების გაუმჯობესებას; ყურადღებას აქცევს მოზარდი თაობის კომუნისტური სულისკვეთებით აღზრდას.

3. -თვის თანდებულიანი სახელები უთანდებულო ნათესაობითის ნაცვლად

უთანდებულო ნათესაობითით უნდა შეიცვალოს -თვის თანდებ-

ბულიანი სახელები შემდეგ შესიტყვებებში: გადასახადი საქონლისათვის, ჩემპიონატი გუნდებისათვის, ნაწილები მანქანისათვის, სცენარი კინოკომედიისათვის, ნება გართობა-თამაშისათვის, ამინდი (მეორე) დღისთვის... უთანდებულო ნათესაობითი მსაზღვრელი სახელის ფუნქციას ასრულებს და სავსებით ბუნებრივ კონსტრუქციას ქმნის.

მაგალითად:

თუ მომხმარებელმა დროულად არ შეიტანა მორიგი გადასახადი ნისიად ნაყიდი საქონლისათვის, მის შალაზიის სასარგებლოდ გადაახდებიან ნებენ საურავს („თბილ.“).

უნდა იყოს: თუ... არ შეიტანა ნისიად ნაყიდი საქონლის მორიგი გადასახადი,...

ქუთაისში გაიმართა საკავშირო ჩემპიონატის მორიგი ტურის მატჩი ფეხბურთში „ა“ კლასის პირველი ჯგუფის გუნდებისათვის („კომ.“).

უნდა იყოს: ქუთაისში გაიმართა ფეხბურთელთა „ა“ კლასის პირველი ჯგუფის გუნდების საკავშირო ჩემპიონატის მორიგი ტურის მატჩი.

...პაქკორიამ 5 დღით გამანათესიუფლა (=გამათესიუფლა), რომ მანქანისათვის სათადარიგო ნაწილები მეყიდა („თბილ.“).

უნდა იყოს: ... რომ მანქანის სათადარიგო ნაწილები მეყიდა.

სცენარი კინოკომედიისათვის ეფი იანიცკიმ დაწერა („კომ.“).

უნდა იყოს: კინოკომედიის სცენარი.

როცა გაკვეთილების დამზადებას მორჩება და საშინაო საწერ დავალებასაც მოათავებს, მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა მისცეს მოსწავლემ თავს ნება გართობა-თამაშისათვის, ან საბავშვო გადაცემის რადიოთი მოსმენის, ან ტელევიზორთან დაჯდომისა და გარეშე ლიტერატურისათვის („სოფლ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: ... მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა მისცეს მოსწავლემ თავს გართობა-თამაშის, საბავშვო გადაცემის რადიოთი მოსმენის, ტელევიზორის ყურებისა და მხატვრული ლიტერატურის კითხვის ნება.

უწესრიგობის ანალიზის შემდეგ სპეციალისტებმა შესაძლებლად მიიჩნიეს ნება დაერთოთ მთვარეზე კაბინის დაჯდომისათვის („კომ.“).

უნდა იყოს: ... შესაძლებლად მიიჩნიეს მთვარეზე კაბინის დაჭ-
ლომის ნება დაერთოთ.

უფელ საღამოს ცენტრალური ტელევიზიის პოპულარული პროგრამა „ერე-
მია“ მთავრდება მეორე დღისთვის ამინდის პროგნოზით („თბილ.“).

უნდა იყოს: ... „ერემია“ მთავრდება მეორე დღის ამინდის
პროგნოზით.

გაზეთ „კომუნისტის“ ერთ-ერთ ნომერში მოთავსებული იყო
სამი განცხადება, რომლებითაც სამი უმაღლესი სასწავლებლის —
უნივერსიტეტის, უცხო ენათა პედაგოგიური ინსტიტუტისა და პოლი-
ტექნიკური ინსტიტუტის — რექტორატი დაინტერესებულ მკითხ-
ველს აუწყებდა, „... რომ დაიწყო მსმენელთა მიღება მო-
სამზადებელ კურსებზე იმ პირობათვის, რომლებსაც სურთ
შესვლა უნივერსიტეტის (ინსტიტუტის) დღის, საღამოს და დაუს-
წრებელ განყოფილებებზე“.

მსმენელთა მიღება პირთათვის — უაზრო შესიტყვებაა. უნდა
იყოს: მსმენელად მიღება მოსამზადებელ კურსებზე იმ პირებისა.

4. -თვის თანდებულიანი სახელი უთანდებულო მოქმედებითის ნაცვლად

... გათანაბრებულია იაფფასიანი და ძვირფასი ჭიშების ხეების მოჭრის-
თვის მიყენებული ზარალის ანაზღაურების ოდენობა („ახ. ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: მოჭრით (ან მოჭრის შედეგად) მიყენებული ზა-
რალი.

არც ამის შემდეგ შეუწუხებია თავი შრომისათვის („სოფლ-
ცხოვრ.“).

უნდა იყოს: არც ამის შემდეგ შეუწუხებია თავი მუშაობით.

5. -თვის თანდებულიანი სახელი -ზე თანდებულიანი სახელების ნაცვლად

სასადილოში ერთი კვირის მენიუს შემოწმებით დადგინდა, რომ აქ ძირითა-
დად ზორციან კერძებს ამზადებენ, სრულიადაც არ უიჭრობენ იმისა-
თვის, რომ მომხმარებელს მიაწოდონ თევზეული, ნამცხვარი, კომპოტი, კისელი
(„კომ.“). აღარას ვაძაბობ ცალკეული პასაჟებისთვის („ციხე.“).

ფიქრობს, ამბობს ზნნები სინტაგმის წევრად -ზე თანდებულის სახელს ითხოვს: ფიქრობს იმაზე, ამბობს პასაჟებზე (ან პასაჟების შესახებ). შდრ.: „რატომღაც კაცი არ ფიქრობს იმაზე, რომ საკმაო რაოდენობით ჰქონდეთ რძის პროდუქტები“ („კომ.“, იგივე სტატია).

6. -თვის თანდებულის სახელი -გამო თანდებულის სახელის ნაცვლად

მიზეზის გარემოების გამოხატვის ერთ-ერთ საშუალებას ძველ ქართულში -თვის თანდებულ წარმოადგენდა¹⁸. მას ამ ფუნქციით ზოგჯერ -გამო თანდებული ენაცვლებოდა. სინტერესო მასალას იძლევა ამ თვალსაზრისით ითხთავის რედაქციები. მაგალითად, აღიშინოთხთავის -თვის თანდებულის ფორმას ჯრუჟ-პარხლისაში -გამო თანდებულის ფორმა ენაცვლება: „ამისთვის უნდა პილატეს განტეება მისი“ C ი 19,12 და „ანის გამო უნდა პილატეს განტეება მისი“ DE¹⁹.

თანამედროვე ქართული მიზეზის გარემოების გადმოსაცემად უპირატესობას გამო თანდებულს ანიჭებს²⁰. ასე რომ, -თვის თანდებულის ფორმების გამოყენება ამ ფუნქციით სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით გამართლებული არაა.

დასაჯეს, გაასამართლეს, მოხსნეს, საყვედური გამოუცხადეს, დააკავეს, დააჯარიმეს სემანტიკის ზნნებთან საწყისები უმჯობესია -გამო თანდებულთ ვიხმართ:

საკლემურნო ვაქრობის წესების დარღვევისათვის (უნდა იყოს დარღვევის გამო) დასჯილი არიან ვ. ახვლედიანი და სხვ. („თბილ.“). იგი გაასამართლეს ქრთმის აღებისათვის (უნდა იყოს აღების გამო) („კომ.“). ... ფ. ასლანოვი ვაქრობის წესების უხეში დარღვევისათვის (უნდა იყოს დარღვევის გამო) გადაყენებულია სამუშაოდან (აჯობებდა: გადაყენებულია თანამდებობიდან ან განთავისუფლებულია სამუშაოდან) („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ. იმავე სტატიაში: პ. ნერაბიშვილი ვაქრობის წესების დარღვევის გამო გადააყენეს სამუშაოდან, ასისტენტი ქორის მოკვლისთვის (უნდა იყოს მოკვლის გამო) დააჯარიმეს („ლიტ. საქ.“).

¹⁸ ა. მარტიროსოვი, თანდებული ქართულში, იკვ. თბ. 1946, გვ. 223; ა. კიზირია, მარტივი წინადადების შედგენილობა ძვ. ქართულში, თბ., გვ. 322.

¹⁹ ა. კიზირია, დასახ. ნაშრ., გვ. 322.

²⁰ ლ. კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, თბ., 1966, გვ. 152.

არ არის სწორი -თვის თანდებულებიანი არსებითი სახელის გამოყენება მიზეზის გარემოებად. კავშირი სახელსა და ზმნას შორის გაშუალებული უნდა იქნეს საწყისით და, მასთან, როგორც ზემოთ ითქვა, უბირატესობა -გამო თანდებულს უნდა მიენიჭოს. მაგალითად:

ვ. თურმანიძეს ქრთამისთვის (უნდა იყოს: ქრთამის აღება გამო) მიესაჯა 10 წლით პატიმრობა. ს. ბასილაძეს... ქრთამისთვის (უნდა იყოს: ქრთამის აღების გამო) მიესაჯა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა („კომ.“).

-335

1. -გან თანდებულებიანი ნათესაობითისა და -გან თანდებულებიანი მოქმედებითის მონაცვლეობა

-გან თანდებული ორ ბრუნვას ითხოვს — ნათესაობითისა და მოქმედებითს. ნათესაობითში დასმული -გან თანდებულებიანი სახელი გვიჩვენებს მოქმედების ჩამდენს. წყაროს, თუ ვისგან, რისგან მიმდინარეობს ზმნით გამოხატული მოქმედება; მასალას, რისგანაც რაიმე კეთდება; ასევე რაიმესაგან გამოყოფას, მოშორებას, მოცილებას²¹. ეს სახელები უპასუხებენ კითხვას: ვისგან? რისგან? და წინადადებაში პირმიუპირთავე დამატების ფუნქციას ასრულებენ. მაგალითად:

მაგრამ არ მიკვირს ბრძენი ნესტორის შვილისაგან („ცისკ.“). რა ნაჭრისაგანაც არ უნდა შეიკვროს ეს ქელი, მისი ღირებულება... რ მანეთს არ გადაამეტებს („თბილ.“). ამას წინათ თავის ტკივილებითსაგან მომარჩინათ (გ. ლეონ.).

მოქმედებით ბრუნვაში დასმული -გან თანდებულებიანი სახელი გვიჩვენებს მოქმედების საწყის პუნქტს სივრცესა და დროში²².

²¹ თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, თბილისი 1970, გვ. 99; ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, გვ. 621; ა. მარტიროსოვი, თანდებული ქართულში, იკე, I, თბილისი, 1946, გვ. 229; ი. იმნაიშვილი, სახელთა ბრუნება და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში, თბილისი, 1957, გვ. 343; ა. კიზირია, მარტივი წინადადების შედგენილობა ძველ ქართულში, თბილისი, 1963, გვ. 203.

²² თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, გვ. 99; ა. შანიძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 74; ქ. მორენიძე, -გან თანდებულებიანი მოქმედებითი ბრუნვის ფუნქციისათვის ძველ ქართულში, იკე, I, 1946, გვ. 195—302; ა. მარტიროსოვი, დასახ. ნაშრ., გვ. 230; თ. შარაძენიძე, მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვების წარმოება და ფუნქციები ძველ ქართულში, სახელის ბრუნვის ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, I, გვ. 414; ი. იმნაიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 321; ა. კიზირია, დასახ. ნაშრ., გვ. 294.

უპასუხებს კითხვას: **საიდან? რა დროიდან?** და წინადადებაში ადგილისა და დროის გარემოების ფუნქციის ასრულებს²³.

მაგალითად:

ამას წინათ ბამიდან საქართველოში შეებულებით ჩამოსული სტუმრები მატნის საშუალო სკოლის მოსწავლეებს ეწვივნენ (აკომ.“). [იგი] სატვირთო მანქანით სოფლიდან გაუჩინარდა (აკომ.“). დილიდანვე თოკა დაიწყო („ფელო“).

ძველ ქართულში -გან თანდებულისანი ნათესაობითისა და მოქმედებითის გამოყენების არე განსხვავდება ახალი ქართულისაგან²⁴.

-გან თანდებულისანი მოქმედებითი, რომელიც ახალ ქართულში გამონაკლისის გარეშე სივრცეში დაწყებითობას გვიჩვენებს, ძველ ქართულში იშვიათად გვხვდება. ძველ ქართულში ამ ფუნქციას, როგორც წესი, უთანდებულო მოქმედებითი და -გან თანდებულისანი ნათესაობითი ასრულებს. ამ თვალსაზრისით საინტერესო მასალას იძლევა ოთხთავის რედაქციები — აღიშის ოთხთავის უთანდებულო

²³ როგორც ცნობილია, ფონეტიკური პროცესების (ასიმილაცია, ზერის დაკარგვა) მოქმედების შედეგად ბრუნვის (ი)თ ნიშანმა და -გან თანდებულმა ურთიერთმეზობლობაში ცვლილება განიცადა და (ი)თ+გან დაბოლოებისაგან ახალ ქართულში (ი)დან დაბოლოება მივიღეთ: (ი)თ+გან—(ი)დ+გან—(ი)დან. მაგ.: ქალაქ-ით-გან → ქალაქ-იდ-გან → ქალაქ-იდან, წყარო-თ-გან—წყარო-დ-გან—წყარო-დან. ქართულ წერილობით ძეგლებში ფორმაციების სამივე საფეხური დასტურდება.

-(ი)დან დაბოლოებას თანდებულს ვერ ვუწოდებთ (მის შემადგენლობაში თანდებულის გარდა ბრუნვის ნიშანიც შედის — იგი თანდებულისა და ბრუნვის ნიშნის შერწყმის შედეგად მიღებული ერთეულია), არც საქიროება ამისა, (ი)დან დაბოლოების მქონე სახელი -გან თანდებულისანი მოქმედებითია (იხ. ვ. თ. ფ. ურია, ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართველურ ენებში, შრომები, III, თბილისი, 1979, გვ. 53).

²⁴ ვემყარებით ნაშრომებს: ქ. ძოწენიძე, -გან თანდებულისანი მოქმედებითი ბრუნვის ფუნქციისათვის ძველ ქართულში, იკვ, I; ა. მარტიროსოვი, თანდებული ქართულში, იკვ, I; მისივე, მიცემითი და ნათესაობითი ბრუნვების წარმოება და ფუნქციები ძვ. ქართულში, სახელის ბრუნების ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, I; თ. შარაძენიძე, მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვების წარმოება და ფუნქციები ძველ ქართულში, სახელის ბრუნების ისტორიისათვის ქართველურ ენებში, I; ი. იმნაიშვილი, სახელთა ბრუნება და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში, 1957; ა. კიხირია, მარტივი წინადადების შედგენილობა ძველ ქართულში, 1963; ლ. კვაჭაძე, თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, 1966; თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, 1970.

მოქმედებითს ჯრუჟ-პარხლისაში -გან თანდებულიანი ნათესაობითი შეეფარდება. მაგ.: „მაცადე და აღმოგილო წუელი ეგე თ უ ა ლ ი თ შე ნ ი თ“, მ. 7, 4 C, მაგრამ: „მაცადე, აღმოგილო წუელი თ უ ა ლ ი - ს ა გ ა ნ შე ნ ი ს ა“, DE.

ასე რომ, -გან თანდებულიანი ნათესაობითის გამოყენების არე ძველ ქართულში გაცილებით უფრო ფართო იყო (იგი წინადადებაში პირმიუმართავი დამატების გარდა ადგილის გარემოების ფუნქციასაც ასრულებდა), ვიდრე -გან თანდებულიანი მოქმედებითისა, რომლის დანიშნულებაც თავდაპირველად, როგორც ჩანს, მხოლოდ დროში დაწყებითობის ჩვენება იყო (დროში დაწყებითობას უთანდებულო მოქმედებითიც გადმოსცემდა).

მას შემდეგ, რაც საერთო წარმომავლობის მქონე ბრუნვების — ნათესაობითისა და მოქმედებითის — ფუნქციური დიფერენციაცია უფრო ხელშესახები გახდა, -გან თანდებულიანმა მოქმედებთმა სივრცეში დაწყებითობის გამოსახტვა იკისრა, -გან თანდებულიანმა ნათესაობითმა ამ ფუნქციაზე მთლიანად აიღო ხელი, ხოლო უთანდებულო მოქმედებითი აქა-იქ XIX საუკუნემდე შემორჩა ენას. მაგ.: „ფ შ ა ვ ი თ (=ფშავიდან) მოვიდეს ლაშქარი“ (ვაჟა)²⁵. თანამედროვე ქართულში უთანდებულო მოქმედებითის გამოყენებას სივრცეში დაწყებითობის გამოსახტავად წმინდა სტილისტიკური ფუნქცია აკისრია. მაგ.: „მზე ო კ ე ა ნ ი თ (=ოკეანიდან) ამოვა მძიმედ, გაბრწყინდებაან შორეული ზღაპრული მთები“ (ა. კალანდ.).

თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში მოქმედი წესის თანახმად, თუ სახელი იგუებს კითხვას ვისგან? რისგან?, იგი -გან თანდებულიან ნათესაობითში უნდა დაისვას (მაგ.: წერილი დედი-საგან მიიღო, მოულოდნელობისაგან გაფითრდა, მარმარილოსაგან გამოაქანდაკა); თუ სახელი იგუებს კითხვას საიდან?, იგი -გან თანდებულიან მოქმედებითში უნდა დაისვას (წერილი სოფლიდან მიიღო). როგორც უკვე ითქვა, -გან თანდებულიან ნათესაობითში დასმული სახელი წინადადებაში პირმიუმართავი დამატების ფუნქციას ასრულებს, -გან თანდებულიან მოქმედებითში დასმული სახელი —

²⁵ თანამედროვე ქართულში უთანდებულო მოქმედებითის შესახებ საუბრისას მხედველობაში არა გვაქვს მისი გამოყენების შემთხვევები ადგილის ზმნისართებასა (ზევით, ქვევით...) და ქვეყნის მხარეების სახელებში (აღმოსავლეთით, დასავლეთით, ჩრდილოეთით, სამხრეთით), რადგანაც აქ მას სადაობითის, ლოკატივის (და არა სივრცეში დაწყებითობის, გამოსვლითის, აბლატივის) ფუნქცია აქვს. უპასუხებს კითხვას სად? და არა საიდან? (მაგ.: აღმოსავლეთით (სად?) ტყით დაფარული ფერდობები მოჩანდა).

ადგილის გარემოებისა. მაგრამ ის სიძნელე, რომელიც ხშირად პირ-
მიუმართავი დამატებისა და გარემოების ერთმანეთისაგან გარჩევას
ახლავს, აქაც იჩენს თავს და, მიუხედავად იმისა, რომ კითხვები **ვის-
გან? რისგან და საიდან?** ბრუნვის ფორმათა ამორჩევის კარგ საკონ-
ტროლო საშუალებას წარმოადგენს, მართებული ფორმის შერჩევა,
არც თუ იშვიათად შიინც ჭირს. ეს პრესის ენაშიც შეინიშნება.

თანამედროვე ქართულში უკვე **-გან** თანდებულიანი მოქმედე-
ბითი იფართოებს გამოყენების სფეროს. ამიტომ **-გან** თანდებულია-
ნი ნათესაობითის ნაცვლად საეჭვო **-გან** თანდებულიანი მოქმედები-
თების მოჭარბება შეიმჩნევა. საპირისპირო მოვლენა კი, როცა მო-
სალოდნელი **-გან** თანდებულიანი მოქმედებითის ნაცვლად **-გან** თან-
დებულიანი ნათესაობითი გვაქვს, იშვიათია. განვიხილოთ ეს შემ-
თხვევები.

ა) წავიდა, იცოდა ზმნებთან სინტაგმის ერთ-ერთ წევრად ად-
მიანის აღმნიშვნელი სახელები **-გან** თანდებულიან ნათესაობითში
დაისმის (ეს სახელები წინადადებაში პირმიუმართავი დამატების
ფუნქციას ასრულებენ), ხოლო ადგილისა და კონტექსტით მასთან
გათანაბრებული სემანტიკის მქონე სახელები — **-გან** თანდებულიან
მოქმედებითში (ეს სახელები წინადადებაში ადგილის გარემოების
ფუნქციას ასრულებენ). მაგ.: **დავითსაგან, ამხანაგისაგან, მეზობლი-
საგან, ნათესავისაგან, დედისაგან, ჩემგან...**²⁶ წავიდა. მაგრამ: **სოფ-
ლიდან, ქალაქიდან, თეატრიდან, სპექტაკლიდან, კონცერტიდან, ლექ-
ციიდან, გაკვეთილიდან...** წავიდა (გამოვიდა). ასევე: **დავითსაგან,
ამხანაგისაგან, მეზობლისაგან, დედაჩემისაგან... ვიცოდა**²⁷. მაგრამ:
**წინა გაკვეთილიდან, წინა მასალიდან, საქართველოს ისტორიიდან...
ვიცოდი.**

ამის მიხედვით **-გან** თანდებულიანი მოქმედებითი არასწორად
არის ნახმარი წავიდა, იცოდა ზმნებთან შემდეგ მაგალითებში:

დილით, შაკადან (უნდა იყოს: **შაკასაგან**) რომ წამოვედი..., მანქანა
ნელი სვლით გამზირს გაფუყეხე (ცისკ.)²⁸.

ეს ავტორიდან (უნდა იყოს: **ავტორისაგან**) ვიცოდი („ცისკ.“).

-გან თანდებულიანი ნათესაობითით უნდა შეიცვალოს ასევე
-გან თანდებულიანი მოქმედებითები შემდეგ მაგალითებში:

²⁶ ჩემ- ნათესაობითის ფუძეა.

²⁷ სხვათა შორის, კითხვის დასმისას **საიდან იცი? ან ვინ გითხრა? ვაშობთ.
ვისგან იცი?** — არა გვაქვს.

გამოწვევას ფიშერი დათხმდა, მაგრამ ბრაზილიელლებიდან (უნდა იყოს: **ბრაზილიელებისაგან**) მოითხოვდა... 200000 დოლარს („კომ.“).

სასოფლო საბჭომ გადაჭარბებით გაანადგა (— შეისრულა) მოსახლეობიდან (უნდა იყოს: **მოსახლეობისაგან**) სახელმწიფოსთვის ხორცის, ... ყურძნის მიყიდვის დავალებები („გამარჯვ. გზა“).

მოსახლეობიდან (უნდა იყოს: **მოსახლეობისაგან**) წიგნების შემოწირვის ბიბლიოთეკა თანდათან მდიდრდებოდა („სკ. და ცხოვრ.“).

ექვე განვიხილავთ სოფლის მეურნეობის ლექსიკონისათვის დამახასიათებელ ერთ შესიტყვებას **ძროხიდან, ცხერიდან... მიიღო**. ეს შესიტყვება ერთხანს -ზე თანდებულისანი ფორმით იყო გავრცელებული: **ძროხაზე, ცხვარზე, ქუბზე, დედალზე მიიღო** (შდრ. რუსული **надонли на корову**). გვხვდება ნათესაობითში დასწული -**გან** თანდებულისანი ფორმითაც **ძროხისაგან, ცხვისაგან მიიღო**. უპირატესობა ამ უქანასკნელს უნდა მიენიჭოთ (იხ. აგრ. გვ. 186).

მაგალითები:

პირველმა თითოეული (უნდა იყოს: თითოეული) ფურცლიდან (უნდა იყოს: **ფურისაგან**) მიიღო 2700კგ რძე („ხაჭ. ავტ.“). თითოეული საფურცელე ძროხიდან (უნდა იყოს: **ძროხისაგან**) მიიღეს 755 კილოგრამი რძე, 100 ძროხაზე (უნდა იყოს: **ძროხისაგან**) მიღებულ იქნა 63 ხბო, 100 დედაცხერიდან (უნდა იყოს: **დედაცხვისაგან**) — 32 ზატკანი, ხოლო თითოეული ცხერიდან (უნდა იყოს: **ცხვისაგან**) მატყლის ნაპარსმა 0,950 კილოგრამი შეადგინა („სოფლ. ცხოვრ.“). შდრ.: თითოეული საფურცელე ფურცისაგან გვემის ზევით ჩამოწვეულილია 190 კილოგრამი რძე („გამარჯვ. გზა“).

ადგილის სემანტიკის შქონე სახელი კი შესიტყვების წევრად მიიღო ზმნასთან, -**გან** თანდებულისანი მოქმედებითში დაისმის. მაგ.: ამ ნაკვეთიდან სარეკორდო მოსავალი მიიღეს (მოიწიეს).

ბ) ნაყოფი, თესლი, ხორცი, ფქვილი, პლასტმასა... ქვემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში მახალაა, რომლისგანაც რაღაც კეთდება, მზადდება, ცხვება, იჭრება... ეს სახელები წესის მიხედვით -**გან** თანდებულისანი ნათესაობითში ისმის. -**გან** თანდებულისანი მოქმედებითის გამოყენება ამ ფუნქციით მართებული არ არის:

... ასკლის ნაყოფიდან (უნდა იყოს: **ნაყოფისაგან**) შეგვიძლია დავამზადოთ ნაყენი („სოფლ. ცხოვრ.“). ჭინჭრის ფოთლებიდან (უნდა იყოს: **ფოთლებისაგან**) წამალი ასეთი წესით უნდა მოვაამზადოთ („სოფლ. ცხოვრ.“). თესლიდან (უნდა იყოს: **თესლისაგან**) წამლის მომზადების წესი ასეთია („სოფლ. ცხოვრ.“). კურდღლის ხორციდან (უნდა იყოს: **ხორცისაგან**) შეიძლება დამზადდეს... გემრიელი კერძები („სოფლ. ცხოვრ.“). ამ დღეს... შემინდგერობის მფარველ ღმერთებს პირველ თავთავებსა და ახალი

ხორბლის ფქვილიდან (უნდა იყოს: ფქვილისაგან) გამომცხვარ პირველ პურს სწირავენ (,,თბილ.“). ფულერმა დაამუშავა გუმბათის პროექტი გამკვირვალე პლასტმასებიდან (უნდა იყოს: პლასტმასებისაგან) („ცისკ.“); სიუჟეტური აპლიკაცია ფერადი ქაღალდებიდან (უნდა იყოს: ქაღალდებისაგან) („კომ.“).

ასევე: გამოჭრა, შეყრა ქსოვილისაგან, გამოაქანდაკა მარმარილოსაგან, ჩამოასხა ბრინჯაოსაგან, ლითონისაგან, გამოკვეთა ხისაგან.

მასალად გამოყენებული საბელისათვის ბრუნვის ფორმის შერჩევა თითქოს ძნელი არ უნდა იყოს და მაინც დარღვევათა მეტი წილი სწორედ ამ სახისაა.

გ) ისეთ ზმნებს, რომელთაც გამოყოფა-მოშორება-მოცილებების (ე. ი. რომელთაც პირდაპირი თუ გადატანითი მნიშვნელობით რაიმესთან კავშირის, საერთო რგოლის გაწყვეტის) გაგება აქვთ, შესიტყვების წევრად -გან თანდებულისანი ნათესაობითი უნდა შეეუწყუთ. ასეთებია: თავის დაღწევა, განცალკევება, იზოლირება, ხსნა; ასევე: განთავისუფლება, დაშორება, გამოირჩევა, განსხვავება, დარჩენა, გადაღება.

მაგალითები:

ემინომა გაქცევით სცადა პასუხისმგებლობიდან (უნდა იყოს: პასუხისმგებლობისაგან) თავის დაღწევა („კომ.“). [მან] თავი დააღწია ამხანაგის პარაშუტის თოკებიდან (უნდა იყოს: თოკებისაგან) („კომ.“). მიწა არაბული ამას წინათ გვეწვია და ზვავიდან გადაარჩენის (უნდა იყოს: ზვავისაგან თავის დაღწევის) ამბავი მოგვითხრო („კომ.“). მოზინდარებმა არაერთხელ დააყენეს... სანიადრე ქსელის საკანალიზაციო ქსელიდან (უნდა იყოს: ქსელისაგან) განცალკევების საკითხი („თბილ.“). ასეთი ავადმყოფური რეაქცია აღმოცენდება მაშინ, როცა ბავშვი მოულოდნელად იზოლირებული აღმოჩნდება დედისაგან, ოჯახისაგან, შეჩვეული ადგილიდან (უნდა იყოს: ადგილისაგან) ან შეგუებული გარემოდან (უნდა იყოს: გარემოსაგან) („სოფლ. ცხოვრ.“). [მისი] გამოსწორება საზოგადოებიდან (უნდა იყოს: საზოგადოებისაგან) იზოლირების გარეშე შეუძლებელი გახდა („სოფლ. ცხოვრ.“). ...თუ რამე მიხსნიდა გაჭირვებიდან (უნდა იყოს: გაჭირვებისაგან), ეს იქნებოდა მხოლოდ ჩოგბურთი („ლელო“). [ხიდის] წესრიგზე (უნდა იყოს: წესრიგში) მოყვანა ამ გასაჭირიდან (უნდა იყოს: გასაჭირისაგან) გვიხსნის („სოფლ. ცხოვრ.“). ამბობენ, აღამაინი პირუტყვი იდან (უნდა იყოს: პირუტყვისაგან) იმითაც გამოირჩევა, რომ გაიცინება შეუძლია („ლენინელი“). (შდრ.: „ეს მანქანები თავისი წინამორბედისაგან დიდი მწარმოებლობით გამოირჩევიან“, „თბილ.“, ასევე: თავისი თანატოლებისაგან, ამხანაგებისაგან, ყველასაგან გამოირჩევა ნიჟიერებით; ძმისწულებს თავისი შვილებისაგან არ არჩევდა, არ ასხვავებდა). მხოლოდ ნაშრომი და ნაცარი

დარჩა... ბევრ საცხოვრებელ... შენობიდან (უნდა იყოს: ბევრი საცხოვრებელი შენობისაგან) („წინხვლა“). (შდრ.: „ბესიკის ბრწყინვალე გალუბისაგან მხოლოდ მოგონებდა დარჩა“ („კომ.“). იქნებ უცეკვოდ ცეკვითობის მივიწყება [სოლისტებს] კორდებალეტებიდან (უნდა იყოს: კორდებალეტისაგან) გადაედო („თბილ.“). ის მწვეველ განიცდიდა სამშობლოდან (უნდა იყოს: სამშობლოსაგან) დაშორებას („კომ.“). შორსა ვართ იმ აზრიდანაც (უნდა იყოს: აზრისაგანაც), რომ სტალიონზეც ისევე გასუსულები უნდა ვიხსნეთ, როგორც თეატრში („თბილ.“). (მაგრამ: ჩვენ ქალაქიდან, ცენტრიდან, რკინიგზის სადგურიდან (საიდან?) შორს ვართ, ე. ი. ტერიტორიულად მოცილებულები, დაშორებულები ვართ). ლოთები შორს საქიდან? (უნდა იყოს: ხავისაგან) („კომ.“). (შდრ.: შორს ვიტანამისაგან ბინძური ხელები!).

კოლმეურნეობის გამკეობამ... იგი გაათავისუფლა ინჟინერ-მექანიზატორის მოვალეობიდან (უნდა იყოს: მოვალეობისაგან, „სოფლ. ცხოვრ.“). [იგი] სრულიად თავისუფალია [შვილების] წინაშე პასუხისმგებლობიდან (უნდა იყოს: პასუხისმგებლობისაგან, „თბილ.“). შდრ. იქვე: აღმინი, ვინც (აჭობებდა: კაცი, რომელიც) საკუთარი შვილების წინაშე პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებიისათვის კანონების კოდექსში იტყება, ... აღბათ ყველაფერს იცადრებს.

ასევე: გაათავისუფლა გამგე-გამყიდველის მოვალეობისაგან, მჩაგვრელებისაგან, უცხოელი დამპყრობლებისაგან, მონობისაგან, მონობის უღლისაგან, ხელით შრომისაგან... მაგრამ: გაათავისუფლა სამუშაოდან, სამსახურიდან (შეიძლება სამუშაოდან, სამსახურიდან მოხსნა, დაითხოვა). მაგალითად:

მებუფეტე ა. ხუდოიანი განთავისუფლებულია სამუშაოდან („თბილ.“). აღმინისტრაცია ხშირად სამართლიანად ათავისუფლებს მუშაკს სამსახურიდან („თბილ.“). ... ხშირად სამუშაოდან სრულიად სამართლიანად მოხსნილი კვლავ აღუდგენიათ („თბილ.“). სამსახურიდან რამდენჯერმე მოუხსნიათ („თბილ.“).

სამუშაო, სამსახური ის ადგილია, ის დაწესებულება თუ ორგანიზაცია, სადაც ვმუშაობთ, ვმსახურობთ. აკი კითხვასაც ასე ვსვამთ: სად მიდინარ? სად იყავი? თუ ეს მართლაც ასეა და ამ სახელებში ადგილის ვაგებთა წინ წამოწეული, მაშინ მოცემული შესიტყვეებებისათვის -გან თანდებულიანი მოქმედებითი (სამსახურიდან, სამუშაოდან გაათავისუფლა) საესებით ბუნებრივი ფორმა ყოფილა.

ჩვეულებრივ, -გან თანდებულიანი მოქმედებითი გვხვდება პატიმრობიდან გაათავისუფლა (მაგ.: „საქართველოს სსრ უმაღლესმა სასამართლომ... არასრულწლოვანი ბ. პატიმრობიდან გაათავისუფლა“). „თბილ.“), თუმცა მოსალოდნელი და მარ-

თებული -გან თანდებულიანი ნათესაობითი (პატიმრობისაგან გაათავისუფლა) იყო. (შდრ.: მონობისაგან, კოლონიზატორთა პატონობისაგან გაათავისუფლა). ამგვარ წარმოებას, როგორც ჩანს, საბელის შინაარსობრივი გააზრინება — პატიმრის და, საერთოდ პატიმრობის გარკვეულ ადგილთან (საპატიმრობთან) დაკავშირება იწვევს. ე. ი. გვაქვს პატიმრობიდან გაათავისუფლა, მაგრამ: პატიმრობისაგან იხსნა (პატიმრის მდგომარეობა ააცილა, პატიმრობას გადაარჩინა).

დაბრუნება ზნნასთან -გან თანდებულიანი მოქმედებითი — პატიმრობიდან დაბრუნდა (მაგ.: „ვალაზე აღრე დაბრუნდა აგ. აღუაშვილი პ ა ტ ი მ რ ო ბ ი დ ა ნ“. „თბილ.“). — ბუნებრივი ფორმაა. შდრ. მსგავსი შესიტყვებები: ვადასახლებიდან, ჭარიდან, სამხედრო სამსახურიდან, ომიდან დაბრუნდა. პატიმრობა, ვადასახლება, ჭარი, სამხედრო სამსახური, ომი მნიშვნელობით ადგილის გარემოებებთან არის გათანაბრებული. ეს ის ადგილებია, სადაც სასჯელს იხდიან ან სამხედრო სამსახურს ვადიან. -გან თანდებულიანი მოქმედებითის გამოყენება ამგვარ გამოთქმებში ეჭვს არ იწვევს.

ცუდად შედგენილი შესიტყვებებია სამუშაოდან თავისუფალი დრო და თამაშიდან თავისუფალი იყო შემდეგ კონტექსტებში:

მაშინვე იშვა ინსტიტუტის ახალგაზრდობის შესანიშნავი თოსნობა — უსასყიდლოდ, საზოგადოებრივ საწყისებზე, სამუშაოდან თავისუფალი დროს დააპროექტეს დასახლების ერთ-ერთი უბანი (კომ.). ამ დღეს ვაღენტინა კოზლოვსკაია თამაშიდან თავისუფალი იყო (კომ.).

სამუშაოდან თავისუფალ დროს ნაცვლად აჯობებდა თავისუფალ დროს ან არასამუშაო საათებში. სხვა შემთხვევაში კონტექსტის შესაბამისად სამუშაოდან თავისუფალი დრო იქნებოდა შესვენების დრო, შვებულების დრო, უქმე დღე და სხვ.

ასევე: ნაცვლად გამოთქმისა თამაშიდან თავისუფალი იყო, შეიძლებოდა გვეთქვა: ამ დღეს კოზლოვსკაია თავისუფალი იყო ან არ თამაშობდა. ასეთი შეცვლით კონტექსტის არავითარი შინაარსობრივი ნიუანსი არ იკარგება.

დ) ზმნა შედგება -გან თანდებულიანი ნათესაობითს ითხოვს. მაგ.: შედგება მოწინავე ინტელიგენციისაგან, მუშა-მოსამსახურეებისაგან, სტუდენტებისაგან, მოსწავლე ახალგაზრდობისაგან, მშრომელი გლეხობისაგან; რთული მექანიზმისაგან, რკინა-ბეტონის კარკასებისაგან, სხვადასხვა ნაწილებისაგან; (კრებული) ცალკეული ნაშ-

რომებისაგან, ბოლო დროს გამოქვეყნებული ლექსებისაგან (მაგრამ: საილუსტრაციო მასალა ამოკრებილია ბოლო დროს გამოქვეყნებული ლექსებიდან).

2. -გან თანდებულნიან სახელები უთანდებულო ნათესაობითის ნაცვლად

... ჩაიკოვსკიამ ყაიშით დაამთავრა კახაბრიშვილთან X ტურიდან (უნდა იყოს: ტურის) გადადებულ პარტია („ლელი“). შემდეგ მსოფლიოს ჩემპიონმა ყაიშით დაასრულა პირველი ტურიდან (უნდა იყოს: ტურის) გადადებულ პარტია ტიშანთან („კომ.“). მეოთხე ტურიდან (უნდა იყოს: ტურის) გადადებულ პარტია... პესესთან (ვლერ) ყაიშით დაამთავრა („კომ.“).

ტურიდან გადადებული პარტიის გვერდით სპორტულ პუბლიკაციებში ტურში გადადებული პარტიაც გვხვდება (იხ. გვ. 196).

თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის სტუმრები იყვნენ მომღერლები კიევის ტარას შევჩენკოს სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრიდან და მოცეკვავეებში ლენინგრადის კირთვის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრიდან („ხოვლ. ცხოვრ.“).

აჯობებდა: თბილისის ... თეატრის სტუმრები იყვნენ კიევის... თეატრის მომღერლები და ლენინგრადის... თეატრის მოცეკვავეები.

ბნართან მდებარე კერძო სახლებში... ცხოვრობენ აფხაზეთის მოქალაქეები ს. მიკოიზიანი და ა. აფდისიანი სობუშის რაიონის სოფელ გუმისთიდან („კომ.“).

აჯობებდა: ... ცხოვრობენ აფხაზეთის ასსრ სობუშის რაიონის სოფელ გუმისთის მკვიდრნი.

აქ ცალკე დარბაზები აქვთ დათმობილი სახელმწიფო და პოლიტიკურ მოღვაწეებს, კინოვარსკვლავებს... გმირებს მსოფლიოს კლასიკოსთა ნაწარმოებებიდან („ლელი“).

აჯობებდა: მსოფლიოს კლასიკოსთა ნაწარმოებების გმირებს.

[იგი] ვაზაში დებს ცოლისაგან მოტანილ ყვავილებს („კომ.“).

აჯობებდა: ... ცოლის მოტანილ ყვავილებს. შდრ.: ქარის მოტანილს ქარი წაიღებსო (ანდ.).

ფაბრიკის აგან დამზადებული პროდუქცია ეგზავნება რეჩის ვარდნილი ჰესების, ძალოვანი კვანძის, კაზხალშენის... და სხვა სამართველოებს („ლიტ. საქ.“).

აჯობებდა: ფაბრიკის გამოშვებული პროდუქცია.

8. -გან თანდებულიანი სახელები უთანდებულო მოქმედებითის ნაცვლად

[უაშისტები] სობონენ და ანდგურებდნენ ადამიანის მარჯვენის აგან შექმნილ შედეგებს („თბილ.“).

მარჯვენა ამ კონტექსტში საშუალება, იარაღია, რომლითაც რაღაც იქმნება. ამიტომ იგი უთანდებულო მოქმედებითით უნდა იქნეს წარმოდგენილი: ადამიანის მარჯვენით შექმნილი.

საქარნო რაიონში თითქმის მთლიანად დამალი თევზის სუნის აგან (უნდა იყოს: სუნით) აქათებული წყალი მოდის („თბილ.“).

ერთი ქისტი ჭაბუკი გვერდა თმალთან: თეატრის გარეშე ცხოვრება ვერ წარმოიძღვნია. შირჩივთ, როგორ მოვიქცე, რომ თეატრში მისასვლელი გზა გავიკაფო. ვისარგებლებ შექმნევივით და გონივით უპასუხოთ ამ ჭაბუკს, საიდან დაიწყოს, რა გააკეთოს? („ახ. კომ.“).

კითხვა საიდან დაიწყოს? შეიძლება მაშინ დავსვათ, როცა სივრცეში საწყისი მომენტის ჩვენება გვანტერესებს. მოცემულ კონტექსტში კი ჭაბუკს აინტერესებს, ჭერ რა ისწავლოს — რით დაიწყოს. „შდრ. ვ. ი. ლენინის შრომის სახელწოდება „რით დავიწყოთ?“.

1. -გან თანდებულიანი სახელი -ზე თანდებულიანი სახელის ნაცვლად

დამოკიდებული ქეგლ-ში ასეა განმარტებული: რაც სხვა რამისგან განომდინარეობს, რაც სხვასთან არის დაკავშირებული, — სხვა რამით შეპირობებული, სხვას დაქვემდებარებული, არათავისთავადი.

დამოკიდებული²⁸ დამხმარე ზმნასთან ერთად სახელს -ზე თანდებულიანი მიცემითში ითხოვს. მაგ.:

ამ პრობლემის გადაწყვეტა უშუალოდ ჩვენზე არ არის დამოკიდებული („თბილ.“). ამასუა დამოკიდებული ნერვული სასტემის

²⁸ დამოკიდება ძე. ქართულში ჩამოკიდებას ნიშნავდა: „დამოკიდუნა იგინი ხეთთა ზედა ძელთა“, იხუ ნ. 10,26 (ილია აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, 1973).

ფუნქციური მდგომარეობა („სოფლ. ცხოვრ.“). ამ ბრძოლაზე დამოკიდებული იყო მთელი ფუნდური შეხვედრის ბედი („ლელა“).

ბოლო დროს პრესისა და სამეცნიერო ლიტერატურის ენაში მართებული -ზე თანდებულებანი კონსტრუქციის ნაცვლად გავრცელდა -გან თანდებულებანი კონსტრუქცია (დამოკიდებულია ჩემგან).

მაგალითად:

ხერხემლის ოსტეოქონდროზი... დამოკიდებული არ არის კუნძის ხასიათისაგან (უნდა იყოს: ხასიათზე) („სოფლ. ცხოვრ.“). მოთვარი და დამოკიდებული წინადადება ერთმანეთისაგან (უნდა იყოს: ერთმანეთზე) არიან დამოკიდებულინი („უფ სკოლაში“). [იგი] შეიძლება დამოკიდებული იყოს სუბიექტისაგან (უნდა იყოს: სუბიექტზე) („უფ სკოლაში“).

ასევე:

ყოველივე ჩემგან დამოკიდებული გავაკეთე, რათა ორთაბრძოლა შემდგარიყო („კომ.“). მსოფლიო კინემატოგრაფია ბევრად არის დამოკიდებული რეჟისორი ქალებისაგან („სობილ“)²⁹.

დამოკიდებულია + გან კონსტრუქციის გავრცელებას ხელს უწყობს რუსულის *зависит от кого-н., от чего-н.* კონსტრუქცია.

უარი თქვა შედგენილი შემასმენელი სინტაგმის წევრად -ზე თანდებულებანი სახელს ითხოვს: უარი თქვა მემკვიდრეობაზე, თეატრში წახვლაზე, დამპყრობლურ ომში მონაწილეობაზე. უარი თქვა + -გან კონსტრუქცია სათანადო რუსული გამოთქმის ცუდად თარგმნის შედეგია.

მაგალითად:

დაინგარიშებულა (უნდა იყოს: გამოახვარიშებულა), რომ მან უარი თქვა სარეკლამო შეკვეთებზე (უნდა იყოს: შეკვეთებზე), რომელსაც მეოთხედი მილიონი გირვანძა სტერლინგა უნდა მოეტანა მისთვის („ლელა“).

ნ. -გან თანდებულებანი სახელი -თვის თანდებულებანი სახელის ნაცვლად

მილიციამ ქალაქ სოხუმის საჯარო ქსელს ჩააბარა აბეკულებიდან ჩამორთმეული 1090 კილოგრამი შიმშილი... („კომ.“).

²⁹ მართალია, ეს წინადადებები სტილისტიკურად გაუმართავია, მაგრამ საინტერესოა მათზე გამოგადგება (აქიზებდა სათქმელი ასე გაუმართავია: ყველაფერი ედღონე იმისათვის, რომ ორთა ბრძოლა შემდგარიყო: მსოფლიო კინემატოგრაფია დიდად არის დავალებული რეჟისორი ქალებისაგან ან მსოფლიო კინემატოგრაფიის განვითარება დიდად არის დამოკიდებული რეჟისორ ქალებზე).

[ისინი] ცდილობდნენ ქუჩიდან გამოეგლიჯათ ეს უღიბლო არსებანი („ლელო“).

ჩამოართვა, გამოგლიჯა (მან მას ის) სამპირიანი ზმნებია. ჩვენთვის საინტერესო სახელები **სპეკულანტები** და **ქუჩა** ამ კონტექსტების მიხედვით ირიბი დამატებებია (**ჩამოართვა სპეკულანტებს, გამოგლიჯა ქუჩას**), რომელთაც დრო-კილოთა III ჯგუფის ფორმებთან, ასევე საწყისსა და მიმღობებთან -თვის თანდებულისანი სახელი ენაცვლება. ამის მიხედვით -**გან** თანდებულისანი ფორმები ზემოთ წარმოდგენილ ილუსტრაციებში ასე გასწორდება: **სპეკულანტებისათვის ჩამორთმეული** და **ქუჩისათვის გამოეგლიჯათ**.

6. -გან თანდებულისანი სახელი მიერ თანდებულისანი სახელის ნაცვლად

-გან თანდებულისანი სახელები ქვემოთ მოყვანილ ილუსტრაციებში მიუთითებენ **წყაროს**, ვისგანაც ან რისგანაც მიმდინარეობს ზმნით გამოხატული მოქმედება. თანამედროვე ქართულში ამ ფუნქციით, ჩვეულებრივ, **მიერ** თანდებულისანი სახელი იხმარება³⁰. სწორედ ამიტომ -**გან** თანდებულისანი სახელებთან შედარებით უპირატესობა **მიერ** თანდებულისანი სახელებს უნდა მივიანიჭოთ.

მაგალითები:

[იგი] არაერთხელ არის წახალისებული ნაწილის ხელმძღვანელობისაგან (აქობებდა: ხელმძღვანელობის მიერ, „წინხელა“). ნაგრამ საკმარისია მოსწავლეებს გაესაუბროთ, რომ მიხედვით: ყველა საკითხი, ყველა ღონისძიება მოთქმებულია დირექტორისა და პიონერხელმძღვანელისაგან (აქობებდა: პიონერხელმძღვანელის მიერ) („ახ. კომ.“). ჩვენს წინაშეა 45 ტომი, რომლებშიც ასახულია თანამდებობის პირთაგან (აქობებდა: პირთა მიერ) ფულის მოხვეჭის სამარცხენო პერიპეტეხები („თბილ.“). ... გამორიცხული იყო სხვა პირისაგან (აქობებდა: პირის მიერ) მისი მოკვლა („კომ.“). სკოლებში დიდი ყურადღებით ეკიდებიან მოსწავლეთაგან (აქობებდა: მოსწავლეთა მიერ) გაყვითლების არასაპატიო მიზეზით გაცდენებს („ახ. კომ.“). აქ შემოწმებისას აღმოჩნდა მომხმარებლისაგან (აქობებდა: მომხმარებლის მიერ) ვისარეცხად ჩაბარებული პირსახოცები („თბილ.“).

-ში (-ღში, -ღაში)

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული შეხედულების თანახმად ის, რასაც ჩვენ ტრადიციულად -ღში (-ღაში) თანდე-

³⁰ ა. მარტიროსოვი, თანდებულები ქართულში, იქმ, 1, გვ. 229.

ბულს ვეძახით, მიმართულებითი (ვითარებითი) ბრუნვის -დ (-და) ნიშნისა და -მი თანდებულისაგან შედგება³¹. -დ მიმართულებითი ბრუნვის ნიშნად არსებით სახელებთან გვაქვს. მაგ.: საშწობლოსად-მი; -და კი — პირის ნაცვალსახელებთან: ჩემდამი, შენდამი, მისდამი, ჩვენდამი, თქვენდამი, მათდამი. -მი თანდებულთან ერთად ძველ ქართულში -მო თანდებულს იხმარებოდა. დადგენილია, რომ -მი და -მო თანდებულები შედგენილობითა და ფუნქციით იგივეა, რაც ძველი ქართულის -მი და -მო წინდებულები. ეგევე ელემენტები გვაქვს ზმნაში -მი და -მო ზმნისწინების სახით³². -მი და -მო ზმნისწინები მიმართულებას გვიჩვენებენ (სახელდობრ, -მი მიუთითებს მიმართულებას იქეთ, სადაც პირველი პირი არ არის, ხოლო -მო — აქეთ — პირველი პირისკენ). მიმართულებას გვიჩვენებენ -მი და -მო თანდებულებიც.

-მი და -მო თანდებულთა ფუნქციით იხმარებოდა ძველ ქართულში მიმართ და მომართ რთული თანდებულები, რომელთა პირველი შემადგენელი ელემენტი -მი და -მო თანდებულებია.

პირველ პირთან მიმართების თვალსაზრისით მამართ და მომართ თანდებულებს იგივე თავისებურება ახასიათებს, რაც -მი და -მო თანდებულებს. -მო და მომართ მხოლოდ პირველი პირის ნაცვალსახელებთან იხმარებოდა. მოგვიანებით ეს წესი დაირღვა, რასაც შედეგად ამ (-მო და მომართ) თანდებულთა ხმარებიდან გადავარდნა მოჰყვა. თანამედროვე ქართულში ყველა შემთხვევაში -მი და მიმართ თანდებულები იხმარება³³. -მი თანდებული ნანათესაობითარ

³¹ ქავთა: ვ. თ. ფურია, ფონეტიკური დაკვირვებანი ქართველურ ენებში, ენიშკი-ს მოამბე, I, ტფ., 1937, გვ. 119. ვაძმობეჭდილია: ვ. თ. ფურია, შრომები, III, თბილისი, 1979, გვ. 53.

-დამის -და ელემენტს ვახსბავებულ ინტერპრეტაციას აძლევს ა. შანიძე. მისი აზრით, -და ვითარებითი ბრუნვის ნიშანი კი არ არის, არამედ ხმარებიდან გადავარდნილი თანდებული, რომელიც თავისი ფუნქციით -თვის თანდებულის ბადალი იყო (იხ. მისი, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, გვ. 621). ამ აზრს იზიარებს ი. იმნაიშვილიც (იხ. მისი, სახელთა ბრუნვა და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში, გვ. 492—493).

³² ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, გვ. 268. იქვე თანდებულ-წინდებულებისა (ძვ. ქართულში თანდებულის ადგილი მკაცრად განსაზღვრული არ იყო, იგი სახელს თავშიც ერთვოდა და ზოლოშიც) და ზმნისწინთა საერთო წარმოშედობის დამადასტურებელი სხვა შემთხვევებიც არის დასახელებული (იხ. გვ. 267).

³³ „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“ პირველი პირის ნაცვალსახელთან მომართ თანდებულის ხმარებას უჭერს მხარს — ჩემ მომართ (იხ. ვ. თ. ფურია და ი. ე. ვიგინიშვილი, დასახ. ნაშრ., თბილისი, 1968).

ვითარებითს ერთვის, მიმართ თანდებული — ნათესაობითის ფორმას (მაგ.: დამოკიდებულება საკითხ-ის-ად-მი და დამოკიდებულება საკითხ-ის მიმართ).

მართალია, -მი და მიმართ სინონიმური თანდებულება, მაგრამ მათ გამოყენების საკუთარი სფერო აქვთ და ერთმანეთს ყველა შემთხვევაში თავისუფლად არ ენაცვლებიან. გარდა ამისა, თანამედროვე ქართულში აშკარად შეინიშნება ერთი ტენდენცია: სახელები, რომლებიც ადრე -მი თანდებულთ იხმარებოდა, ახლა უპირატესად მიმართ თანდებულთ გვხვდება.

-მი და მიმართ თანდებულებიანი სახელები ძირითადად სახელურ — საწყისებითა და მიმღებობებით — შედგენილ კონსტრუქციებში იღებენ მონაწილეობას. სწორედ ამგვარ კონსტრუქციათა სირთულითაა გამოწვეული მეტი წილი იმ დარღვევებისა, რომლებიც -მი და მიმართ თანდებულთა გამოყენებისას შეინიშნება ენაში.

1. -მი თანდებულიანი სახელები უთანდებულო ნათესაობითის ნაცვლად

სამშობლოსადმი სიყვარული

ზმნებს უყვარს, სძულს, სწამს, პატივს სცემს, ხელმძღვანელობს (ხელმძღვანელობას უწევს), ემსახურება სუბიექტის გარდა ობიექტიც შეეწყობა. სუბიექტი სახელობით ბრუნვაში დგას, ობიექტი — მიცემითში (ის პატივს სცემს, ხელმძღვანელობს, ემსახურება მას) ან ინვერსიულ ზმნებთან: რეალური სუბიექტი — მიცემითში, რეალური ობიექტი — სახელობითში (მას უყვარს, სძულს, სწამს ის). სათანადო საწყისებთან (სიყვარული, სიძულვილი, რწმენა, პატივისცემა, ხელმძღვანელობა, სამსახური³⁴) შესიტყვების წევრად ზმნის პირთან შეწყობილ სახელთაგან შეიძლება შეგვხვდეს ერთ-ერთი — სუბიექტი ან ობიექტი³⁵ ან კიდევ ორივე ერთად — სუბიექტიცა და ობიექტიც. საწყისთან დაკავშირებული

³⁴ სამსახური ემსახურება ზმნისთვის საწყისის ფუნქციას ასრულებს.

³⁵ ცნება სუბიექტისა და ობიექტისა ზმნის პირს უკავშირდება. ამდენად მათი გამოყენება ნაზმნარ სახელებთან ზუსტი არ არის. ზეენ პირობითად, მხოლოდ ტექნიკური მოსაზრებების გამო გამოყენებულ მათ საწყისთან ნათესაობითის ფორმით წარმოდგენილი ორი სხვადასხვა ფუნქციის მქონე სახელის (პირმიმართთავე დამატების) ერთმანეთისაგან გასარჩევად.

ერთი სახელი უთანდებულო ნათესაობითში დგას განურჩევლად იმისა, სუბიექტია ის თუ ობიექტი; როცა საწყისთან ერთდროულად ორი სახელია დაკავშირებული, ერთი — სუბიექტი — უთანდებულო ნათესაობითში დგას, ხოლო მეორე — ობიექტი — მი თანდებულიან ნათესაობითარ ვითარებითში.

სიყვარული^ს ჭგუფის საწყისების მსგავს სინტაქსურ კონსტრუქციებს ქმნის სახელები ერთგულება და შიში.

მოვიყვანოთ სათანადო მაგალითები:

1. საწყისთან დაკავშირებული სახელი სუბიექტია (ის, ვინც უყვარს, სძულს, სწამს; ვინც პატივს სცემს, ხელმძღვანელობს, ემსახურება). მაგალითად, ხალხის სიყვარული, მახლობელთა სიყვარული, სოფლის სიძულვილი, ამხანაგების პატივისცემა, პარტიის ხელმძღვანელობა, დედაენის სამსახური, მშობლების შიში ასეთ წინადადებებში:

და, არასოდეს მოკლებოდეს მას თავისი ხალხის სიყვარული (სსოფლ. ცხოვრ.). უმთავრესი ხომ მახლობელთა სიყვარული და სიბოძა. მოხუცებს იგი ისევ სჭირდებათ, როგორც ბავშვებს (კომ.). ამერიკიდან სოფლის სიძულვილი ისაგზლოს (თბილ.). გამარჯვ ქალისეილმა მალე დაამსახურა ამხანაგების... პატივისცემა (თბილ.). ჩვენმა ხალხმა... არნახულ წარმატებებს მიაღწია მშობლიური კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით (კომ.). [უცხო ენა] ევრასოდეს გაუწევს დედაენის სამსახურს კაცის აზროვნებასა და გრინობას (ი. გოგება). მშობლების შიში გამართლდა — მალე ბიჭმა სწავლაზე გული აიკრუა (ახ. კომ.).

ასევე იქნება ხალხის რწმენა, ძალის ერთგულება.

2. საწყისთან დაკავშირებული სახელი ობიექტია (ის, ვინც ან რაც უყვართ, სძულთ; რაც სწამთ; ვისაც ან რასაც პატივს სცემენ, ხელმძღვანელობენ, ემსახურებიან). მაგალითად, ხალხის სიყვარული, ყურძნის სიყვარული, მანკიერების სიძულვილი, სტუმრის პატივისცემა, ბრიგადის ხელმძღვანელობა, ხალხის სამსახური, საქმის ერთგულება, მგლის შიში ასეთ წინადადებებში:

უდროოდ დაიფერლა ხალხის სიყვარულით ამღვრებელი გული (სსაქ. ქალი). შთაგონებდნენ კაცთა სიყვარულს, ქმობას, ერთობას, თავისუფლებას (ილია). მშობლიური ქვეყნის, მისი ცნისა და მინის სიყვარული ოდნავადაც ვერ გაანელა... მსოფლიო ხელოვნების ნიმუშების ხილვამ (სსოფლ. ცხოვრ.). [დედამ აწაქვლა] პირდაპირობა, სიკეთის სიყვარული, სიძულვილი მანკიერებისა (სსაქ. ქალი). სტუმრის პა-

ტივის ცემა ჩვენს ხალხს სხვაგვარად ესმოდა („სოფლ. ცხოვრ.“). სრულიად ანალფაბრდის... ბრიგადის ხელმძღვანელობა მიანდეს („სოფლ. ცხოვრ.“). ბელოვნება — ხალხის სამსახურში (სათაურ. „კომ.“). სამ-შობლოს სამსახურისთვის ჩანვი გიკურთხობს ზენამა (ვაჟა). იოთამი ვერც საქმის ერთგულებით დაიკვენიდა („მნათობი“). მგლის ში-შით ცხვარი ვის გაუწყვეტით (ანდ).

ასევე იქნება უყეთესი მომავლის, ხვალისდელი დღის რწმენა.

8. საწყისთან ერთდროულად დაკავშირებულია სუბიექტი-ცა და ობიექტიც. -მი თანდებულისანი ფორმა ობიექტისათვის ასეთ წინადადებაებში ერთადერთი შესაძლებელი და, ამდენად, მართებული ფორ-მაა. ასეთი შემთხვევები ენაში იშვიათია, ძირითადად სიყვარუ-ლით შედგენილი შესიტყვებები გვხვდება. მაგალითად, ხალხის სიყვარული პოეზიისადმი, ხალხის სიყვარული თქვენდამი, ჩემი³⁶ სიყვარული თქვენდამი, მისი სიძულვილი ჩემდამი, ქალიშვილის ერთგულება ოჯახისადმი:

ყოველივე ამან დიდად შეუწყო ხელი ჰაფიზის პოეზიისადმი ხალ-ხის სიყვარულს („ცისკ.“). ამ დებულებში გამოხატულია ხალხის გულ-წრფელი, დიდი სიყვარული თქვენდამი და თქვენი საქმისადმი („კომ.“). სიყვარული ჩემი თქვენდამი მაკადნიერებს (ი. მანაბ., თარგმ.). ჩემდამი მის სიძულვილმა, ვხედავ, დღითი-დღე ამატა (ვაჟა). ოჯახისადმი ქალიშვილის ერთგულებამ მისი მშობლები ჩემთან სიყვარულით დაკავშირა („თბილ.“).

ასეთივე შესიტყვებებია დედის სიყვარული შვილისადმი და შვილის სიყვარული დედისადმი (ამბობენ, როცა რომელიმე კონკრეტულ შემთხვევაზეა საუბარი. საერთოდ დედა-შვილის სიყვარულის, დედა-შვილის ურთიერთობის შესახებ მსჯელობისას დედაშვალური სიყვარული ითქმის), ხალხის სიყვარული პარტიისადმი და სხვ.³⁷

³⁶ ჩემი, შენი, მისი, ჩვენი, თქვენი, მათი სინტაქსური ფუნქციით ნათესაო-ბითში დასახული სახელის ბაღალია.

³⁷ აქვე შევნიშნავთ, რომ ამგვარი კონსტრუქციით გიტაცება სასურველი არ არის და, სადაც ეს შესაძლებელი იქნება, მას გვერდი უნდა ავიტაროთ. მაგალი-თად, რომელიმე „ზევრი მსმენია ქაღრაქისადმი ქართველების სიყ-ვარულზე“ („ღმელი“), აქობებდა ასე შეგვეცვალა: ზევრი მსმენია იმაზე, თუ როგორ უყვართ ქართველებს ქაღრაქი. ასევე: „ნაწრომის სტილი დახვეწილია და სადა. ივრძნობა ავტორის დიდი სიყვარული არჩეული თემისად-მი“ („ახ. კომ.“). პირველი წინადადების ბუნებრივი გაგრძელება იქნებოდა, თუ ვიტყვი: როგორც ჩანს, ავტორი სიყვარულითა და პასუხისმგებლობით მოეკი-

ასე რომ, სიტყვათშეხამებებს ხალხის სიყვარული (სადაც ხალხი სუბიექტია), სამშობლოს სიყვარული (სადაც სამშობლო ობიექტია) და ხალხის სიყვარული სამშობლოსადმი ქართული სალიტერატურო ენის თვალსაზრისით ნორმატიული ხასიათი აქვს.

ამგვარად სამშობლოს სიყვარული'ს ტიპის, ე. ი. ობიექტიანი შესიტყვებები გვინტერესებს, რადგან სწორედ ისინი გვიჩვენებენ სალიტერატურო ენის ნორმათაგან გადახრას.

როცა საწყისთან შესიტყვების წევრად ერთი სახელი გვაქვს (სუბიექტი ან ობიექტი), ეს სახელი უთანდებულო ნათესაობითის ფორმით არის წარმოდგენილი. ჩვენ ზემოთ განვიხილეთ ეს შემთხვევები. კონტექსტი, როგორც წესი, ყოველთვის იძლევა საწყისთან ნათესაობითში დასმული ორი სხვადასხვა ფუნქციის მქონე სახელის (სუბიექტისა და ობიექტის) განსხვავებისა და, შესაბამისად, აზრის სწორად გაგების შესაძლებლობას. და მაინც, თანამედროვე ქართულ სალიტერატურო ენაში არის ცდა იმისა, რომ ეს სახელები ფორმით ერთმანეთისაგან გაიორჩეს. ის ფაქტი, რომ ენაში -ში თანდებულიანი ფორმა არსებობს ობიექტისათვის ხალხის სიყვარული სამშობლოსადმი ტიპის შესიტყვებების სახით, საფუძველს ქმნის სამშობლოსადმი სიყვარული'ს გავრცელებისათვის. ამ მოვლენას ენაში, თავის მხრივ, ხელს უწყობს აგრეთვე რუსულის სათანადო თანდებულიანი შესიტყვება (любить к родине). საწყისთან ობიექტად გამოყენებულ სახელებს (აბსოლუტური უმრავლესობა კონტექსტებისა კი საწყისთან შესიტყვების წევრად სწორედ ობიექტს ითხოვს), მათთვის ობიექტობის ხაზგასასმელად, -ში თანდებული ერთვის, რაც უთანდებულო ნათესაობითთან ერთად ენაში მოცილე ფორმებს ქმნის. მაგალითად, გვაქვს ასე: სამშობლოს სიყვარული და სამშობლოსადმი სიყვარული; მტრის სიძულვილი და მტრისადმი სიძულვილი; ხსოვნის პატივსცემა და ხსოვნისადმი პატივისცემა; ჭარბის ზედმძღვანელობა და ჭარბისადმი ზედმძღვანელობა; ხალხის ხამხაზური და ხალხისადმი ხამხაზური; საქმის ერთგულება (ერთგული) და საქმისადმი ერთგულება (ერთგული); სიმაღლეს შიში და სიმაღლისადმი შიში; მომავლის რწმენა და მომავლისადმი რწმენა.

აქაც ძირითადად სიყვარული'თ შედგენილი სინტაგმები გვხვდება, რადგან სიყვარული სემანტიკურად გაცილებით უფრო მეტ სა-

და საქმეს; „ტახტისადმი არმიის ერთგულებაზე უმწიროების სამსახური ზრუნავს“ („თხზლ.“). აქომებდა ასე: უმწიროების სამსახური ზრუნავს, რომ არმია ტახტის ერთგული იყოს.

ხელს იგუებს შესიტყვების წევრად, ვიდრე ზემოთ წარმოდგენილი სხვა რომელიმე სახელი.

თანდებულიან ფორმებთან შედარებით უპირატესობა უნდა მიენიჭოთ უთანდებულო ფორმებს, როგორც ბუნებრივსა და სალიტერატურო ენაში გაბატონებულს. ეს წესი გამონაკლისის გარეშე გავრცელდება ობიექტად გამოყენებულ უსულო საგნის სახელებზე. ხოლო ობიექტად ადამიანის სახელების ან პირის ნაცვალ-სახელების გამოყენებისას, თუკი კონტექსტი ორაზროვნების თავიდან აცილების შესაძლებლობას არ იძლევა, უპირატესობა თანდებულიან ფორმებს უნდა მიეცეთ.

მაგალითად:

სიყვარული

სიყვარულზე კეთილად გულში ჩაწვრილი ქართული კულტურისადმი, პოეზიისა და ხელოვნებისადმი (უნდა იყოს: კულტურის, პოეზიისა და ხელოვნების) სიყვარული („ლიტ. საქ.“). სამშობლოსადმი (უნდა იყოს: სამშობლოს) სიყვარულმა დაძლია უცხოური გავლენა („თბილ.“). [ექლპარაკი იყო გმირობაზე, სიმამაცეზე, სამშობლოსადმი (უნდა იყოს: სამშობლოს) სიყვარულზე („სოფლ. ცხოვრ.“). საქმისადმი (უნდა იყოს: საქმის) სიყვარულით რაიონში მალე გაითქვა სახელი („კომ.“).

უთანდებულო ნათესაობითი გვექნება ადამიანის აღმნიშვნელი სახელებიც: მახლობლის, მოყვასის, მოკეთის, ადამიანის... სიყვარული. მაგ.: „ვილაპარაკოთ მოძმის, მეზობლის, თანამოსაქმის, თუნდაც უბრალოდ გზად შემოხვედრილი კაცის სიყვარულზე, ადამიანის სიყვარულზე“ („კომ.“), მაგრამ თანდებულიანი ფორმები აუცილებელია ასეთ კონტექსტებში:

ეს არ არის შაპისადმი უანგარო სიყვარულით ნაყარაზეცი („თბილ.“). [მომღერლის] ხმაში თავიდანვე ნათლად აისახა კავარდოსისადმი თავდაფიქვებული სიყვარული („კომ.“). ათასობით ადამიანი ვებსზე ამდგარი შეხალმეზა ლენინი ილიასძეს, რითაც გამოხატავს მისდამი სიყვარულს („კომ.“).

პრესის ენაში შეაყვარა წმინთი ფორმა თითქმის გამოდევნა ხმარებიდან გამოთქმამ სიყვარული ჩაუნერგა, განუკითხავი ხმარების გამო ეს გამოთქმა კარგავს ემოციურობას და შტამპად იქცევა. მაგალითად:

მუსიკისადმი სიყვარული დედამ ჩაუნერგა („ლიტ. საქ.“). სკოლის ასაკის ბავშვებს საქირთა ჩაუნერგოთ სპორტისადმი სიყვარული („სოფლ. ცხოვრ.“). ფლორისა და დანისადმი ასეთი დიდი სიყვარული ბავშვებს ჩაუნერგეს პედაგოგებმა („საქ. ბუნ.“).

აჯობებდა ასე: მუსიკა დედამ შეაყვარა; სკოლის ასაკის ბავშვებს სპორტი უნდა შეეყვარათ; ბუნება (ან: მცენარეთა და ცხოველთა სამყარო) ბავშვებს პედაგოგებმა შეაყვარეს. (ალბათ ვამბობთ თანდებულიანი ფორმების შესახებ, რომელთა გამოყენებასაც შემოთ მოყვანილ კონტექსტებში გამართლება არა აქვს).

მართო თანდებული არ არის ქვემოთ მოყვანილი წინადადების „სატკეცილი“: „თავის საქმისადმი დიდი სიყვარულის გრძნობით მუშაობს... მასწავლებელი ალექსანდრა აბრამიძე“ („განთ.“, ვანი). საქმისადმი სიყვარულს რომ თავი დევანებით, არც სიყვარულის გრძნობით მუშაობს ვარგა. აჯობებდა ასე: გატაცებით (ან პირნათლად) ემსახურება თავის საქმეს მასწავლებელი ალექსანდრა აბრამიძე.

სიძულელი

მაშინ ჩაიღო გულში ადამიანებისადმი (უნდა იყოს: ადამიანების) სიძულელი („საქ. ავტ.“). მტრისადმი (უნდა იყოს: მტრის) სიძულელი რომ არა, ამ გაჭირვებას რა გადამატანინებდა („სოფლ. ცხოვრ.“). ეს სიტყვები ამხნევებდნენ საბჭოთა შემოღებს, ძალას ანიჭებდნენ მათ, უძლიერებდნენ მტრისადმი (უნდა იყოს: მტრის) სიძულელს („თბილ.“).

პატივისცემა

ეს გვეჩვენებს მოსახლეობა აღუზარდოთ ქანონისადმი, საბჭოთა მართლწესრიგისადმი, სოციალისტური... ცხოვრების წესისადმი (უნდა იყოს: კანონის, მართლწესრიგის, წესის) პატივისცემის ხელისკვეთებით („თბილ.“). განსვენებულისადმი უდიდესი პატივისცემის ნიშნად (აჯობებდა ასე: განსვენებულის პატივსაცემად) აქ მოვიდნენ დღაღობაქის... მწრომელები („კომ.“).

ასევე უნდა იყოს: წარსულის, ადამიანების, წინაპართა ხსოვნის პატივისცემა და სხვ.

ხელმძღვანელობა

გონი არ დამიკარგავს და ჭარბებისადმი (უნდა იყოს: ჭარბის) ხელმძღვანელობის განეგარბობდი („ლენინელი“). მთი მხედართმთავრული ნიჭი, ჭარბისადმი (უნდა იყოს: ჭარბის) ისტატური ხელმძღვანელობის უნარი ვიდრე უფრო მეტორად გამოვლინდა... ბარბელში („თბილ.“). მაშინ გაზეთის ფურცლებზე წერილებით გამოვიდნენ... ისინიც, ვისაც უშუალოდ ეხება ბუნების დაცვისადმი (უნდა იყოს: დაცვის) ხელმძღვანელობა („ლიტ. საქ.“). მეურნეობისადმი (უნდა იყოს: მეურნეობის) ხელმძღვანელობა პარტიული ორგანიზაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვალეობაა („სოფლ. ცხოვრ.“). ცენტრალურ საკონტროლო კოლეგიას ვისრებოდა ჩვენს ქვეყანაში კონტროლის ორგანიზების საქმიანობისადმი (უნდა იყოს: საქმიანობის) ხელმძღვანელობა („თბილ.“). „ლატვიის სსრეს-პუბლიკაში სახალხო კონტროლის ორგანიზებისადმი (უნდა იყოს: ორგანიზების) პარტიული ხელმძღვანელობის შესახებ“ („კომ.“).

სამსახური

ხალხისადმი (უნდა იყოს: ხალხის) სამსახური (სათაურ. „კომ.“). მშობლიურ სოფელში დაბრუნებულმა ხალხისადმი (უნდა იყოს: ხალხის) სამსახური დაისაზა მიზნად („სოფელ. ცხოვრ.“). ქვეყნისადმი (უნდა იყოს: ქვეყნის) სამსახურით ანთებული მისი გული... („საბ.“). კეთილშობილური მიზნებისადმი (უნდა იყოს: მიზნების) სამსახური (სათაურ. „კომ.“).

ერთგულება (ერთგული)

გულითადი მიდობა გადაუხადი... ჩვენს ხალხს... პარტიის საქმისადმი, კომუნისტების საქმისადმი (უნდა იყოს: საქმის) ერთგულებისათვის („ლიტ. საქ.“). წიგნი პეტრებს სამშობლოსადმი (უნდა იყოს: სამშობლოს) ერთგულებას ასწავლის („საბ. გან.“). რაც უფრო მეტი გვევლება... ხალხის საქმისადმი (უნდა იყოს: საქმის) ერთგული ადამიანები, მით უფრო ძლიერი იქნება ჩვენი ქვეყანა („საქ. აგიტ.“).

შიში

საკეებში ვიტამინ B₂ ნაკლებობა იწვევს სინათლისადმი (უნდა იყოს: სინათლის) შიშს („თბილ.“). ამის უწყვეტ წყლისადმი (უნდა იყოს: წყლის) შიში იგრძნო („თბილ.“). შდრ.: ხვალის დღის დღის შიში („თბილ.“). სიმბოლის შიში („კომ.“).

რწმენა

თუ წარმოიშვა მერყევი რწმენა საკუთარი ძალების უცმარისობისადმი (უნდა იყოს: უცმარისობისა), მაშინ მაღალ სპორტულ წარმატებას ვერ მიადრევე („ლიტოლ.“). ვგრძნობდი, როგორ გეარგავდი საკუთარი თავისადმი (უნდა იყოს: თავის) რწმენას („აბ. კომ.“). ამაზე რწმენა შეეურცო ახალგაზრდობის ერთ ნაწილს ნათელი მომავლისადმი (უნდა იყოს: მომავლისა) („საქ. აგიტ.“).

რწმენა -ში თანდებულებიან სახელებთანაც გვხვდება (ეს უკვე რუსულის გავლენით. შდრ.: *вера в победу*), მაგალითად: „მთავარი ჩვენმა ფეხბურთელებმა არ დაკარგონ რწმენა საკუთარ ძალებში (უნდა იყოს: ძალებისა)“ („ლიტოლ.“).

-ში თანდებულებიანი სახელით შეგვხვდა აგრეთვე **შეფობა**, მოსმენა.

მაგალითად:

თამაშის რაიონის ქლოუს... კოლმეურნეობისადმი (უნდა იყოს: კოლმეურნეობის) შეფობა იკისრა ტყვარჩელის... შხტის კოლექტივმა („აბ. კომ.“). ჩვენმა ბრიგადამ... სკოლისადმი (უნდა იყოს: სკოლის) შეფობა იკისრა („სოფელ. ცხოვრ.“).

რესპუბლიკის უმაღლეს სასამართლოში დამთავრდა მოსმენა სისხლის სამართლის საქმისადმი (უნდა იყოს: საქმისა) ქრთამების (უნდა იყოს: მჭკრთამების) შესახებ („კომ.“).

(რუსულის გავლენით **შეფობა** იკისრა -ზე თანდებულებიანი სახელითაც შეიძლება შეგვხვდეს).

2. -მი თანდებულიანი სახელი უთანდებულო მოქმედებითის ნაცვლად

დაინტერესება და ინტერესი საერთო ძირის მქონე სახელებია. დაინტერესება სინტაგმის წევრად მოქმედებით ბრუნვაში დასმულ სახელს ითხოვს (მაგ.: დაინტერესება რაიმე საქმიანობით, სპორტით, უცხო ენების შესწავლით...), ინტერესი კი — ნათესაობითში დასმულ, -მი ან მიმართ თანდებულიან სახელს (მაგ.: საქმის, საქმისადმი, საქმის მიმართ ინტერესი). ინტერესი + -მი კონსტრუქციის ანალოგიით არის გაკეთებული -მი თანდებულიანი სახელი დაინტერესება სთან შემდეგ წინადადებებში:

შინაპარტიული დემოკრატიის განვითარება... ხელი შეუწყო პარტიის თითოეული წევრის... დაინტერესებას თავისი პარტოვანიზაციის და მთელი პარტიის უფელდდიური საქმიანობისადმი (უნდა იყოს: საქმიანობით) („გამარჯვ. დროში“). ეს ღონისძიება აძლიერებს მოსწავლის დაინტერესებას უცხოური ენის შესწავლისადმი (უნდა იყოს: შესწავლით) („უფსკოლაში“). [მოზარდს სურს] ესაუბროს მამას სხვადასხვა განყენებულ პრობლემებზე, უამბოს თავის თეზე, იგონოს დაინტერესება მისდამი, როგორც ადამიანის, პიროვნებისადმი და არა როგორც ბავშვისადმი („სოფლ. ცხოვრ.“). უნდა იყოს: ... დაინტერესება მისით, როგორც ადამიანით, პიროვნებით და არა როგორც ბავშვით.

3. -მი თანდებულიანი სახელი -ზე თანდებულიანი სახელის ნაცვლად

თათბირების უმრავლესობას ამ საკითხისადმი ყურადღება არ გაუმახვილებია („გამარჯვ. დროში“)... პარტიულმა ორგანიზაციამ... ყურადღება სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის რემონტისა და წესრიგში მოყვანის საქმისადმი გამაახვილო („გამათ.“, ვანი).

აქვე მოვიყვანთ -მი თანდებულის ფუნქციით მიმართ თანდებულის ხმარების შემთხვევებს:

ჩვენი მიზანია... სიძინდის და თამბაქოს კულტურების მიმართ გამაახვილოთ ყურადღება („გამარჯვ. დროში“). ჩვენ კი სწორედ მათ მიმართ ვესურს ყურადღების გამაახვილება („კომ.“).

ყურადღებას ამახვილებს ღრო-კილოთა სამივე ჯგუფის ფორმებთან, ასევე საწყისსა და მიმღებობებთან -ზე თანდებულიან სახელს იწყობს: ყურადღებას ამახვილებს, გამაახვილო, გაუმახვილებია საკითხზე; ყურადღების გამაახვილება, ყურადღება გამაახვილებული

აქვს საკითხზე. -მი და მიმართ თანდებულისა სახელების გამოყენება მასთან უმართებულოა. შესაბამისად, ზემოთ წარმოდგენილი ილუსტრაციები ასე უნდა გასწორდეს: ამ საკითხზე ყურადღება არ გაუმახვილებია; ორგანიზაციამ ყურადღება გამაძვილა სასოფლო-სამეურნეო მანქანა-იარაღების (და არა: ტექნიკის) რემონტსა და წესრიგში მოყვანაზე; ჩვენი მიზანია ყურადღება გავამახვილოთ სიმინდისა და თამბაქოს კულტურებზე; ჩვენ კი სწორედ მათზე ვესურს ყურადღების გამახვილება.

4. -მი თანდებულისა სახელები -თვის თანდებულისა სახელების ნაცვლად

სამშობლოსადმი (უნდა იყოს: ხაშობლობათვის) ბევრ პოეტს უმღერია („ახ. ცხოვრ.“). მათ ბევრი... სტრეიკონი მიუძღვნიათ მისი სილამაზისა და სიდიადისადმი (უნდა იყოს: სიდიადისათვის) („კომ.“). სიყვარული და მოწიწება არასოდეს დაუკლია ჩვენს გრს დიდი პუშკინისადმი (უნდა იყოს: პუშკინისათვის) („თბილ.“). მთავარია საბჭოთა ორგანიზებისადმი (უნდა იყოს: ორგანიზებისათვის) კონკრეტული დახმარების აღმოჩენა („თბილ.“). საჭიროა წინასწარ ვიცოდეთ... უმწერ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანისადმი (უნდა იყოს: ადამიანისათვის) დახმარების აღმოჩენა („გამარჯვ. დროშა“). ის დიდი ენათუზიანობით ზღომძღვანელობს მისდამი (უნდა იყოს: მისთვის) მინდობილ საქმეს („სოფლ. ცხოვრ.“). კითხვის პროცესში მოსწავლეებს ეჩვენებ სიმძნელეებისადმი (უნდა იყოს: სიმძნელებისათვის) გვერდის ავლას („უფ. სკოლაში“). ნატოს ქვეყნების დედეგაცაა ცდილობდა მიეღწია ისეთი გადაწყვეტილებებისადმი (უნდა იყოს: გადაწყვეტილებისათვის), რომელიც მათ ცალმხრივ სამხედრო უპირატესობას ნიანიქებდა („ახ. ცხოვრ.“). კომუნისტის იდეებისადმი (უნდა იყოს: იდეებისათვის), პარტიის საქმისადმი (უნდა იყოს: საქმისათვის) თავდადებათ... კომკავშირმა... დაიხსატრა ხალხის სიყვარული („თბილ.“). ყოველი ძვირფასი სახეობის თევზის უკანონოდ დაჭერისათვის (უნდა იყოს: დაჭერისა) და თევზის მეურნეობისადმი (უნდა იყოს: მეურნეობისათვის) მიყენებულნი ზარალისათვის (დაწესებულა ჯარიმა) („კომ.“). IV კლასის ბავშვებს... შეუძლიათ ერთმანეთისადმი (უნდა იყოს: ერთმანეთისათვის) კონტროლის გაწევაც. ისინი თანატოლებებისადმი (უნდა იყოს: თანატოლებისათვის) ცოდნის გადაცემასაც ახერხებენ („ახ. და ცხოვრ.“). განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია პარტიის მარნეულას რაიონული კომიტეტისა და რაიადმსკომის დახმარება სატყეო მეურნეობისადმი (უნდა იყოს: ... რაიადმსკომის მიერ სატყეო მეურნეობისათვის გაწეული დახმარება) („საქ. ბუნ.“). საბჭოთა ადამიანის ზრუნვისადმი (უნდა იყოს: საბჭოთა ადამიანისათვის ზრუნვის) მკაფიო მაგალითია... ეს დადგენილება („გამარჯვ. დროშა“).

მსგავსი მაგალითები კვლავაც ბევრი შეიძლება დაგვესახელებინა. აქ მოყვანილ შეხიტყვებათა ზმნური ნაწილი ან დრო-კი-

ლოთა III ჭგუფის ფორმაა, ან შედგენილი შემასმენელი, რომლის სახელად ნაწილს საწყისი ან მიმღეობა წარმოადგენს: უმდერია სამშობლოსათვის, მიუძღვნია სიღიადისათვის, დაუკლია პუშკინისათვის, მიელწია გადაწყვეტილებისათვის; დახმარების აღმოჩენა ადამიანისათვის; დახმარების გაწევა მეურნეობისათვის, ანკარიშის გაწევა სხვებისათვის, კონტროლის გაწევა თანამშრომლებისათვის; ზარალის მიყენება მეურნეობისათვის; ცოდნის გადაცემა სხვისთვის; ზრუნვა ადამიანისთვის. -თვის თანდებულისანი იქნება ეს სახელები მიმღეობებთანაც: ადამიანისათვის აღმოჩენილი დახმარება, მეურნეობისათვის გაწეული დახმარება, თანამშრომლებისათვის გაწეული კონტროლი, მეურნეობისათვის მიყენებული ზარალი, სხვისთვის გადაცემული ცოდნა.

მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ მიმღეობები ყოველთვის არ იმეორებენ ამოსავალი ზმნის დროკილოთა III ჭგუფის ფორმებისა და საწყისების სინტაქსურ კონსტრუქციებს.

მაგ.: დედას წერილი მიწერა, გაუგზავნა; დედისთვის წერილი მიუწერია, გაუგზავნია; დედისთვის წერილის მიწერა, გაგზავნა; მაგრამ დედისადმი მიწერილი, გაგზავნილი წერილი (თუმცა სავსებით სავარაუდოდ და დასაშვებია ფორმაა დედისთვის მიწერილი, გაგზავნილი წერილი). ეს კონკრეტული შემთხვევა (დედისადმი, მეგობრისადმი, გრიგოლ ორბელიანისადმი მიწერილი წერილი) სავსებით შესაძლებელია სხვა ენობრივი გავლენისა (შდრ.: ПИСЬМО К МАТЕРИ) და შემდეგ უკვე ლიტერატურული ტრადიციის შედეგი იყოს. საერთოდ კი, როგორც ჩანს, -თვის თანდებულისანი სახელი გარკვეულ ფუნქციურ სიახლოვეს ამჟღავნებს -მი თანდებულისანი სახელთან. იქ, სადაც ზმნის სემანტიკით უფრო ხელშესახებია მიმართულების ჩვენება, -თვის თანდებულს -მი თანდებული ცვლის. შდრ.: დედისადმი მიწერილი და დედისთვის დაწერილი წერილი.

ზემოთ წარმოდგენილ ერთ-ერთ ილუსტრაციაში („მათ ბევრი სტრიქონი მიუძღვნიათ მისი სიღამაზისა და სიღიადისადმი“) -მი თანდებულისანი სახელი მიუძღვნია ზმნასთან -თვის თანდებულისანი სახელით შევცვალეთ (მიუძღვნა სიღიადისათვის). -თვის თანდებულისანი იქნება ეს სახელი მიმღეობურ კონსტრუქციაშიც. მაგ.: მისი სიღიადისთვის მიძღვნილი სტრიქონები. ასევე: მეგობრისთვის მიძღვნილი წიგნი, სამშობლოსათვის მიძღვნილი ნობათი, მაგრამ: მწერლის შემოქმედებისადმი, 50 წლისთავისადმი... მიძღვნილი საღამო, შეხვედრა... (ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამო ბოლო დროს კარგი

ფორმით ხსოვნის საღამოთი⁸⁸ შეცვალეს, მაგრამ ყველა სახელთან არ გამოდგება. არ შეიძლება ხსოვნის სამეცნიერო სესია. უნდა იყოს: ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია).

მიუხედავად იმისა, რომ პრესის ენაში თანდებულთა უმართებულო ხმარების ყველა შემთხვევა აქ განხილული არ არის, ვფიქრობთ, წარმოდგენილი მასალა ამ მხრივ არსებული ვითარების ნათელ სურათს გვაძლევს.

⁸⁸ „კვირეულის პროგრამაში... ელენე ახვლედიანის ხსოვნის საღამო, რომელიც გაიმართება მის სხელოსნოში“ („სოფლ. ცხოვრ.“).